

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра історії та документознавства**

**І. Тюрменко, М. Рогожа,
Л. Божук, Т. Курченко, Л. Халецька**

**СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ
ЦИФРОВОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В
УКРАЇНІ**

Монографія

**I. Tiurmenko, M. Rohozha,
L. Bozhuk, T. Kurchenko, L. Khaletska**

**SOCIAL AND ETHICAL FOUNDATIONS OF DIGITAL
HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE
PRESERVATION IN UKRAINE**

The Monograph

Київ 2017

Kyiv 2017

УДК 930.25:069:004.91(2)
Т98

Рецензенти:

М. ПАЛІЄНКО – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна);

Г. ДРУЧКУС – директор Каунаського Окружного архіву (м. Каунас, Республіка Литва);

Р. БОДЕН – доктор наук, архівіст ВStU (м. Берлін, ФРН).

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного авіаційного університету
протокол № 7 від 27 червня 2017 року*

Тюрменко І.

Т98 Соціально-етичні основи збереження цифрової спадщини в Україні: монографія / Тюрменко І. (кер. авт. кол.), Рогожа М., Божук Л., Курченко Т., Халецька Л. – К. : Талком, 2017. – 172 с.
ISBN 978-617-7397-49-5

Монографічне дослідження авторського колективу присвячено проблемам збереження цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних та музейних установ України. Воно проводилось в рамках міжнародного проекту InterPARES Trust. На основі розробленої методики експертної оцінки були визначені пріоритетні напрямки збереження, доступу та використання цифрової спадщини, запропоновані рекомендації щодо формування політики керування цифровими документами в режимі он-лайн доступу. Стане у нагоді як студентам вищих навчальних закладів, так і у практичній роботі установ соціальної пам'яті.

УДК 930.25:069:004.91(2)

The collective monographic research is devoted to problems of preservation of digital historical-cultural heritage on the web sites of archival and museum institutions of Ukraine. It was conducted within the framework of the international project InterPARES Trust. On the basis of the developed technique of an expert assessment the authors have identified priority areas for preservation, access and use of digital heritage, and offered recommendations for the formation of digital document management policy in online access mode. The monograph will be useful both to students of higher educational institutions and to institutions of social memory for their practical work.

ISBN 978-617-7397-49-5

© І. Тюрменко, М. Рогожа, Л. Божук,
Т. Курченко, Л. Халецька, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1.	
Веб-сайти архівних та музейних установ в умовах цифрової доби: стан вивчення проблеми (<i>І. Тюрменко</i>).....	21
РОЗДІЛ 2. Збереження та доступ до цифрової історико-культурної спадщини в системі архівних установ та музеїв: зарубіжний досвід.....	39
2.1. Департаментський архів Сена-Сен-Дені (Париж, Франція): збереження, доступ, використання цифрової історико-культурної спадщини (<i>І. Тюрменко</i>).....	39
2.2. Цифрова історико-культурна спадщина на веб-сайтах регіональних музеїв Франції: якість та використання (<i>Л. Халецька</i>).....	50
2.3. Досвід Литовської Республіки в управлінні цифровими документами у системі архівних установ (<i>М. Рогожа</i>).....	63
2.4. Досвід Державного архіву Мінської області (Республіка Білорусь) у створенні умов доступу до цифрової історико-культурної спадщини (<i>Л. Божук</i>).....	74
2.5. Досвід Центрального Державного музею Республіки Казахстан у створенні умов доступу до цифрової історико-культурної спадщини (<i>Т. Курченко</i>).....	85
РОЗДІЛ 3.	
Стан збереження та доступу до цифрової історико-культурної спадщини на веб-порталі «Архіви України» (<i>Л. Божук</i>).....	95
РОЗДІЛ 4.	
Опис методики експертної оцінки веб-сайтів Державних архівів областей України та краєзнавчих музеїв (<i>І. Тюрменко</i>).....	107
РОЗДІЛ 5.	
Результати експертної оцінки середовища веб-сайтів Державних архівів областей України (<i>І. Тюрменко</i>).....	110
5.1. Прозорість.....	110
5.2. Ефективність.....	110
5.3. Доступність.....	112
5.4. Реактивність.....	114
5.5. Засоби доступу.....	116
5.6. Електронні документи/електронні архіви.....	120

5.7. Актуальність інформації/архів новин.....	123
5.8. Мови сайтів.....	124
5.9. Стан зберігання електронних/цифрових документів.....	125
РОЗДІЛ 6.	
Стан доступу та збереження історико-культурної спадщини України на веб-сайтах обласних краєзнавчих музеїв (Т. Курченко).....	128
РОЗДІЛ 7.	
Етичні проблеми збереження та доступу до цифрової історико-культурної спадщини (М. Рогожа).....	142
РОЗДІЛ 8.	
Рекомендації щодо розроблення політики он-лайн доступу до цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах Державних архівів областей України та обласних краєзнавчих музеїв (І. Тюрменко, М. Рогожа, Л. Божук, Халецька).....	156
ДОДАТКИ.....	162

CONTENTS

INTRODUCTION	14
Part 1. Web-sites of archives and museums in digital age: state of development of the problem (<i>I. Tiurmenko</i>).....	21
Part 2. Preservation and access to digital historical and cultural heritage in the system of archives and museums: foreign experience.....	39
2.1. Sena Saint-Denis Department Archive (Paris, France): preservation, access, use of digital historical and cultural heritage (<i>I. Tiurmenko</i>).....	39
2.2. Digital historical and cultural heritage on the web-sites of regional museums of France: quality and use (<i>L. Khaletska</i>).....	50
2.3. Experience of Lithuanian Republic in digital documents management in the system of archive institutions (<i>M. Rohozha</i>).....	63
2.4. Experience of the State Archive of Minsk Region (Republic of Belarus) in shaping of conditions for access to digital historical and cultural heritage (<i>L. Bozhuk</i>).....	74
2.5. Experience of the State Museum of the Republic of Kazakhstan in the shaping of conditions for access to digital historical and cultural heritage (<i>T. Kurchenko</i>).....	85
Part 3. State of preservation and access to digital historical and cultural heritage on the web-portal “Archives of Ukraine” (<i>L. Bozhuk</i>).....	95
Part 4. Methodology of Ukraine regional state archives and local history museums web-sites expert estimation (<i>I. Tiurmenko</i>).....	107
Part 5. Ukraine regions state archives web-sites environment expert estimation results (<i>I. Tiurmenko</i>).....	110
5.1. Transparency	110
5.2. Efficiency.....	110
5.3. Availability.....	112
5.4. Reactivity.....	114
5.5. Means of access.....	116
5.6. E-documents/e-archives.....	120
5.7. Information topicality/archive of news.....	123
5.8. Sites languages.....	124

5.9. State of preservation of electronic/digital documents.....	125
Part 6.	
State of access and preservation of historical and cultural heritage of Ukraine on the web-sites of regional local history museums (<i>T. Kurchenko</i>).....	128
Part 7.	
Ethical issues of the preservation and access to digital historical and cultural heritage (<i>M. Rohozha</i>).....	142
Part 8.	
Recommendations for shaping the policy of on-line access to digital historical and cultural heritage on the Ukraine regional state archives and local history museums web-sites (<i>I. Tiurmenko, M. Rohozha, L. Bozhuk, L. Khaletska</i>).....	159
ADD-ONS.....	162

ВСТУП

Цифрова ера з її можливостями, перспективами та загрозами є певним викликом сучасному і майбутньому поколінням. Тому збереження автентичності цифрових записів, цілісності документів та документальних колекцій, розширення комунікативного простору інформаційних установ через забезпечення довготривалого вільного доступу до цифрової національної і колективної пам'яті рівно як і забезпечення нормативно-правового керування документальними комплексами в умовах збільшення обсягів споживання інформаційних ресурсів в он-лайн-режимі є важливими завданнями для багатьох країн світу.

Світові програми, зокрема, програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу», «Інформація для всіх», мали на меті створення рівних умов доступу до інформації та розроблення механізмів запобігання її знищенню. Особливе значення для збереження цифрової спадщини має Хартія ЮНЕСКО, прийнята 15 жовтня 2003 р. Її основні положення не лише окреслили принципи роботи з цифровими документами, а й спрямували країни та організації на розроблення стратегії, яка б містила політики, процедури, стандарти, практики щодо керування електронними документами та забезпечувала вільний доступ до цифрової національної та світової документальної спадщини¹. Такі стратегічно обгрунтовані підходи до роботи з електронними/цифровими документами були викликані комплексом проблем, які з'явилися разом з розширенням середовища їх створення. Протягом двох перших десятиліть ХХІ ст. увага дослідників багатьох країн світу прикута до встановлення вимог роботи з електронними/цифровими документами.

Значний доробок у сфері створення цифрових колекцій документів та забезпечення он-лайн доступу до них накопичено

---

¹ Charte sur la conservation du patrimoine numérique (15 octobre 2003). URL: http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Accessed: 15.04.2016).

архівними установами Франції. Стратегія доступу до цифрових документів, їх зберігання та використання в різних сферах суспільного життя, об'єднання зусиль архівів, музеїв та бібліотек у створенні баз даних цифрової документальної спадщини обговорювались на Вищій міжнародній архівній конференції у Парижі у листопаді 2015 р. Її тема «Архівні установи та їх цифрова екосистема» стала лейтмотивом для розгляду багатьох суміжних проблем². Важливим кроком на шляху підготовки Франції до викликів цифрової ери став Закон «Цифрова Республіка», прийнятий 7 жовтня 2016 р.³. Закон орієнтує на запровадження технологічних інновацій, розвитку конкурентної цифрової економіки, формування всеосяжного відкритого цифрового суспільства, на захист прав громадян, надання можливості вільного доступу до цифрового простору усім бажаючим незалежно від території проживання.

Переосмисленню ролі архівів у сучасних умовах був присвячений міжнародний Конгрес архівів на тему: «Архіви, гармонія, дружба» (Сеул, 5-10 вересня 2016 р.). Його проблематика спонукала до розроблення шляхів підвищення ролі архівів у суспільстві задля встановлення істини, справедливості та примирення. Особливе місце в роботі Конгресу було відведено роботі з документами в еру цифрових технологій, збереженню автентичності як окремих документів, так і документальних комплексів, їхньому тривалому зберіганню, зменшенню ризиків використання архівів у кіберпросторі тощо⁴.

---

² Les service d'archives et leur écosystème . Conférence International Supérieure d'Archivistique // Site officiel de la Maison des Cultures du Monde : URL: <http://www.maisondesculturesdumonde.org/actualite/les-services-darchives-et-leur-ecosysteme-numerique> (Accessed: 25.04.2016).

³ Loi 2016-1321 du 7 octobre 2016 pour une République numérique//Legifrance . URL : <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000033202746&dateTexte=&categorieLien=id> (Accessed: 12.12.2016).

⁴ Congrès International de l'ICA 2016 , Séoul , 5 -10 Septembre : Archives , Harmonie et Amitié. URL: <http://www.ica.org/sites/default/files/GA%202016.15%20Seoul%20Communiqu%C3%A9%20-%20FR%28B4%29.pdf> (Accessed: 11.07.2016).

Обсяги оцифрованих документів збільшуються в геометричній прогресії, що вимагає розроблення спеціальної стратегії роботи з ними. Україна так само включилася у цей процес. Першим кроком для країни стало введення Національного стандарту України ДСТУ 4423-1:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Частина 1: Основні положення». Він став перекладом міжнародного стандарту ISO/TR 15489-1:2001, MOD «Information and documentation – Records management – Part 1: General» і набув чинності з 2007 р. Зазначений стандарт орієнтує на роботу зі службовими документами, рекомендуючи запровадження методик, моделей, політик, практик та процедур керування документами, у тому числі і цифровими. На жаль, він не стосується архівних документів в архівних установах і тим більше не поширюється на музеї. З огляду на універсальність вимог до регуляторного середовища (частина 1: Основні положення) вони також можуть застосовуватись і в діяльності архівів і музеїв. Частина 2 зазначеного Національного стандарту України ДСТУ 4423-2:2005 «Настанови» спрямовує діяльність організацій на розроблення політики щодо запровадження відповідальності за керування документаційними процесами, за створення та зберігання документів відповідно до потреб організацій у тому числі і потреб архівної інформації⁵.

На жаль, розроблення політики, як виклад намірів щодо керування цифровими документами, не стало визначальним у діяльності українських архівів і музеїв. Нині це завдання є не лише необхідною, а й нагальною вимогою часу.

Розуміючи глобальність викликів, які призвели до якісних змін як самої природи електронних/цифрових документів загалом, так і роботи з ними зокрема, дослідницька

---

⁵ Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Частина 1. Основні положення: Національний стандарт України ДСТУ 4423-1:2005. Київ: Держспоживстандарт України, 2007. URL: <http://unilib.dgtu.donetsk.ua/bibl/fah/ker1.pdf> (дата звернення: 11.07.2016); Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Частина 2. Настави: Національний стандарт України ДСТУ 4423-2:2005. URL: <http://unilib.dgtu.donetsk.ua/bibl/fah/ker2.pdf> (дата звернення: 11.07.2016).

група кафедри історії та документознавства Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (Київ, Україна) підготувала науковий проект «Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини» та представила його на розгляд міжнародного семінару InterPARES Trust, що відбувся у Брюсселі у листопаді 2013 р. Після проходження процедури узгодження остаточний варіант проекту був ухвалений керівництвом InterPARES Trust у грудні 2013 р. Йому був присвоєний номер EU12.

Проект складається з трьох підпроектів, взаємопов'язаних між собою. Підпроект №1 «Умови цифрового збереження історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних установ та музеїв України» присвячений розробці політики збереження цифрової історико-культурної спадщини та формулюванню соціально-етичних рекомендацій щодо забезпечення відкритого доступу до таких документів. Підпроект №2 «Розробка політики і норм он-лайн доступу та збереження контенту і послуг електронного урядування» спрямований на формулювання найкращих стандартів практики та рекомендацій для забезпечення е-урядування. Підпроект №3 «Розробка соціально-етичних рекомендацій для збереження цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних установ і музеїв та розроблення політики доступу до державних електронних послуг в Україні» має узагальнюючий характер прикладного спрямування. Формулюючи задекларовані завдання, дослідницька група перш за все прагнула зацентувати увагу як суспільства, так і установ соціальної пам'яті на формуванні нових підходів у роботі з цифровими документами/документальними колекціями.

Метою проекту стало розроблення рекомендацій щодо формування політики керування цифровими документами, які знаходяться в он-лайн доступі на веб-сайтах установ соціальної пам'яті. Об'єкт дослідження охоплює домен «політика».

У рамках проекту була створена дослідницька група, до якої увійшли викладачі, аспіранти та студенти кафедри історії та документознавства Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (далі

НН ГМІ НАУ). Головою дослідницької проектної групи було затверджено доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії та документознавства НАУ Ірину Тюрменко. У складі групи на час її утворення працювали викладачі: доктор філософських наук, професор Марія Рогожа; кандидат історичних наук – Людмила Божук; кандидат історичних наук, доцент Тетяна Курченко; кандидат філологічних наук, доцент – Світлана Литвинська; кандидат педагогічних наук – Лариса Настенко; кандидат історичних наук, старший викладач – Леся Халецька; аспірантки – Оксана Клімчук, Зоряна Свердлик; студенти: Марина Демида, Марта Кушнір, Тетяна Цвид.

Група не була сталою, її склад змінювався. На час завершення першого підпроєкту було досягнуто таких результатів:

- І. Тюрменко розробила методiku експертної оцінки веб-сайтів системи Державних архівів областей України;
- Т. Курченко внесла деякі уточнення у розроблену методiku щодо параметрів моніторингу сайтів краєзнавчих музеїв;
- стан та умови збереженості цифрової історико-культурної спадщини, динаміку змін протягом 2014-2016 рр. в системі Державних архівів областей України дослідили – І. Тюрменко, Л. Божук; в мережі обласних краєзнавчих музеїв – Т. Курченко, Л. Халецька;
- зарубіжний досвід щодо он-лайн доступу до цифрової історико-культурної спадщини проаналізували І. Тюрменко, М. Рогожа, Л. Божук, Т. Курченко, Л. Халецька;
- М. Рогожа вивчила етичні засади збереження цифрової історико-культурної спадщини;
- пропозиції щодо формування політики зберігання історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних установ та краєзнавчих музеїв розробили: соціальний контекст – І. Тюрменко, Л. Божук, Л. Халецька; етичний контекст – М. Рогожа.

Представлення отриманих результатів графічними методами було здійснене М. Демидою та З. Свердлик.

У монографії висвітлюються основні положення, результати та висновки першого підпроєкту. Дослідження

проблем збереження цифрової історико-культурної спадщини вийшло далеко за первісний задум. Оскільки концепція проекту полягала у комплексному вивченні проблем збереження історико-культурної спадщини у середовищі архівних установ і музеїв, то поступово підпроект перетворювався на самостійний проект. Розширенню завдань сприяла і практика діяльності архівних установ та музеїв України, яка засвідчила повільне входження зазначених установ у цифровий простір через комплекс об'єктивних і суб'єктивних причин.

Про нагальну потребу активного переходу до роботи з цифровими документальними колекціями йшлося на наукових форумах, які були організовані учасниками дослідницької групи та колективом кафедри історії та документознавства НН ГМІ НАУ. Зокрема, 7-9 квітня 2015 р. була проведена міжнародна науково-практична конференція «Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання», на яку свої доповіді представили понад 100 учасників з 8 країн світу. Конференція виявила низку не вирішених проблем, з якими стикаються працівники архівів та музеїв при забезпеченні вільного доступу до архівних/музейних колекцій, збереженні автентичності та прозорості електронних/цифрових документів, у тому числі і в умовах війни тощо⁶.

Українсько-литовський науковий семінар «Цифровий простір і архіви» (17-18 березня 2016 р.) став апробацією отриманих учасниками дослідницької групи результатів з-поміж директорів архівних установ України та Литви. На семінарі І. Тюрменко представила проект політики збереження цифрової історико-культурної спадщини та стратегії доступу до неї в установах національної пам'яті України⁷, який був позитивно оцінений учасниками наукового семінару.

⁶ Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / ред.кол. Тюрменко (голов.) та ін. Київ: «Талком», 2015, 380 с.

⁷ Цифровий простір і архіви. Програма українсько-литовського наукового семінару. 17-18 березня 2016 року. Київ: Національний авіаційний університет. URL: https://interparestrust.org/assets/public/dissemination/IPT_20160317_DigitalSpaceandArchivesSeminarUkraine_Program.pdf (дата звернення: 28.07.2016); Тюрменко І. Історико-культурна спадщина на веб-сайтах системи державних архівів областей України: стратегія доступу // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. 2016. № 3(130). С.70-75.

Підсумовуючи шлях, який пройшла київська дослідницька група, розумієш наскільки збагатилися знаннями та досвідом його учасники, наскільки важливо, щоби наукова тематика була поєднана з суспільною практикою, а результати досліджень працювали задля прогресу та майбутнього. Без підтримки, допомоги, порад Лючіани Дюранті (Luciana Duranti), Коррін Рожерс (Corinne Rogers) та Карен Андерсон (Karen Anderson) реалізація проекту була би неможливою. Київська дослідницька група з НАУ висловлює щирю подяку керівникам InterPARES Trust, які увесь цей час були з нами, вірили в наш успіх, підтримували у найважчі часи випробувань України на міцність, а науковців на стійкість.

Від себе особисто також висловлюю слова подяки всім учасникам дослідницької групи, які не здавалися, мужньо йшли вперед, торуючи тернистий шлях пізнання нового та незнаного.

Київ, 2016

Ірина Тюрменко

INTRODUCTION

The digital era with its opportunities, prospects and threats is a challenge to the current and the future generations. Therefore, preserving the authenticity of digital records, the integrity of documents and documentary collections, expansion of the communication space of information institutions via providing long-term free access to the digital national and collective memory as well as ensuring statutory and regulatory control of documentary complexes in terms of increasing consumption of information resources in the online mode is an important task for many countries.

The international UNESCO Programs “Memory of the World” and “Information for All” aimed at creating equal access to information and developing mechanisms to prevent its destruction. Of particular importance for preserving the digital heritage is the Charter of UNESCO, adopted October 15, 2003. Its main provisions did not only outline the operating principles with digital documents, but prompted countries and organizations to develop a strategy that would contain policies, procedures, standards, practices for managing electronic documents and provide free access to a number of national and world documentary heritage⁸.

These strategically reasonable approaches to electronic/digital documents were prompted by the complex of problems that came along with the expansion of their creation environment. During the first two decades of the 21-st century attention of researchers around the world focused on determining requirements of electronic / digital documents.

A significant achievement was made by the archival institutions of France in the field of digital document collections and provision of online access to them. The access strategy to digital documents, their storage and use in various fields of social life, joint efforts of archives, museums and libraries to create databases of digital documentary heritage were discussed at the International

---

⁸Charte sur la conservation du patrimoine numérique (15 octobre 2003). URL: http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Accessed: 15.04.2016).

Conference for Archival Management in Paris in November 2015. Its topic “Archival institutions and their digital ecosystem” became a leitmotif for considering related issues⁹. An important step in the preparation of France for the challenges of the digital age was the law “Digital Republic”, adopted October 7, 2016¹⁰. The law focuses on the introduction of technological innovation, the development of the competitive digital economy, the formation of a comprehensive open digital society to protect the rights of citizens, enabling free access to the digital space for all interested people, regardless of area of residence.

The International Congress on Archives: “Archives, Harmony and Friendship” (Seoul, 5-10 September, 2016) focused on rethinking the role of archives in modern conditions. Its problems led to the development of ways to enhance the role of archives in the society for the establishment of truth, justice and reconciliation. A special mention in the Congress proceedings was devoted to the work with documents in the digital era, preservation of the authenticity of individual documents and documentary complexes, their long-term storage, risk mitigation of archives in cyberspace¹¹.

The volume of digitized documents is increasing exponentially, requiring the development of specific strategies to work with them. Ukraine joined this process. The first step for the country was the introduction of the National Standard of Ukraine ISO 4423-1:2005 “Information and Documentation. Records Management. Part 1: General Provisions”. It was the translation of the international standard ISO/TR 15489-1:2001, MOD “Information and documentation – Records management – Part 1:

---

⁹Les service d’archives et leur écosystème. Conférence International Supérieure d’Archivistique // Site officiel de la Maison des Cultures du Monde. URL: <http://www.maisondesculturesdumonde.org/actualite/les-services-darchives-et-leur-ecosysteme-numerique> (Accessed: 25.04.2016).

¹⁰LOI n° 2016-1321 du 7 octobre 2016 pour une République numérique // Legifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000033202746&dateTexte=&categorieLien=id> (Accessed: 12.12.2016).

¹¹Congrès International de l’ICA 2016, Séoul, 5-10 Septembre : Archives, Harmonie et Amitié. URL: <http://www.ica.org/fr/congr%C3%A8s-international-de-lica-2016-s%C3%A9oul-5-10-septembre-archives-harmonie-et-amiti%C3%A9> (Accessed: 11.07.2016).

General Provisions”, that came into force in 2007. The above-mentioned standard orients at work with official documents recommending the introduction of methods, models, policies, practices and procedures for managing documents, including the digital ones.

Unfortunately, it does not apply to archival records in archival institutions and certainly does not extend to museums. Taking into consideration the requirements versatility of the regulatory environment (Part 1: General Provisions) they can also be applied to activities of archives and museums. Part 2 of the above-mentioned National Standard of Ukraine ISO 4423-2:2005 “Guidelines” directs the activities of organizations to the development of policy regarding the responsibility implementation for documentation management processes by creating and storing documents in accordance with the needs of organizations including archival information needs¹².

Unfortunately, policy development as a statement of intent regarding the digital documents management was not decisive in the activities of Ukrainian archives and museums. Now this task is not only necessary but also an imperative of the time.

Understanding the global challenges that have led to a qualitative change not only in the nature of electronic/digital documents, but also society as a whole, the research team of the Department of History and Records Management of the Humanities Educational and Research Institute of the National Aviation University (Kyiv, Ukraine) (hereinafter referred to as DHRM HERI NAU), prepared the scientific project “Social and Ethical Foundations of Preservation of Digital Historical-Cultural Heritage” and presented it at the international seminar InterPARES Trust, which was held in Brussels in November 2013.

---

¹²Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Частина 1. Основні положення: Національний стандарт України ДСТУ 4423-1:2005. Київ: Держспоживстандарт України, 2007. URL: http://unilib.dgtu.donetsk.ua/bibl_fah/ker1.pdf (дата звернення: 11.07.2016); Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Частина 2. Настанови: Національний стандарт України ДСТУ 4423-2:2005. URL: http://unilib.dgtu.donetsk.ua/bibl_fah/ker2.pdf (дата звернення: 11.07.2016).

After the successful approval procedure, the final version of the project was approved by the leadership of InterPARES Trust in December 2013. It was assigned the number EU12. The project consists of three interrelated subprojects. Subproject № 1 “Conditions of preservation of digital historical-cultural heritage on archives and museums websites of Ukraine” is dedicated to the development of the policy of storing digital historical and cultural heritage and the formulation of social and ethical guidelines to ensure public access to such documents. Subproject № 2 “Development of policies and regulations of online access and storage of the e-government content and services” is aimed at the formulation of best practice standards and guidelines to ensure that e-government.

Subproject № 3 “Development of social and ethical guidelines for digital storage of historical and cultural heritage on the web-sites of archival institutions and museums and the development of access policy to the electronic public services in Ukraine” has a consolidating applied character. In formulating the declared objectives, the research team sought primarily to concentrate their attention of both the society and media institutions on shaping new approaches in working with digital documents/documentary collections.

The aim of the project was the development of recommendations for elaborating the management policy of digital documents, which are available online on the websites of information agencies. The object of study covers the domain “policy”.

Within the framework of the project the research team was created of faculty, postgraduate and students of the DHRM HERI NAU. Iryna Tiurmenko, Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of History and Records Management of NAU was approved the Head of the research project team. The group at the time of its formation included the following faculty members: Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Maria Rohozha; Candidate of Historical Sciences Liudmyla Bozhuk; Candidate of Historical Sciences, Associate Professor Tetiana Kurchenko; Candidate of Philology, Associate Professor Svitlana Lytvynska; Candidate of Pedagogical Sciences Larysa Nastenکو;

Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer Lesia Haletska; postgraduate students: Oksana Klimchuk, Zoriana Sverdlyk; students: Maryna Demyda, Marta Kushnir, Tetiana Tsvyd.

The research team was unstable, its composition changed. At the time of the first subproject completion the following results were achieved:

- I. Tiurmenko developed the expert evaluation methodology of web-sites of the system of State Archives of Ukraine's oblasts;

- T. Kurchenko emendated the developed methodology regarding the monitoring parameters of the sites of local history museums;

- the terms and conditions of storing digital historical and cultural heritage and the changes dynamics during the years 2014-2016 in state archives of Ukraine's oblasts researched I. Tiurmenko, L. Bozhuk; in the network of regional local history museums – T. Kurchenko, L. Haletska;

- international experience regarding online access to digitized historical and cultural heritage was analyzed by I. Tiurmenko, M. Rohozha, L. Bozhuk, T. Kurchenko, L. Haletska;

- M. Rohozha studied ethical principles of digital storage of historical and cultural heritage;

- proposals as for the policy formation of storing historical and cultural heritage and access strategies to it on the websites of archival institutions and local history museums were developed by: I. Tiurmenko – social context, L. Bozhuk, L. Haletska, M. Rohozha – ethical context.

Presentation of the obtained results by means of graphical methods was effectuated by M. Demyda and Z. Sverdlyk.

The manuscript covers the basic provisions, results and conclusions of the first subproject. The study of issues of storing digital historical and cultural heritage went far beyond the original plan. Since the concept of the project was a complex study of the problems of storing historical and cultural heritage in archival institutions and museums, this subproject gradually turned into an independent project. The practice of the activities of archival institutions and museums in Ukraine also contributed to the

expansion of the tasks, as it showed inhibition processes of digital documents management due to objective and subjective reasons.

The urgent need of switching to work with documentary collections in the digital environment was demonstrated at the scientific forums organized by the members of the research team and the faculty of the Department of History and Records Management STHI NAU. Namely, on 7-9 April, 2015 they held an International scientific conference “Historical and Cultural Heritage: Storage, Access, Use” at which more than 100 participants from 8 countries presented their reports. The conference revealed a number of unsolved problems which the workers of archives and museums are faced with in the process of interaction with representatives of the information technologies, while providing free access to archive/museum collections, while preserving transparency and authenticity of electronic/digital documents, including the ones under conditions of war and so on¹³.

Ukrainian-Lithuanian scientific seminar “Digital Space and Archives” (17-18 March, 2016) appeared to be the approbation of the results obtained by the research team from among the directors of archival institutions in Ukraine and Lithuania. At the seminar I. Tiurmenko presented a draft policy of digital storage of historical and cultural heritage and access strategies to it in the information institutions of Ukraine¹⁴, which was positively evaluated by the participants of the scientific seminar.

Summing up the outcomes, that the Kyiv research team obtained, one can understand how much its members benefited from it in terms of acquiring new knowledge and experience, how

---

¹³Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет/ ред. кол. І. Тюрменко (голов.) та ін. Київ: «Талком», 2015. 380 с.

¹⁴Цифровий простір і архіви. Програма українсько-литовського наукового семінару. 17-18 березня 2016 року. Київ: Національний авіаційний університет. URL: https://interparestrust.org/assets/public/dissemination/IPT_20160317_DigitalSpaceandArchivesSeminarUkraine_Program.pdf (дата звернення: 28.07.2016); Тюрменко І. Історико-культурна спадщина на веб-сайтах системи державних архівів областей України: стратегія доступу // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. 2016. № 3(130). С. 70-75.

important it is to combine the scientific thought with social practice, and that the results of research should work for the further advance and progress. The project would have been impossible without the support, assistance and advice of Luciana Duranti, Corinne Rogers and Karen Anderson. The Kyiv research team of NAU expresses sincere gratitude to the leaders of InterPARES Trust, who all this time had us believe in our success, supported in the most trying times for Ukraine when scientists had to prove their steadfastness.

I personally express gratitude to all participants of the research team, who did not give up, courageously went ahead, paving the thorny path of knowledge of the new and the unknown.

Kyiv, 2016

Iryna Tiurmenko

РОЗДІЛ 1. ВЕБ-САЙТИ АРХІВНИХ ТА МУЗЕЙНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ДОБИ: СТАН ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Цифровий простір, увірвавшись у повсякдення країн і народів на межі ХХ–ХХІ ст., за короткий час став ознакою сучасного життя, змінивши його якість, характер та можливості. Інновації торкнулися, у першу чергу, установ соціальної пам'яті. Інформаційно-комунікаційні технології, надавши відчутні переваги користувачам інформаційних ресурсів, забезпечили вільний, необмежений доступ до інформації, спростили доступ до інформаційних продуктів і послуг, але водночас вплинули на зміну алгоритму роботи працівників бібліотек, архівів та музеїв. Невід'ємною стороною переваг цифрового простору стали кіберзагрози, втрата електронних записів, посягання на авторські права та приватність. У цих умовах важливим завданням у діяльності установ соціальної пам'яті стала організація такої інформаційної системи, яка б, з одного боку, надавала доступ до інформаційних ресурсів, а з іншого – захищала їхню автентичність. Тому не менш важливим є і збереження інформації в умовах швидких змін носіїв інформації.

Вивчення умов збереження та забезпечення доступу до цифрової документальної спадщини у системі Державних архівів областей України та краєзнавчих обласних музеїв як інститутів соціальної пам'яті, культурно-освітніх, науково-дослідницьких осередків дозволяє на регіональному та національному рівнях прослідкувати ступінь популяризації культурно-історичної спадщини та каналів її поширення серед громадськості. Сьогодні важливо активізувати діяльність інформаційних установ не лише за допомогою традиційних методів, а й інноваційних Інтернет-технологій для створення цифрового середовища, покращення структури та якості інформаційних продуктів і послуг для забезпечення вільного доступу до цифрового національного надбання.

В умовах швидких змін інформаційних технологій стає зрозумілим, що лише об'єднання зусиль архівних, бібліотечних, музейних установ дозволить на

регіональному/республіканському рівнях виконувати не лише культурно-освітні та просвітницькі функції, а й реалізовувати складні та затратні проекти зі збереження цифрової історико-культурної спадщини. Тому застосування комплексного підходу до вивчення умов зберігання цифрового історико-культурного надбання та забезпечення вільного доступу до нього у системі Державних архівів областей України та краєзнавчих музеїв дозволило отримати цілісну картину представлення національної спадщини у цифровому просторі тієї чи іншої області зокрема, й України загалом. Комплексний підхід став основоположним і для розроблення політики зберігання цифрової історико-культурної спадщини та забезпечення відкритого доступу до неї у мережі обласних архівних та музейних установ.

На межі століть архівні установи розпочали активну роботу з обліку, зберігання документів та використання відомостей відповідно до функцій, визначених у законодавстві [39]. Вони спрямовували свої зусилля на довготривале зберігання задокументованої інформації на різних носіях, на створення захищених каналів її передачі і збереження та забезпечення рівних умов доступу до інформаційних ресурсів. Таким універсальним каналом обміну інформацією та доступу до неї став веб-сайт. Тому у ході реалізації проекту доступ до необхідної інформації здійснювався саме через веб-сайт, який став відкритим комунікативним каналом, і водночас – потужним джерелом інформації. Інформація, уміщена на ньому, дозволила визначити не лише склад оцифрованих документів, а й рівень доступу населення до вивчення національної документальної пам'яті, до обговорення важливих подій та каналів співпраці в соціокультурній сфері.

Слід зазначити, що архівні, бібліотечні та музейні установи України активно підключилися до реалізації міжнародних проектів зі збереження електронних записів. Лідерами у цьому процесі стали бібліотеки й архіви. Музеї досить повільно опановували цифровий простір, особливо краєзнавчі, які фінансово були неспроможні реалізовувати досить затратні проекти, пов'язані з оцифруванням музейних об'єктів та навіть зі створенням сучасних веб-сайтів.

В Україні процес створення веб-сайтів у системі архівних установ набув систематичності та цілеспрямованості після затвердження комплексу нормативних актів, які регламентували їх функціонування в органах державної влади. Зокрема, йдеться про Указ Президента України від 06.12.2001 № 1193/2001 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 31.10.2001 р. «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України», про постанову Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 №3 «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» [41; 42], які визначили регламент функціонування веб-сайту Держкомархіву України (нині – Державна архівна служба України) [39]. Саме Державний комітет архівів України створив перший веб-сайт в системі архівних установ. До його розвитку та популяризації долучився заступник Голови Держкомархіву Г. Боряк, призначений головою робочої групи, відповідальної за супровід веб-сайту. Регламент передбачав розробку структури, інформаційне наповнення, супровід та порядок представлення інформаційних продуктів і послуг для розміщення їх на сайті.

Активізація процесу створення веб-сайтів архівними установами та покращення їхньої структури були зумовлені суспільними запитами та подальшим удосконаленням нормативної бази. Зокрема, низка нормативних документів, а саме: наказ Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 25.11.2002 р. «Порядок функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади» [36] та наказ Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 25.11.2002 р. «Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади» [37] визначили чіткі вимоги до інформаційної структури веб-сайту, його оформлення, змісту,

форм подання інформації державною та іноземними мовами тощо.

Важливу роль у визначенні порядку використання документів Національного архівного фонду у мережі архівів України відіграв Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». Стаття 15 Закону закріпила за громадянами України право на користування документами Національного архівного фонду або їх копіями та заборонила «відносити до державної таємниці або іншої інформації з обмеженим доступом інформацію про місця зберігання документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, а також створювати таємні архіви для зберігання таких документів» [40]. Хоча Закон не визначив веб-сайт як канал комунікативного зв'язку, але саме він в умовах інформаційного суспільства є важливим індикатором відкритості та прозорості діяльності державних інформаційних установ через забезпечення вільного доступу до задокументованої інформації, у тому числі і до історико-культурної спадщини.

Слід зазначити, що незважаючи на зростаючу роль веб-сайтів в діяльності архівів, аналіз веб-сайтів не став предметом досліджень науковців. Публікацій, присвячених цій проблемі, вкрай обмаль. Одними з перших популяризаторів веб-сайтів в архівній сфері були їх творці: Г. Боряк, Л. Дубровіна, А. Кисельова [34]. Майже чи не єдиною ґрунтовною спробою проаналізувати веб-сайт обласних державних адміністрацій як документально-інформаційну систему здійснила у своїй кандидатській дисертації Л. Чекмарьова [64].

Веб-сайти архівних установ Поділля як інформаційні ресурси краєзнавчих досліджень розглянула Л. Клімчук [19]. Дослідниця порівняла головне меню сайтів Державного архіву Вінницької та Хмельницької областей, виявивши суттєві недоліки у репрезентації документальних матеріалів на веб-сайтах архівних установ Поділля. На жаль, у статті не вказаний період вивчення електронних ресурсів веб-сайтів зазначених архівів, що не дозволило провести порівняльний аналіз динаміки змін контекстної поведінки веб-сайтів між даними отриманими Л. Клімчук та дослідницькою групою НАУ.

Електронні ресурси, уміщені на веб-сайтах обласних державних архівів України, досліджував М. Васильченко. Він окреслив коло проблем для проведення аналізу змісту сайтів. Це історія архіву, стан фондів, науково-довідковий апарат, науково-довідкова бібліотека, інформація про архів; контактна інформація; послуги (розгорнута інформація); вакансії; мережа архівів області; нормативно-правова база; виставкова діяльність; звернення громадян; розсекречення документів [10]. Автор розглянув зовнішні атрибути веб-сайтів, не вказавши хронологічні межі, в рамках яких здійснювався аналіз. Результати дослідження, наведені у публікації, характеризують елементи структури сайтів відповідно до «Основних правил роботи архівів України», ухвалених колегією Державного комітету архівів України 03.02.2004 р. Водночас відсутність методики дослідження не дозволила М. Васильченку врахувати комплекс законодавчих та нормативно-правових вимог, які вводились у дію починаючи з 2001 р. до теперішнього часу. З поля зору дослідника випали процеси, які розкривають контекстну поведінку веб-сайтів, зокрема, прозорість, реактивність, ефективність сайтів, доступ до сайтів людям з обмеженими можливостями зору, мови доступу, електронні/цифрові архіви, структура виставок он-лайн, вихід у соціальні мережі тощо. Не була висвітлена і динаміка змін контекстної поведінки веб-сайтів. Хоч публікація М. Васильченка не є моніторинговим дослідженням, її можна вважати першою спробою вивчення веб-сайтів державних архівів областей України як каналів доступу до електронних ресурсів.

У 2009 р. група зацікавлених дослідників коаліції громадських організацій провела перші моніторингові дослідження веб-сайтів органів державної влади на предмет інформаційної відкритості органів місцевого самоврядування [57]. Однак лише 08 червня 2015 р. моніторинговий процес набув ознак науковості та систематичності, що визначалось нормами Порядку проведення моніторингу інформаційного наповнення офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади [38]. Моніторинг розглядався як важлива складова розвитку громадянського суспільства оскільки передбачав «комплекс

операцій з пошуку та аналізу інформації на веб-сайтах з метою оцінки рівня їх інформаційного наповнення». Порядок визначив мету, об'єкт, суб'єкт моніторингу, періодичність та методологію його проведення [38].

Отже, як показує аналіз літератури з теми дослідження, комплексна експертна оцінка веб-сайтів системи архівних установ щодо умов збереження історико-культурної спадщини не проводилася і не досліджувалася ні в науковій, ні у практичній площині. Це і обумовило необхідність заповнити прогалину, яка утворилася в науковій літературі та практичній діяльності архівних установ України з питань функціонування цифрового простору.

Така само ситуація щодо опрацювання даної теми у сучасному зарубіжному і вітчизняному музеєзнавстві. Водночас, слід зазначити, що у цій галузі напрацьовано певний теоретичний і практичний матеріал стосовно збереження історико-культурної спадщини сучасними методами, через оцифрування музейних предметів, репрезентацію музейних колекцій на сайтах музейних установ, популяризацію музейних колекцій в мережі Інтернет, соціальних мережах тощо. Серед них виділяються загальні праці Ф. Вайдахера [9], Н. Котлер, Ф. Котлер, В. Котлер [20], Б. Сміта [48], численні напрацювання Р. Маньковської [26; 27; 28], доробок О. Черченко [65], Є. Прокопенко [43], Д. Сизова [47] тощо. Всі ці роботи присвячені загальним проблемам існування музеїв в сучасних умовах, популяризації їх колекцій сучасними інструментаріями, музейній комунікації в умовах інформаційного суспільства тощо.

Існує група робіт присвячених запровадженню конкретних інформаційних технологій в роботу музейних установ. Це праці В. Баталкіної та ін. [1], Л. Беленької [2], Л. Нургалєєвої [32], Л. Ноль [31], К. Наседкіна [30], І. Пантелейчука [35] та інших авторів. На сьогоднішній день написано достатньо статей, як зарубіжних так і вітчизняних авторів, що відображають використання сучасних інформаційних технологій у роботі конкретних музеїв. Увагу привертають роботи Д. Мурадова [29], О. Зінченка [16], О. Павлової та Д. Прохорової [33], О. Шевченко [66],

Н. Кравченко [21], А. Жукова [15] П. Усенка [56] та інших авторів. Але, не зважаючи на достатньо велику кількість статей, що містять практичний матеріал, на сьогоднішній день аналізу проблеми доступу та збереження музейних колекцій сучасними способами зроблено ще не було.

Отже, актуальність соціально-етичних запитів інформаційного суспільства як у практичній, так і в науковій площині щодо важливості формування політики керування задокументованою цифровою інформацією на веб-сайтах архівних та музейних установ зумовили напрями дослідження київської дослідницької групи. У ході вивчення визначених проектом завдань їх результати були оприлюднені у наукових публікаціях. Зокрема, І. Тюрменко розробила методика експертної оцінки контекстної поведінки веб-сайтів системи Державних архівів областей України, яка включала такі структурні елементи, як прозорість, реактивність, доступність, ефективність, актуальність, зворотній зв'язок, цифрові/електронні архіви та їх обсяги тощо; [49; 53]; здійснила порівняльний аналіз збереження цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних установ України та Франції; [54]; визначила вимоги до формування політики цифрового зберігання історико-культурної спадщини [51; 52]; обґрунтувала засади та принципи організації он-лайн виставок у системі державних архівів областей України, проаналізувала їх кількість, охарактеризувала тематику та їх відповідність встановленим нормативно-правовим вимогам [50]; здійснила порівняльний аналіз результатів контекстної поведінки веб-сайтів протягом 2014-2016 рр. у системі Державних архівів областей України; визначила основні принципи стратегії доступу до цифрової історико-культурної спадщини [55].

Л. Божук, аналізуючи інформаційну складову діяльності Державних архівів областей України, обґрунтувала низку положень пов'язаних з формами роботи архівів в умовах інформаційного суспільства, провела моніторинг їхніх інформаційних послуг та умов доступу до них, охарактеризувала Інтернет сервіси системи Державних архівів областей України [3; 4]; довела важливість забезпечення відкритого доступу до інформаційних ресурсів, виявила нові

форми репрезентації архівної інформації в мережі Інтернет, а проведений аналіз щорічних звітів про підсумки діяльності Державної архівної служби України, розміщених на веб-порталі «Архіви України» в електронному форматі за періоди 2010-2015 рр., дозволив узагальнити роботу системи державних архівів із розширення відкритого доступу до архівних документів, що стало результатом усвідомлення українськими архівістами важливості наближення діяльності архівів до потреб суспільства [3; 4].

Т. Курченко вивчила умови та стан збереження цифрової історико-культурної спадщини на сайтах обласних краєзнавчих музеїв загалом та південного регіону, зокрема, висвітлила роль он-лайн виставок та віртуальних екскурсій в організації доступу до історико-культурної спадщини на сайтах обласних краєзнавчих музеїв України [22; 23; 24; 25].

Л. Халецька, вивчаючи загальноєвропейський досвід збереження об'єктів історико-культурної спадщини в умовах створення цифрових інформаційних ресурсів з культури та науки і забезпечення доступу до них, проаналізувала відповідний досвід музейних установ та проєктів Франції, зокрема, здійснила порівняльний аналіз веб-сайтів Софії Київської та Шартрського кафедрального собору Богоматері на їх відповідність принципам якості веб-сайтів [60; 63]; представила досвід Франції з інформатизації та розширення доступу користувачів до музейних колекцій [58; 59]; репрезентувала та проаналізувала приклад створення порталу колекцій французьких музеїв як засіб організації інтегрованого інформаційно-комунікаційного простору, покликаного задовольнити як професійні потреби музеєзнавців, так і різноманітні інтереси та запити громадськості [59]; розкрила політику електронної бібліотеки Національної бібліотеки Франції, охарактеризувала процес створення та сучасний етап розвитку електронної бібліотеки Gallica; розглянула систему довготривалого збереження цифрових ресурсів SPAR, зокрема, базові принципи її створення та функціонування, методи та стратегії зберігання електронних документів, файли та формати, можливості цифрового співробітництва [62]; проаналізувала збереження оцифрованих історико-культурних пам'яток на веб-

сайтах музейних установ Франції, серед яких Музей Нормандії, Музей Аквітанії (Бордо), Музей традицій та історії Біскарроса та Музей місцевої історії та воєн у Вандеї (Сен-Флоран-ле-Вьей), на відповідність їхніх веб-сайтів визначеним параметрам якості; довела важливість забезпечення доступу до цифрових проєктів з культури найширших кіл населення, враховуючи громадян з особливими потребами та потреб користувачів у посиленні можливості інтерактивного зв'язку в он-лайн режимі [61].

М. Рогожа, досліджуючи етичні аспекти збереження та доступу до цифрової історико-культурної спадщини, визначила основні джерела нормативності в галузі, висвітлила основні етично навантажені норми і принципи збереження та доступу до цифрової історико-культурної спадщини [46], виявила колізії їх інституціоналізації в українських реаліях [45], окреслила етичні аспекти взаємодії архівних установ із зацікавленою громадськістю за допомогою веб-сайтів архівних установ [44].

Отже, визначена тематика проєкту була обумовлена теоретичною та практичною доцільністю розроблення нових підходів, політик, практик до керування цифровим історико-культурним простором, який став невід'ємною складовою сучасного життя в різних його проявах. Особливої актуальності проблема збереження та забезпечення вільного доступу до цифрової історико-культурної спадщини набула для інформаційних установ. Експертна оцінка цифрового простору національного надбання архівних установ і музеїв України була спрямована на розроблення соціально-етичних рекомендацій для розроблення політики тривалого зберігання та забезпечення вільного доступу громадян до цифрової історико-культурної спадщини. Підтримка проєкту міжнародною дослідницькою групою InterPARES Trust підтвердила його актуальність. Для України залишається важливим створення умов для збереження документів на різних носіях інформації, формування консолідованого цифрового простору установ соціальної пам'яті для забезпечення он-лайн доступу до інформації, розширення інформаційних продуктів та послуг в галузі архівної та музейної справи.

Список використаних джерел і літератури

1. Баталкіна В., Андреев С., Андреева К. Веб-сайт музею – інформаційний доступ до збереження історії // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І.І. (гол.) та ін. Київ: «Талком», 2015. С. 178-182.

2. Бельняк Л.В. Виртуальна екскурсія [Творческая площадка по созданию виртуальных экскурсий]. Москва, 2009. URL: http://itn.ru/communities.aspx?cat_no=107408&tmpl=com (дата звернення: 12.03.2016).

3. Божук Л.В. Архівно-інформаційний комплекс у контексті відкритого суспільства в Україні // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І.І. (гол.) та ін. Київ: «Талком», 2015. С. 238-241.

4. Божук Л.В. Інформаційні ресурси і сервіси Інтернет в роботі архівів України // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 10-12 вересня 2015 р. / під заг. ред. В. Г. Спрінсяна. Одеса : ФОП Гаража, 2015. С. 160-172.

5. Божук Л.В. Інформаційна діяльність державних архівів України в умовах розвитку суспільства відкритого доступу // Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи: матер. I Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 3 грудня 2015 р. / редкол.: І.Г. Передерій, А.А. Соляник та ін. Полтава: ПолтНТУ, 2016. С. 121-125.

6. Божук Л.В. Інформаційні ресурси і сервіси Інтернет в роботі державних архівів України // Програма Українсько-Литовського наукового семінару «Цифровий простір і архіви», 17 березня 2016 р. URL : http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/21653/1/%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d0%bc_%d0%93%d0%be%d1%82%d0%be%d0%b2%d0%b0_14.03.16.pdf. (дата звернення: 05.08.2016).

7. Боряк Г. В. До питання про стан і перспективи розвитку мережевих інформаційних ресурсів соціогуманітарних наук // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси. Збірка наукових праць / відп. ред. Г. В. Боряк. К.: НАН України, Інститут історії України, 2013. Число 21. С. 9-25.

8. Боряк Г.В. Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів // Архіви України. 2002. № 4–6. С. 141-169.

9. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: навч. посібн. / Переклад з німецької Х. Назаркевич, О. Лянг, В. Лозинський. Львів: Літопис, 2005. 203 с.

10. Васильченко М.М. Електронні ресурси обласних державних архівів України в мережі Інтернет: стан і перспективи розвитку у сучасному соціально-комунікаційному середовищі // Вісник ХДАК. 2011. Вип. 32. URL: file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%98%D1%80%D0%B0/D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/hak_2011_32_18.pdf (дата звернення: 10.05.2016).

11. Дубровіна Л.А. «Архівна та рукописна Україніка»: до проблеми об'єкта археографічного та інформаційного опису в системі НАІС // Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна Україніка». Вип. 1. Інформатизація архівної справи в Україні: сучасний стан та перспективи. Київ, 1996. С. 41-62.

12. Дубровіна Л.А. Інформатизація архівної справи // Архівознавство: навч. посіб. для студ. іст. спец. вузів / упоряд. Г.В. Боряк та ін. Київ, 2003. С. 236-250.

13. Дубровіна Л. Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського / Л. Дубровіна, Г. Ковальчук // Бібліотечний вісник. 2016. № 1. С. 3-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_1_3 (дата звернення: 14.10.2016).

14. Жуков А. Віртуальна екскурсія літературно-меморіальним музеєм Григорія Сковороди // Щоденна всеукраїнська газета «День». Київ: Україна Incognita, 2011. URL: <http://incognita.day.kiev.ua/virtualna-ekskursiya-literaturno-memorialnim-muzyem-grigoriya-skovorodi.html> (дата звернення: 10.10.2015).

15. Жуков А. Віртуальна екскурсія музеєм-садибою Івана Котляревського у Полтаві // Щоденна всеукраїнська газета «День». К.: Україна Incognita, 2011. URL: <http://incognita.day.kiev.ua/virtualna-ekskursiya-muzyem-sadiboyu-ivana-kotlyarevskogo-u-poltavi.html> (дата звернення 10.10.2015).

16. Зінченко О. Що не так із сайтами українських музеїв. URL: <http://istpravda.com.ua/articles/2013/01/21/108504/> (дата звернення: 05.10.2015).

17. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи: дис... канд. іст. наук : 07.00.10 /

А.А. Кисельова; Державний комітет архівів України; Український НДІ архівної справи та документознавства. К., 2005. 200 с.

18. Кисельова А. Українські архівні ресурси в Інтернеті // Рукописна спадщина України: Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. Вип. 9. К., 2004. С. 238-247.

19. Клімчук Л. В. Веб-сайти архівних установ Поділля як джерельна база краєзнавчих досліджень. URL: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%98%D1%80%D0%B0/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/bdi_2011_4_2%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%98%D1%80%D0%B0/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/bdi_2011_4_2%20(1).pdf) (дата звернення: 17.04.2016).

20. Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / пер. з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова, С. Рябчук, Р. Свято. Київ: ВД «Стилос», 2010. 528 с.

21. Кравченко Н. Віртуальні виставки Педагогічного музею України як спосіб популяризації видатних педагогів // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І.І. (гол.) та ін. Київ: «Талком», 2015. С. 206-209.

22. Курченко Т.Є. Електронні виставки та віртуальні екскурсії як умова доступу та забезпечення збереження цифрової історико-культурної спадщини на сайтах обласних краєзнавчих музеїв України // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 10-12 вересня 2015 р., Одеський Національний Політехнічний університет / під заг. ред. В.Г. Спрінсяна. Одеса : ФОП Гаража, 2015. С.134-138.

23. Курченко Т. Стан доступу та збереження цифрової історико-культурної спадщини України на сайтах обласних краєзнавчих музеїв // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І.І. (гол.) та ін. Київ: «Талком», 2015. С. 206-209.

24. Курченко Т. Стан доступу та збереження цифрової історико-культурної спадщини України на сайтах обласних краєзнавчих музеїв південного регіону України // Південь України : етнокультурний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць V Міжнар. наук. конф., 24-25 квіт. 2015 р., Одеса / відп. ред. М.І. Михайлуца. Одеса: ОНУ, 2015. С. 144-148.

25. Курченко Т. Стан доступу до історико-культурної спадщини через сайти обласних краєзнавчих музеїв України: вчора, сьогодні, завтра // Цифрова історико-культурна спадщина на веб-сайтах системи державних архівів областей України: стратегія доступу // Програма Українсько-литовського наукового семінару «Цифровий простір і архіви», 17 березня 2016 р. URL: http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/22886/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%93%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0_14.03.16.pdf (дата звернення: 27.07.2016).

26. Маньковська Р.В. Музеї України в інформаційному просторі: досвід та перспективи // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. К., 2000. Вип. 2. С. 214-221.

27. Маньковська Р.В. Музейний нарратив у пам'яттєвому дискурсі: соціокультурний контекст / Р.В. Маньковська // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І.І. (гол.) та ін. Київ: «Талком», 2015. С. 45-49.

28. Маньковська Р.В. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку // Краєзнавство. №3. 2013. С.75-84.

29. Мурадов Д.А. Сайт ДНІМ в Інтернеті: аналіз інтерактивних компонентів (на прикладі музейного форуму).URL: file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%98%D1%80%D0%B0/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Nuippp_2010_8_12.pdf (дата звернення: 12.10.2016).

30. Наседкин К. А. Локальная сеть и Интернет в музее // Компьютеризация в музеях. М.: 1997.123 с.

31. Ноль Л.Я. Компьютерные технологии в музее: учебн. пос. Москва: ТДУ, 1999. 137 с.

32. Нургалева Л.В. Проблемы внедрения информационных технологий в музейную деятельность // Виртуальный музей: новая коммуникационная модель. Томск.: ТДУ, 2009. 35 с.

33. Павлова Е.В., Прохоров Д.М. К проблеме качества контента сайтов музеев Псковской области. URL: <http://jurnal.org/articles/2013/kult1.html>: 15.10.2016).

34. Палієнко М. Репрезентативність веб-сайтів архівних установ та їх роль у розширенні доступу до документної інформації // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р.,

Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І.І. (гол.) та ін. Київ: «Талком», 2015. С. 214-217.

35. Пантелейчук І.В. Трансформація музею як соціокультурного інституту (XX – початок XXI століття): автореф. дис... канд. іст. наук // Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. К., 2006. 20 с.

36. Порядок функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади: Наказ Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 25.11.2002 р. (дата оновлення: 27.03.2015) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1022-02> (дата звернення: 07.04.2016).

37. Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади: Наказ Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 25.11.2002 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1021-02> (дата звернення: 07.04.2016).

38. Про затвердження Порядку проведення Держкомтелерадіо моніторингу інформаційного наповнення офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади: Наказ Державного Комітету телебачення і радіомовлення України від 08.06.2015 . URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0759-15#n13> (дата звернення: 08.04.2016).

39. Про затвердження регламенту функціонування веб-сайту Держкомархіву України: Наказ Державної архівної служби України від 20.03.2002 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/index.php?2002-16> (дата звернення: 03.04.2016).

40. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 р. (дата оновлення: 21.05.2015 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3814-12> (дата звернення: 16.03.2016).

41. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002. Дата оновлення: 01.01.2014 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF> (дата звернення: 16.03.2016).

42. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України»: Указ Президента України. Дата оновлення: 13.12.2003 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1193/2001> (дата звернення: 16.03.2016).

43. Прокопенко Є.В. Музей та засоби масової інформації на сучасному етапі // Музей на межі тисячоліть. Дніпропетровськ: 1999. 289 с.

44. Рогожа М.М. Визначення етичних складових на сайтах державних обласних архівів України (за результатами моніторингу, жовтень 2014) // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук-практ. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., НАУ / ред. кол. Тюрменко І.І. та ін. Київ: Талком, 2015. С. 288-290.

45. Рогожа М.М. Етичні аспекти збереження цифрової історико-культурної спадщини // Практична філософія. Науковий журнал. 2014. №4(54). С. 63-68.

46. Рогожа М.М. Проблеми і перспективи створення етичного кодексу архівіста в Україні // Доповідь до Українсько-Литовського наукового семінару «Цифровий простір і архіви», 17 березня 2016 р. URL:

http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/21653/1/%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d0%bc %d0%93%d0%be%d1%82%d0%be%d0%b2%d0%b0_14.03.16.pdf (дата звернення: 05.09.2016).

47. Сизов Д. Музеи в Інтернеті. Київ, 2014. URL : <http://internetua.com/muzei-v-internete> (дата звернення: 17.06.2016).

48. Смит Б. Исследовательская деятельность Европейского Союза в области культурного наследия // Центр ПИК. Люксембург. URL: <http://www.minervaplus.ru/publish/p01-r.htm> (дата звернення: 20.12.2015).

49. Тюрменко І. Експертна оцінка структури та змісту веб-сайтів архівних установ України // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: Матеріали VIII Міжн. наук.-практ. конфер. 10-12 вересня 2015 року. Одеса, 2015. С. 43-50.

50. Тюрменко І.І. Он-лайн виставки історико-культурної спадщини в системі державних архівів областей України // Матеріали

5-ї Міжнародної конференції ICS-2016 «Інформація. комунікація. Суспільство 2016». Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. С. 310-311.

51. Тюрменко І.І. Підходи до розроблення політики збереження цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах державних архівів областей України // Інформація, комунікація. суспільство: матеріали 4-ої Міжнародної наукової конференції ICS–2015. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 234-235.

52. Тюрменко І.І. Політика цифрового зберігання документів в державних обласних архівних установах Півдня України // Південь України : етнокультурний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць V Міжнар. наук. конф., 24-25 квіт. 2015 р., Одеса / відп. ред. М. І. Михайлуца. Одеса: ОНУ, 2015. С. 381-385.

53. Тюрменко І. Стан зберігання цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах обласних державних архівних установ України // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015р., Національний авіаційний університет / ред.кол. Тюрменко (гол.) та ін. Київ: «Талком», 2015. С. 226-229.

54. Тюрменко І.І. Цифрова історико-культурна спадщина на веб-сайтах архівних установ України та Франції: порівняльний аналіз // Інформація, комунікація, суспільство: матеріали 3-ої Міжнародної наукової конференції ICS–2014. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. С. 282-283.

55. Тюрменко І. Історико-культурна спадщина на веб-сайтах системи державних архівів областей України: стратегія доступу // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. 2016. № 3 (130). С.70-75.

56. Усенко П.С. Сайт Дніпропетровського історичного музею: аналіз інформаційної присутності в Інтернет // Роль музеїв у культурному просторі України і світу. Дніпропетровськ, 2009. Вип. 2. С. 573-581.

57. Федорович О. Інформаційна відкритість органів місцевого самоврядування: рейтинг офіційних веб-сайтів міст обласного (республіканського) значення України : за результатами дослідження, здійсненого коаліцією громадських організацій з моніторингу інформаційної відкритості, червень-липень 2009/Проект USID «Гідна Україна», ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи». Івано-Франківськ : [б.в.], 2009. 78 с.

58. Халецька Л.П. Інформатизація музейних колекцій: досвід Франції (на прикладі проекту «Відеомузей») // Інформація, комунікація, суспільство: матеріали 4-ої Міжнародної наукової

конференції ICS–2015. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 236-237.

59. Халецька Л.П. Інформатизація музейної справи у Франції на прикладі веб-сайту JOCONDE // Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи: матеріали I Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 3 грудня 2015 р. / редкол.: І.Г. Передерій, А.А. Соляник та ін. Полтава: ПолтНТУ, 2016. С. 125-128.

60. Халецька Л.П. Принципи якості веб-сайтів установ культури та науки: європейський досвід // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015р., Національний авіаційний університет/ ред.кол. Тюрменко (гол.) та ін. К.: «Талком», 2015. С. 230-233.

61. Халецька Л. Цифрова історико-культурна спадщина: проблеми якості та використання (на основі аналізу веб-сайтів регіональних музеїв Франції // Програма Українсько-Литовського наукового семінару «Цифровий простір і архіви», 17 березня 2016 р. URL:

http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/22886/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC_%D0%93%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0_14.03.16.pdf (дата звернення: 11.08.2016).

62. Халецька Л.П. Цифрове збереження електронних документів на прикладі діяльності Національної бібліотеки Франції // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2015. № 4. С. 26-34.

63. Халецька Л.П. Цифрове збереження об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО в Україні та Франції (на основі аналізу веб-сайтів Софії Київської та Шартрського кафедрального собору Богоматері) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси: зб. наук. праць. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2015. Число 25. С. 161-172.

64. Чекмарьова Л.О. Веб-сайт обласної державної адміністрації України як документально-інформаційна система: засади функціонування, структура, зміст: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.10 / Чекмарьова Любов Олександрівна; Державний комітет архівів України; український НДІ архівної справи та документознавства. Київ, 2008. 19 с.

65. Черченко О. Світові та українські музеї в умовах інформаційно-комп'ютерного суспільства. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/53821/08-Cherchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 05.03.2016).

66. Шевченко О.О. Використання сайту та соціальних мереж в роботі художньо-меморіального музею І.Ю. Рєпіна як новий засіб комунікації музеїв // XX Сумцовські читання: Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій. Харків, 2014. С. 216-221. URL: <http://www.repin.in.ua/ru/node/585> (дата звернення: 17.10.2015).

РОЗДІЛ 2. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ДОСТУП ДО ЦИФРОВОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В СИСТЕМІ АРХІВНИХ УСТАНОВ ТА МУЗЕЇВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

2.1. Департаментський архів Сена-Сен-Дені (Париж, Франція): збереження, доступ, використання цифрової історико-культурної спадщини

Французька республіка накопичила значний досвід збереження, використання та комунікації культурного надбання. Інтегрованим законодавчим документом, спрямованим на збереження культурних цінностей, є Кодекс спадщини, введений у дію 24 лютого 2004 р. Кодекс регулює охорону різних культурних об'єктів: архівів, музеїв, бібліотек, археологічних пам'яток, історичних пам'ятників, історичних місць та природних зон. Дія норм Кодексу поширюється на державні та приватні культурні об'єкти та пам'ятки [5]. Кодекс увібрав численні нормативні акти та законодавчі документи ХХ ст. Це закони: від 31 грудня 1913 р. про захист історичних пам'яток; від 2 травня 1930 р. про охорону пам'ятників та природних зон; від 27 вересня 1941 р. про захист археологічних знахідок; від 3 січня 1979 р. про захист архівного надбання; від 20 червня 1992 р. про захист пам'яток археології; від 4 січня 2001 р. про захист музейних об'єктів. Законом від 15 липня 2008 р. в частину, яка стосувалася архівів, були внесені зміни щодо забезпечення вільного доступу до культурної спадщини. Окрім вищезазначених законів було прийнято ще близько 50 декретів, які доповнювали та уточнювали нормативні акти з питань захисту культурного надбання, зокрема, з питань авторського права [1].

У Франції існує розгорнута мережа архівних установ. Це – система публічних та приватних архівів, співіснування яких до 2010 р. покладалося на Дирекцію архівів Франції (тепер – Дирекція історичної пам'яті, національного надбання та архівів) [4]. Сьогодні публічні архіви Франції представляють зібрання комплексів документів, які складаються з Національних архівів (Париж, Фонтенбло та П'єррфітт-на-

Сені), департаментських, регіональних, міських архівів, архівів територіальних громад, архіву Міністерства закордонних справ та міжнародного розвитку, архіву Історичної служби Міністерства оборони Франції, архіву Міністерства фінансів Франції та інших архівів громадських та державних установ [10; 13]. До спеціалізованих архівів належать Архіви заморських територій (м. Екс-ан-Прованс) та Національні трудові архіви (м. Рубе, округ м. Ліль) [14].

Створення мережі архівних установ у Франції пов'язано з Французькою революцією, коли окремі колекції документів поваленої королівської влади законом від 12 вересня 1790 р. отримали нову назву Національні архіви Франції. Діяльність архівних установ регулювалася законом від 25 червня 1794 р., який уточнив їх роль, визначив основне місце зберігання документів та окреслив три головні принципи роботи, деякі з яких не втратили своєї актуальності і сьогодні: 1) централізація архівів; 2) вільний доступ громадян до архівних колекцій; 3) формування національної архівної мережі [9].

Створення системи департаментських архівів було започатковано законом від 26 жовтня 1796 р. На департаментські архіви покладалось завдання зберігати ліквідовані документи старого режиму, включаючи документи, які утворювалися в результаті діяльності наступних органів влади. Однак збереженню документів приділялося мало уваги, тому закон від 10 травня 1838 р. визначив джерела фінансування, передбачивши виділення коштів на збереження та консервацію архівних колекцій.

Департаментські архіви відчутно постраждали під час Першої та Другої світових воєн. Багато будівель зазнали значних руйнувань. Розквіт архівів припадає лише на повоєнний час. Новий етап їх розвитку пов'язаний із законом від 2 березня 1982 р. про децентралізацію. За законом від 22 липня 1983 р. (ст. 66), департаменти отримали право власності на архіви та стали відповідальними за збереження й оцінку цінності документів [15]. Відповідно до Законів про децентралізацію з 1 січня 1986 р. Генеральній раді передавались функції організації та фінансування департаментських архівів [11]. Водночас держава декретом від 28 липня 1988 р. закріпила

за собою право контролювати їх наукову та технічну діяльність. Директор та деякі наукові співробітники прирівнювались до державних службовців. Тому директор архіву контролював діяльність установи. Таке подвійне становище департаментських архівів сприяло їхньому розвитку. З одного боку департаменти намагалися вкласти гроші у будівництво нових споруд, збагачення фондів та оцінку їх цінностей. З іншого – присутність державного чиновника на чолі установи забезпечувало інституалізацію архівів та створювало умови для збереження документів [4]. З 9 липня 2016 р. відповідно до ст. L 212-8 Кодексу спадщини фінансування департаментських архівів забезпечувалося з місцевого бюджету, а також було визначено порядок приймання документів на зберігання від установ й організацій. Кодекс також регламентував норми передачі документів на зберігання від громад та надав право департаментським архівам приймати приватні документальні колекції [6].

Департаментський архів Сена-Сен-Дені одна з молодих архівних установ, яка була утворена відповідно до закону від 10 липня 1964 р., коли проводилась адміністративна реорганізація паризького регіону. Спочатку 24 комуни старого департаменту Сени, а потім 16 комун старого департаменту Сени-і-Уаза утворювали новий департамент Сена-Сен-Дені. Час формування архіву припав на 1964-1968 рр. У грудні 1970 р. архів отримав приміщення в адміністративному центрі Бобіньї. Для відвідувачів приміщення архіву було відкрите 15 грудня 1983 р. [11].

Значне місце на веб-сайті архіву відведено детальному опису його місії (політики – *I.T.*), у якій чітко визначено напрями діяльності установи. Місія поширюється на сфери відповідальності архіву, які стосуються збереження документальних колекцій, забезпечення порядку їх відбору, оцінки, систематизації та опису, зберігання документів на різних матеріальних носіях, поширення інформації про архівні колекції, у тому числі і через культурно-освітні і наукові програми та майстер класи. Рубрика дає загальну інформацію про склад фондів. Зокрема, цілісних комплексів документів, утворених раніше за округ, у департаментському архіві немає.

Однак в архіві містяться окремі колекції документів, які створювались на цій території від середніх віків до 1960 р. Це – парафіяльні та нотаріальні книги, фонд комунального архіву. Більша ж частина архівних документів, які історично пов'язані з територією департаменту Сена-Сен-Дені, потрапила до Національних архівів Франції, архіву Парижа та архіву Івеліна. Що стосується приватних колекцій, то архів орієнтується на приймання оригінальних документальних колекцій, базуючись на чотирьох принципах: географічному (територія Сена-Сен-Дені); хронологічному (XX ст.); тематичному (техніки та технології праці, соціальні рухи); типологічному (аудіовізуальні та фото документи) [16].

Організаційна структура та функціонування веб-сайтів установ та організацій унормовані законодавством. Згідно з ним обов'язковим є посилання на веб-сайт, опис головних напрямів діяльності організації, її адреса, або місце знаходження (вказувати поштову скриньку забороняється), електронна адреса та номер телефону, інформація про власника та його контакти, контакти та керівний склад установи, назва органу влади, який надав дозвіл на діяльність, частка капіталу організації, а для регламентованих професій – опис професійних якостей та правил. Законом також регулюється використання на сайтах cookies. Зокрема, користувачів потрібно поінформовані про мету cookies та порядок їх використання або відмови від них. Дозвіл на використання cookies триває 13 місяців, а невиконання норм закону карається 1 роком позбавлення волі, або штрафом 13 тис. євро для фізичних осіб та 375 тис. євро для юридичних осіб [17].

Веб-сайт департаментського архіву Сена-Сен-Дені відповідає встановленим нормам закону та відображає специфіку діяльності Дирекції архівної служби Департаментської ради Сена-Сен-Дені. Так, на веб-сайті вказана повна адреса установи, власник веб-сайту та видавець, яким є Департаментська рада Сена-Сен-Дені; директор видання, обов'язки якого виконує президент Департаментської ради Сена-Сен-Дені; Директор редакції, який є підконтрольним Дирекції архівної служби Департаментської ради Сена-Сен-

Дені. Також на веб-сайті зазначена адреса та телефон служби керування та супроводу сайту Дирекції архівної служби.

Умови доступу, які прописані на веб-сайті, надають вільний доступ до нього усім бажаючим, а структурні елементи сайту захищені нормами закону про дотримання авторських прав. На сайті зазначено, що він створений Дирекцією архівної служби Департаментської ради Сена-Сен-Дені, тому авторські права відповідно до ст. L.111-1 Кодексу інтелектуальної власності поширюються на публікації, розміщені на ньому. Так само підпадають під захист норм закону бази даних, до яких сайт надає доступ. На сайті проінформовано користувачів про зв'язок з іншими сайтами через гіперпосилання. Однак приймаючи їх, користувач фактично виходить зі сторінки сайту департаментського архіву. Тому Дирекція архівної служби Департаментської ради Сена-Сен-Дені не несе відповідальності за інформацію розміщену на інших сайтах, до яких можна потрапити через гіперпосилання [12].

Важливою є інформація щодо відповідальності. Безпосередній супровід сайту забезпечує Дирекція архівної служби. На веб-сайті є інформація про відповідальних за його розроблення, технічну підтримку та наповнення; визначено, що авторами публікацій можуть бути співробітники Дирекції архівної служби та її партнери. Особливе місце відведено відповідальності за публікацію на веб-сайті фотографій, а також пояснені правила, за якими оформлюються заставки. Зокрема, зазначено, що листівки, оприлюднені на сайті, мають дозволи на публікацію від їхніх видавців або власників. Також на веб-сайті оприлюднені застереження для користувачів щодо використання ілюстрацій без попередньої згоди відповідальних за публікацію службовців, прізвища яких також вказані на веб-сайті [7].

Веб-сайт має органічну структуру, досить інформативний, водночас простий у користуванні. На веб-сайті є такі рубрики: цифровий архів; освітній та документарний ресурс; опис наукової та культурної діяльності, які проводить архів; цифрові експозиції та архів цифрових виставок; детальний опис фондів; партнерство та участь архіву у різноманітних заходах поза його межами, у тому числі участь у

семінарах, експонування документів в інших архівних установах тощо. Веб-сайт архіву пов'язаний з низкою інших веб-сайтів: департаменту Сена-Сен-Дені та міськими архівами департаменту, Національними архівами Франції та Національною бібліотекою Франції, регіональними департаментськими архівами, партнерськими фундаціями, інституціями та організаціями.

Важливо, що на веб-сайті користувачі можуть знайти досить практичну інформацію. Це, перш за все, розклад роботи архіву, його адреса, карта, географічні координати (широта та довгота), транспорт, яким можна дістатися до архіву (трамвай, метро, автомобіль, велосипед); порядок роботи в читальній залі та правила роботи у ній; правила роботи з документами та умови і способи їх копіювання. Архів через сайт веде просвітницьку роботу серед користувачів. Зокрема, роз'яснює вимоги до створення сімейного цифрового архіву, терміни зберігання особових документів у ньому, популяризує десять найкращих практик, яких потрібно дотримуватися у роботі з документами.

Департаментський архів Сена-Сен-Дені містить досить різноманітні типи документів. Це добірка документів з місцевої історії, управлінські документи, періодичні видання, преса, карти, плани, естампи, фотографії, листівки тощо. Архів поповнюється новими колекціями за рахунок придбання документів або через їх дарування.

Усі документальні колекції розділені за фондами: 1) фонд публічних документів складається з документів адміністративних органів влади (з часів Середньовіччя до 1790 р.), з архіву нової доби (з часів Французької революції до часу утворення департаменту у 1964 р.), сучасного архіву (з 1964 р. до сьогодення). До цього фонду входять метричні та нотаріальні книги, міські архіви, колекції документів окремих установ та організацій; 2) фонд приватних архівних колекцій уміщує документи приватних організацій та асоціацій, документи профспілкових організацій та політичних партій. Тут також можна віднайти колекції документів з архітектури та містобудування, добірки документів особових фондів відомих персоналій, які проживали або працювали на території Сена-

Сен-Дені; 3) фонд аудіовізуальних документів; 4) фонд зображувальних документів; 5) бібліотека [8].

Особливо важливим для пошуку необхідної інформації є електронний науково-довідковий апарат, уміщений на веб-сайті архіву: описи фондів, путівники, каталоги. Зокрема, на сайті можна знайти детальний опис фондів Генеральної дирекції Сена-Сен-Дені; каталог нотаріальних записів цивільного стану; каталог присвячений мануфактурному виробництву тютюну та цигарок (документи передані до архіву Товариством з промислового виробництва тютюну та цигарок). В архіві зберігається значна кількість приватних архівів. Склад їх фондів описано в електронних путівниках, які уміщують інформацію про стародавні документи, що зберігаються в архіві, про документи політичних партій, зокрема, Комуністичної партії Франції, про особові фонди, профспілкові організації, Генеральну федерацію праці, різні громадські організації, промислові компанії, товариства, асоціації, особові фонди провідних архітекторів департаменту, брошури, аудіовізуальні фонди міста Бонді, зображувальні документи [2].

Досить широко на веб-сайті представлена освітня та науково-культурна діяльність архіву, що дозволяє вивчати місцеву історію департаменту в режимі он-лайн. Веб-сайт також інформує про інноваційні форми роботи з архівними документами: презентує майстер-класи, ательє тощо. Однак мовою сайту є лише французька, що обмежує доступ до задокументованої інформації.

Змістовним є цифровий архів, доступ до якого здійснюється в режимі он-лайн. План оцифрування документів почав втілюватися у життя з 2003 р. Якщо викласти в одну лінію та зв'язати один цифровий документ із іншим, то їх довжина буде дорівнювати 35 км. Політика оцифрування включає чітке визначення типів документів, які підлягають зберіганню у такий спосіб. Цифровий архів складається з двох фондів. До одного з них забезпечено прямий он-лайн доступ, до іншого – доступ можливий лише у читальній залі архіву. Робота з цифровими документами базується на суворому дотриманні авторських прав. Оцифруванню підлягали діафільми та

зображувальні документи (фотографії, листівки, естампи, плани та карти, аудіовізуальні документи) [3].

У вільному доступі заходяться наступні фонди: листівки, естампи та гравюри, промислова, цивільна та релігійна спадщина, фотографії з газети «Юманіте», афіші з фонду Комуністичної партії Франції. Цифровий архів листівок уміщує колекцію старовинних листівок, листівок новітньої та сучасної доби, яка нараховує 10 000 примірників. Політика архіву щодо оцифрування листівок базується на тому, що вони є наочним свідченням економічних, культурних, урбаністичних та інших кардинальних суспільних трансформацій, які відбувалися на території департаменту протягом тривалого часу. На листівках закарбована міська та релігійна архітектура, об'єкти муніципального та департаментського господарства, локальна, часом трагічна, а інколи й комічна історія департаменту протягом XIX–XX ст. Колекція щороку збагачується новими експонатами та виставляється у вільний доступ. В он-лайн режимі знаходяться листівки 40 комун. Однак ознайомитися з листівкою з обох боків можливо лише у читальній залі архіву.

Колекція естампів і карт окреслює сучасну територію департаменту. Хронологічно вони охоплюють період від 1554 до 1996 рр., що дозволяє представити в історичній ретроспективі сільські пейзажі, пам'ятники, церкви, відомих осіб та знакові події. У вільному доступі знаходиться близько 450 естампів.

Фотоколекція індустріального, громадського та релігійного надбання бере свої витоки з 1970 р. Саме тоді архів започаткував на території департаменту потужну фотокампанію, метою якої було збереження на фотокартках пам'яток культурної спадщини, античності, предметів мистецтва, документування промислового розвитку комун. Цей проект здійснювався в рамках партнерства з Радою з архітектури та містобудування. Оцифровані фотографії виставляються в он-лайн доступ.

Фотоколекція газети «Юманіте» почала формуватися з 2003 р., коли газета «Юманіте» і Асоціація пам'яті «Юманіте» довірили департаментському архіву історичний архів газети, і зокрема, фонд фотографій. Хронологічно фотографії

висвітлюють події протягом 1920-1994 рр. Фонд надзвичайно цінний. Він уміщує понад 2 млн. зображень, які розділені за рубриками: політичне та профспілкове життя, національні, соціальні та локальні рухи, історична пам'ять, персоналії, міжнародні відносини, спортивні новини та новини культури. Фототека пропонує різні точки зору на місцеву історію, яка представлена соціальними рухами, політичною боротьбою на підприємствах департаменту Сена-Сен-Дені. Робота з відбору, опису та оцифрування 20 тис. зображень стала можливою завдяки підтримці Міністерства культури та комунікацій Франції. З повною колекцією можна ознайомитись у читальній залі департаментського архіву. В он-лайн доступі знаходиться дві тис. фотографій. Вони розкривають міжнародні, національні та місцеві новини за 1952-1962 рр.

Колекція афіш була здана на збереження Комуністичною партією Франції до департаментського архіву 2008 р. Цей документальний комплекс нараховує понад 4 тис. ілюстрацій. Колекція відображає діяльність Комуністичної партії Франції протягом 1945-2000 рр. У вільному доступі знаходиться 289 документів, які складаються зі слоганів, кольорових зображень, публічних висловів періоду реконструкції (1945-1962 рр.).

Цифровий архів має потужну пошукову систему, запрограмовану за чіткими параметрами: тип документа, тема пошуку, роки, місце пошуку. Оцифровані документи описані, мають науковий апарат (назва колекції, назва документа, його аналіз, тип документа, рік, назва комуни, фондовий шифр). Цифрові зображення мають відповідне розширення з можливістю його збільшення.

Отже, департаментський архів Сена-Сен-Дені на основі Кодексу спадщини розробив політику щодо керування цифровими документами. В її основі лежить головний принцип архівної справи – забезпечення вільного доступу громадян до культурної спадщини. Політика враховує відбір, оцінку цінності, зберігання документів на різних носіях інформації, дотримання правил та умов їх зберігання і використання. Політика захисту документів від знищення передбачає оцифрування таких документів, які мають незадовільний стан збереженості, що не дозволяє працювати з ними, а їх подальша

комунікація може бути забезпечена тільки у цифровому форматі. Окреслені принципи приймання на зберігання до архіву приватних колекцій документів. Політика архіву передбачає суворе дотримання авторських прав при роботі з документами, визначає право власності на сайт, відповідальність за його підтримку, редагування та оприлюднення на ньому інформації.

Список використаних джерел і літератури

1. Боголюбова Н.М., Николаева Ю.В. Охрана культурного наследия: международный и российский опыт // Вестник Санкт-Петербургского университета культуры и искусств. 2014. №4 (21). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/ohrana-kulturnogo-naslediya-mezhdunarodnyy-i-rossiyskiy-opyt> (Accessed: 14.08.2016).

2. Accès direct aux Instruments de recherche // Archives départementales de la Seine-Saint-Denis. Site officiel. URL: <http://archives.seine-saint-denis.fr/-Acces-direct-aux-Instruments-de-.html> (Accessed: 11.02.2017).

3. Archives-numérisées // Archives départementales de la Seine-Saint-Denis. Site officiel. URL: <http://archives.seine-saint-denis.fr/-Archives-numerisees-.html> (Accessed: 22.07.2016).

4. Babelon J-P. Les archives. Mémoire de la France. Imprimé en France par IME: Découvert Gallimar, 2008. P.81-82.

5. Code du patrimoine // Legifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074236> (Accessed: 11.02.2017).

6. Code du patrimoine. Version consolidée au 9 juillet 2016. Article L 212-8 // Legifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=8990D1450584B2878B761AB413DD75B5.tpdila22v_3?idSectionTA=LEGISCTA000006195556&cidTexte=LEGITEXT000006074236&dateTexte=20160812 (Accessed: 12.08.2016).

7. Crédits // Archives départementales de la Seine-Saint-Denis. Site officiel. URL: <http://archives.seine-saint-denis.fr/Credits.html> (Accessed: 31.08.2016).

8. Etat-des-fonds // Archives départementales Siene-Saint-Denis. Site officiel. URL: <http://archives.seine-saint-denis.fr/-Etat-des-fonds-.html> (Accessed: 17.08.2016).

9. Historique des archives. Les Archives publiques en France. // FranceArchives. Portail National des archives. URL:

<http://www.archivesdefrance.culture.gouv.fr/archives-ubliques/historique/>
(Accessed: 14.08.2016).

10. Histoire de l'institution // Archives Nationales. Fontenebleau. Paris. Pierrefitte-sur-Seine. URL: <http://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/fr/web/guest/histoire-de-l-institution;jsessionid=DEAAF0BF72D4E58FC1BF70629D57B919>
(Accessed: 14.08.2016).

11. Les archives en quelques dates // Archives départementales de la Seine-Saint-Denis. Site officiel: URL: http://archives.seine-saint-denis.fr/IMG/pdf/les_archives_en_quelques_dates.pdf (дата звернення: 15.08.2016).

12. Mention légal // Archives départementales de la Seine-Saint-Denis. Site officiel. URL: <http://archives.seine-saint-denis.fr/Mentions-legales.html> (Accessed: 01.09.16).

13. Organigramme de la Direction de la mémoire, du patrimoine et des archives // FranceArchives. Portail National des archives. URL: <https://francearchives.fr/en/article/24437180> (Accessed: 08:05.2017).

14. Organisation du réseau des Archives en France // FranceArchives. Portail National des archives. URL: <http://www.archivesdefrance.culture.gouv.fr/archives-publiques/organisation-du-reseau-des-archives-en-france/> (Accessed: 14.08.2016).

15. Pierre Moulenier. Archives. Bibliothèques. Musées. Un regard différent des élus lauceux [Online]. URL: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-1994-05-0016-002> (Accessed: 15.08.2016).

16. Qui sommes nous? Les Archives départementales de la Seine-Saint-Denis. Site officiel. URL: http://archives.seine-saint-denis.fr/Qui-sommes-nous_191.html (Accessed: 16.08.2016).

17. Quelles sont les mentions obligatoire sur un site internet ? // Service-public. Pro.fr. Le site officiel de l'administration française. URL: <https://www.service-public.fr/professionnels-entreprises/vosdroits/F31228> (Accessed: 31.08.2016).

2.2. Цифрова історико-культурна спадщина на веб-сайтах регіональних музеїв Франції: якість та використання

Цифрове збереження об'єктів історико-культурної спадщини є загальноєвропейським і світовим пріоритетом. Лісабонська стратегія, яка була прийнята Європейським Союзом (ЄС) у березні 2000 р. [6, с. 4-8], у галузі культури поставила за мету створення «Європейського культурного простору» шляхом надання пріоритетного значення проблемі єдиної європейської культурної спадщини. Включення культурно-просвітницьких установ у загальноєвропейський культурний простір завдяки появі в Європі цифрової культури обумовило розробку низки програм, серед яких план заходів «електронної Європи», програма «e-Content» зі створення європейських інформаційних ресурсів з культури та науки і забезпечення доступу до них.

У квітні 2001 р. на зібранні представників та експертів країн-членів ЄС у Швеції (м. Лунд) були прийняті «Лундські принципи» стосовно головних аспектів європейської політики у галузі оцифрування відповідно до яких було прийнято «Лундський план дій». З метою підтримки розробки єдиних стандартів і технологій оцифрування документів європейською Комісією були розроблені проекти «Minerva» (2002-2005 рр.), «Minerva Plus» (2006 р.) та «Minerva EU» (2006 р.). Під час реалізації проекту «Minerva» міністерствами культури європейських країн була організована взаємодія для координації національних програм оцифрування культурної та наукової спадщини, створення рекомендацій, методик оцифрування, стандартів і метаданих, для забезпечення довготривалого доступу та збереження інформації культурного та наукового характеру [6, с. 7].

Від початку реалізації проектів із оцифрування культурної спадщини та забезпечення доступу до неї надзвичайно велика увага приділялася питанням якості інформаційних ресурсів зі сфери культури. Результатами діяльності робочої групи «Визначення потреб користувачів, змісту та критеріїв якості веб-сайтів із культури» проекту «Minerva» стало створення низки документів рекомендаційного

характеру, а саме: «Принципи якості веб-сайтів із культури», Керівництво «Збільшення якості для громадян Європи», Керівництво «Принципи якості веб-сайтів із культури» [6, с. 10].

Ключовим питанням проектів з оцифрування культурної спадщини є забезпечення якості та доступу до відповідних інформаційних ресурсів широкого кола користувачів [3]. Аналіз представлення культурної спадщини на музейних сайтах України свідчить про актуальність вирішення даної проблеми як для практиків, так і для теоретиків музейної справи, а також про відсутність єдиної виробленої концепції створення сайтів із врахуванням європейських рекомендацій та загальноєвропейської практики організації представлення музейної продукції в мережі Інтернет. З цієї точки зору корисним залишається вивчення та аналіз досвіду країн ЄС, зокрема Франції, у справі налагодження ефективної Інтернет-комунікації музей-користувач.

На 9 січня 2016 р. у базі «Museofile» Міністерства культури і комунікацій Франції було представлено 1 216 музеїв із загальної кількості 1 315, які фігурують у базі [15]. Відповідно до звіту, наданого Дирекцією музеїв Франції 10 жовтня 2014 р., колекції 1 222 музеїв Франції склалися з 121 055 381 об'єкта [8].

Слід зазначити, що музейна справа у Франції має достатньо струнку структуру управління та нормативно-правового регулювання. Діяльність музеїв регулюється Законом «Про музеї Франції» від 4 січня 2002 р., що визначає спеціальний статус «Національних музеїв Франції», які повинні відповідати низці наукових і культурних критеріїв [9]. Закон визначає завдання, обов'язки, права, відповідальність музеїв Франції. Згідно з цим Законом була створена Вища Рада музеїв Франції – представницька інституція у складі депутата парламенту, сенатора, представників держави, територіальної влади, професійних наукових і реставраційних установ, юридичних осіб; вона покликана приймати відповідальні рішення з усіх питань, пов'язаних із діяльністю національних музеїв Франції [1].

1 серпня 2003 р. у Франції був прийнятий Закон «Про меценатство, асоціації і фонди», який передбачає скорочення оподаткування підприємства в разі придбання в іноземців на користь держави творів мистецтва, що являють собою значну цінність, скорочення оподаткування за придбання цінного мистецького твору, який знаходиться у Франції, за умови його подальшого перебування в країні, звільнення від оподаткування національних скарбів [4]. Після прийняття Закону № 2002-5 з'явилася низка підзаконних актів, які регламентують діяльність всіх музейних установ Франції [1].

Більшість музеїв знаходяться у підпорядкуванні Міністерства культури і комунікацій Франції [16]. Під його керівництвом також перебувають: археологія, архітектура, архіви Франції, рух (поширення) культурних цінностей, вивчення спадщини і архітектури, збереження-реставрація, інвентаризація спадщини, історичні пам'ятки-місця визначної національної спадщини, нематеріальна культурна спадщина, етнологічна спадщина, фотографія.

Службою Міністерства, відповідальною за здійснення музейної політики, є Управління музеїв Франції. Його компетенція поширюється на «закупівлю предметів мистецтва; зберігання, охорону, реставрацію, вивчення і поповнення колекцій; представлення колекцій для громадського ознайомлення; політику у сфері підготовки музейних кадрів; спостереження за ринком предметів мистецтва, переміщенням цінностей; міжнародне співробітництво у сфері музейної діяльності; підготовку законодавчих актів, що стосуються музеїв» [4].

У підпорядкуванні Управління музеїв знаходиться низка служб і установ, діяльність яких має безпосередній вплив на музеї. Серед них: Об'єднання національних музеїв – представницький орган на правах комерційної структури, що виконує функції асоційованого комерційного агента національних музеїв країни (засноване в 1895 р., у 1990 р. перетворене на промислову та комерційну громадську установу); заснована в 1882 р. Школа Лувру, яка з 1998 р. набула державного статусу та забезпечує спеціальну вищу освіту музейних працівників і підготовку до участі у конкурсі

на надання звання Хранителя спадщини; створений у 2001 р. Національний інститут історії мистецтв – державна установа для науково-дослідницької діяльності, пов'язаної з музеями; установи, які підтримують діяльність усіх французьких музеїв – Центр досліджень і реставрації музеїв Франції, Загальна служба бібліотек, архівів і документації, Центр документації створений у 1996 р. – депозитарій, який вважається найважливішим світовим центром документації з музейної справи [1].

Французька модель державного регулювання музейної діяльності визнається однією з провідних у світі (друга – американська). Поряд з регулюванням обігу та зберігання культурних цінностей значна увага в цій моделі приділяється взаємодії музею з відвідувачами [2]. У цьому контексті все більшого значення набуває інформатизація музейної діяльності, зокрема представлення національної спадщини на сайтах музейних установ.

Вибір об'єктів дослідження обумовлений зв'язком даної роботи з науково-дослідницькою проблемою кафедри історії та документознавства НАУ в рамках InterPARES Trust, а саме: вивчення умов цифрового зберігання історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних і музейних установ України. З метою проведення порівняльного аналізу стану та якості збереження об'єктів цифрової історико-культурної спадщини були досліджені веб-сайти регіональних музеїв Франції відповідно до розробленої в ході роботи над проектом програми експертної оцінки збереженості та доступу до оцифрованої історико-культурної спадщини на веб-сайтах музейних установ за визначеними параметрами, а саме: прозорість, ефективність, доступність, реактивність, засоби доступу, наявність електронних документів, актуальність інформації, зворотній зв'язок з користувачем веб-сайту, мови сайту, збереження інформації, обсяг оцифрованих музейних предметів, соціальна відповідальність та довіра до сайту [7]. Були розглянуті та проаналізовані веб-сайти Музею Нормандії [13], Музею Аквітанії (Бордо) [10], Музею традицій та історії Біскарроса [14] та Музею місцевої історії та воєн у Вандеї (Сен-Флоран-ле-Вьей) [11; 12]. Обрані музеї можуть бути віднесені до музеїв комплексного профілю, до яких належать краєзнавчі музеї,

оскільки поєднують історичні, археологічні, етнографічні та інші колекції і тому можуть бути порівнюваними з українськими музеями відповідного профілю [5, с. 15].

Музей Нормандії заснований у 1946 р. в Кані. У 1963 р. музей відчинив свої двері відвідувачам. Він позиціонує себе як музей історії та суспільства. Колекція музею присвячена археології й етнографії Нормандії. Вони представляють панораму суспільного життя на території Нормандії з доісторичних часів до міграцій Середньовіччя, зміни аграрного суспільства індустріальним. Тут представлені знахідки, пов'язані з побутом і ремеслами краю. У музеї можна ознайомитись із колекціями артефактів часів вікінгів, галороманської епохи та Середньовіччя. Колекції розміщені в стінах замку герцогів Нормандії. Тимчасові експозиції присвячені нормандській історії, європейським регіонам, еволюції суспільства та способу життя. Музей має центр документації, доступний для всіх, реставраційну лабораторію та багаті резерви для збереження, розширення колекцій та оновлення експозицій.

Музей Аквітанії відчинив свої двері відвідувачам 9 січня 1987 р. Однак створений він був у 1962 р. за ініціативою музеолога Жоржа Анрі Рів'єра, який взяв на себе керівництво реорганізацією музеїв історії, археології та етнології після Другої світової війни. Колекції музею складаються із більш ніж 70 000 одиниць збереження, які представляють історію Аквітанії та її головного міста Бордо: артефакти доісторичних, римських, ранньохристиянських часів, старожитності Середньовіччя. Також у музеї представлені експозиції, присвячені морській історії Бордо, історії народів країн Африки та Океанії. У 2009 р. в музеї відкрилися зали, присвячені історії работоргівлі, а в 2014 р. – зали, присвячені історії Бордо XIX ст. та його міжвоєнній історії. Сьогодні музей позиціонується одночасно як музей національної спадщини та музей цивілізації, який шукає у минулому відповіді на питання сьогодення.

Музей традицій та історії Біскарроса був заснований у 1988 р. Місто Біскарроса розташоване в Аквітанії в оточенні двох великих озер Казо та Парантіс і виходить безпосередньо

до Атлантичного океану. У музеї Біскарроса представлені геологічна картина місцевості, повсякденне життя місцевих мешканців починаючи з античних часів: народний одяг, предмети побуту, приладдя, яке використовувалося в сільському господарстві чи лісозаготівлі, вироби ремісників. Також можна познайомитися з документами, що відображають сільськогосподарську чи лісозаготівельну діяльність місцевих жителів.

Музей місцевої історії та воєн у Вандеї розташований у містечку Сен-Флоран-ле-Вьей у департаменті Мен та Луара регіону Пеї-де-ля-Луар. Музей зберігає пам'ять про часи неоліту, романську епоху, 80-річну окупацію вікінгами, фортецю Анжу, війни у Вандеї, історію абатства Сен-Флоран-ле-Вьей. Окрім історичних свідчень, у музеї представлені різноманітні колекції: птахи Луари та регіону, макети човнів, іконографія Луари, етнографічні предмети місцевого побуту XIX ст.

Слід зазначити, що не всі музейні установи Франції мають свої веб-сайти. Зокрема, серед розглянутих Музей місцевої історії та воєн у Вандеї не має власного веб-сайту. Інформація про цей музей міститься на сайті громади кантону [12] та на інших сайтах [11].

З точки зору відповідності веб-сайтів визначеним параметрам якості (потребам користувачів) були отримані наступні результати. Критерію прозорості 100% відповідають сайти музеїв Нормандії та Аквітанії: ім'я сайту відповідає за змістом назві, завданням, характеру та сутності організації, відображається в інформаційному рядку браузера, помітне на першій сторінці. Назва сайту музею Біскарроса нечітко відповідає назві організації, її характеру та сутності.

Найбільшою мірою критеріям ефективності відповідає сайт Музею Аквітанії, меншою мірою музеї Нормандії та Біскарроса. Сайти всіх музеїв відповідають наступним критеріям ефективності: легкий доступ до першої сторінки, легко знайти на головній сторінці важливу інформацію, присутня інформація про музей, зручне меню сайту, є функція пошуку сайтом, зручна функція переходу сторінками, наявні гіперпосилання, навігація. Однак карта сайту є лише на сайті

Музею Аквітанії, так само лише на сайті цього музею ілюстрації мають відповідне розрішення, до них є пояснювальні матеріали та науковий супровід, присутня реклама музейних предметів на головній сторінці сайту, ці предмети пов'язані з колекцією, однак на документ, поданий у рекламі, перейти не вдається. На сайтах усіх трьох музеїв відсутня інформація про кількість електронних сторінок сайту, хоча на сайтах музеїв Нормандії та Аквітанії є кількість сторінок окремих розділів: розділ Експозиції та Події – Музей Нормандії; розділи Колекції (підрозділи Шедеври – 6 с.; Експонат місяця – 3 с.), Відвідування та діяльність (підрозділ Щоденник – 9 с.) – Музей Аквітанії.

Рівень доступності для сайтів музеїв Нормандії та Аквітанії можна оцінити як достатньо високий: доступ до сайтів за протоколом http, сайтом підтримуються браузері різних типів, доступ до Інтернету з сайтів є швидким (дотримання цих параметрів справедливе і для Музею Біскарроса), є зв'язок з базами даних інших музейних сайтів (перейшовши на їхні сайти можна отримати доступ до зображень музейних предметів, представлених на них). На сайті музею Біскарроса є посилання на розробника, однак даний сайт не відповідає іншим критеріям доступності, крім зазначених вище. Сайт Музею Аквітанії містить інформацію про авторів сайту за розділами: директор публікації François Huber; видавець; розташування Товариства інформаційних служб CIS Valley, яке бере участь в обслуговуванні сайту; розробник сайту – CleverAge; управління колекціями – Mobudoc; графічна концепція – Yannick Voineau, Agencewww. Сайт музею Нормандії створено за допомогою Європейського Союзу, на ньому міститься інформація про власника сайту (сайт – власність Музею Нормандії, муніципального музею Каену (мерії Каену); наголошено про відповідність сайту декларації CLIN (Національна комісія з інформації і свобод, яка гарантує відсутність інформаційних загроз особистості, правам людини, приватному життю, особистим чи громадянським свободам); розташування власника; директор публікації та відповідальний видавець; розробники – мерія Каену (керівництво з комунікації, Музей Нормандії) та KlubGraphik. Жодний сайт не має функції пошуку

інформації за усіма базами даних музейних установ; функція забезпечення потреб слабкозорих представлена, однак недостатньо (збільшення або зменшення шрифту незначне).

Найменшою мірою критерію реактивності відповідає сайт Музею Біскарроса: існує лише можливість здійснювати консультації через сайт. Сайти музеїв Нормандії та Аквітанії відповідають показникам реактивності частково: здійснюються консультації через сайт, опосередковано можна визначити дату оновлення інформації на сайті, є вихід у Google, Facebook, інші соціальні мережі. Однак облік користувачів та відвідувачів сайту не ведеться, відсутні форуми. Не використовуються хмари тегів.

Найбільш якісно засоби доступу представлені на сайті Музею Аквітанії. Тут можна ознайомитись з електронними виставками, головними оцифрованими об'єктами музейної колекції (23 об'єкта), придбаннями (5 об'єктів). Є наукові описи представлених предметів. Користувач, який бажає отримати додаткові відомості про предмети музейної колекції, може звернутися до відповідального за певні фонди і отримати потрібну інформацію. На сайті можна знайти відеопрезентації музейних залів та експонатів. Музеї Нормандії та Біскарроса забезпечують користувачам вужчий доступ до своїх колекцій: на сайті Музею Нормандії представлені лише електронні виставки та електронний архів, на сайті Музею Біскарроса представлена тільки панорама на 360° зовнішнього вигляду музею та його залів.

Найбільшою мірою параметру актуальності відповідає сайт Музею Нормандії. На сайті подаються новини, які часто оновлюються (хоча дату оновлення можна визначити лише опосередковано). Існує архів новин (відбір новин здійснюється за принципом: події в державі, інформація про ювілейні події, ювілейні дати, історичні суспільні події, інші країни, їх суспільно-культурні особливості). Використовуються формати файлів jpg, html, pdf. Однак дата оновлення інформації на сайті не вказується, також відсутня статистика новин. Сайт музею Біскарроса малою мірою відповідає критерію актуальності: новини подаються, але не можна визначити, наскільки часто

вини оновлюються; архів новин відсутній; формати збереження інформації jpg, html.

На сайтах всіх розглянутих музеїв представлена інформація про адміністративні послуги, серед яких: отримання абонементів в музей, надання щомісячної інформації про музей, отримання листівок із зображенням музейного предмета, завантаження у pdf-форматі плану, програми діяльності музею тощо, є електронні форми для подання запитів.

Зворотній зв'язок на всіх сайтах представлено неповно: користувачі мають можливість залишати свої коментарі, інформацію або допис. Однак відсутні електронні приймальні для звернення громадян в он-лайн режимі, не проводиться опитування користувачів стосовно якості сайту, відсутня інформація про аналіз дописів користувачів.

Усі сайти представлені французькою мовою. Крім цього, сайт Музею Аквітанії представлений також англійською та іспанською мовами (Аквітанія розташована на південному заході Франції у безпосередній близькості до кордонів Іспанії). Переклад інформації повний, перехід з мови на мову легкий. Функціональні можливості сайту (пошук, навігація) представлені усіма мовами. Однак переклад інформації через Інтернет відсутній.

Незначну інформацію про політику довгострокового зберігання інформації містить лише сайт музею Аквітанії: зазначено, що колекція музею становить 1,3 млн. предметів і документів; більше 100 тис. об'єктів оцифровані і починають постачатися у міжнародні документальні бази, такі як Europeana. На всіх сайтах відсутня інформація про план створення резервних копій та про план відновлення інформації на випадок техногенних катастроф. На всіх сайтах діє політика короткострокового зберігання інформації, є можливість створення резервних копій у режимі off-site, сайти використовують стандартні формати файлів.

Стосовно відповідності політиці соціальної відповідальності, її стан для музеїв Аквітанії та Нормандії можна оцінити як задовільний. Сайти обох музейних установ не містять загального положення про музей та звіт про корпоративну соціальну відповідальність. На сайті Музею

Нормандії відсутня інформація про обсяги спонсорської підтримки. Обидва сайти містять інформацію про співпрацю з громадськими організаціями, етичні норми організації (за розділами: інтелектуальна власність, гіпертекстові зв'язки, політика конфіденційності, відповідальність – Музей Аквітанії; охорона приватного життя і конфіденційності, відсутність гарантій (помилки чи дефектів), авторське право, гіпертекстові зв'язки, права користувачів (змінювати дані, які їх стосуються) – Музей Нормандії), де вказані етичні принципи роботи з інформацією, представленою на сайті. Сайт Музею Аквітанії містить інформацію про обсяги (зміст) спонсорської підтримки. На сайті Музею Біскарроса будь-яка інформація про соціальну відповідальність відсутня.

Сайти музеїв не містять інформації стосовно можливості маніпуляції документами, кроків із забезпечення стратегій збереження цифрових документів, не визначена політика забезпечення автентичності цифрових документів.

Таким чином, проведений аналіз засвідчив наступне. Найбільшою мірою параметрам якості відповідає сайт Музею Аквітанії. Якщо звернути увагу на найвищі показники сайтів трьох розглянутих музеїв, можна зробити висновок, що найбільша увага приділяється відповідності сайтів критеріям прозорості (відповідність за змістом імені сайту музею в адресному полі браузера; його відповідність завданням, характеру, сутності організації; помітність на першій сторінці), ефективності (забезпечення легкого доступу до головної сторінки; легкість знаходження на головній сторінці важливої інформації; наявність, зручність, легкість знаходження карти сайту; наявність інформації про музей; зручність меню сайту та функції переходу сторінками; наявність функції пошуку сайтом, гіперпосилань, навігації; інформація про кількість електронних сторінок сайту; відповідне розрішення ілюстрацій, пояснювальні матеріали та науковий апарат до них; наявність реклами музейних предметів, їх зв'язок з колекцією; авторизація на сайті та робота он-лайн); доступності (доступ до сайту за протоколами різних каналів; розробка сайту професійна чи власними силами; підтримка сайтом браузерів різних типів; швидкість доступу до Інтернету з сайту; зв'язок з

базами даних музеїв країни; функція пошуку базами даних музейних установ; доступність копій музейних предметів пошуковою системою з інших архівів; наявність функції для слабкозорих; інформація про правила відвідування музею; правила копіювання та роботи з електронними об'єктами), актуальності (подання новин та частота оновлення новин; принципи відбору новин на сайті музею; наявність архіву новин, період його зберігання; відбір інформації для архівування; формати збереження інформації; наявність статистики новин).

Отже, у першу чергу приділяється увага забезпеченню доступу до цифрових проєктів з культури найширших кіл населення, враховуючи громадян з особливими потребами (зокрема, слабкозорих). Музейний веб-сайт надає можливість познайомитися користувачам з колекціями та виставками ще до безпосереднього відвідування музею та отримати практичну інформацію, необхідну для організації його відвідування. Зайшовши на веб-сайт після відвідування музею, користувачі мають можливість поглибити свої знання. Крім цього, відвідування веб-сайту може стимулювати безпосереднє відвідування музею. Проаналізовані веб-сайти відображають і відповідають особливостям та цінностям установ, які вони представляють і можуть запропонувати користувачам. Проблемами, вирішення яких потребує докладання подальших зусиль, залишаються відповідність критеріям довіри (наявність на сайті інформації про можливості маніпуляції з документами, про забезпечення стратегій збереження цифрових об'єктів та політику забезпечення їх автентичності) та посилення можливості інтерактивного зв'язку в он-лайн режимі.

Список використаних джерел і літератури

1. Бондарчук В.Г. Некоторые особенности организации музеев Франции // Музееведение в начале XXI века: проблемы изучения и преподавания: 36. матер. Международной научной конференции. 14–16 мая 2008 года. Санкт-Петербург. 2009. URL: www.museology-spб.narod.ru/bibr/Bondarchuk.doc (Accessed: 20.01.2017).

2. Быстрова О.А. Административно-правовое регулирование музейной деятельности. URL: <http://xn7sbaj7auwnffhk.xn--p1ai/article/19830> (Accessed: 20.01.2017).

3. Взаимодействие веб-сайтов по культуре с пользователем. Рекомендации.

URL: http://www.minervaeurope.org/publications/Handbookwebuserinteraction_ru.pdf. (Accessed: 11.08.2016).

4. Иванюта І. В., Шпарага Т. І. Організація музейної справи у Франції та її досвід для України URL: geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/...v-2/0100ivanyuta.pdf. (Accessed: 20.01.2017).

5. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв: посібник // Під ред.: В. Величного, Н. Гасюк. Івано-Франківськ: Плай, 2005. 64 с.

6. Принципы качества веб-сайтов по культуре. Руководство. URL:

http://ifapcom.ru/files/publications/Kachestvo_websaitov_po_kulture.pdf. (Accessed: 11.08.2016).

7. Тюрменко І. Експертна оцінка структури та змісту веб-сайтів архівних установ України // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: Матеріали VIII Міжн. наук.-практ. конф. 10-12 вересня 2015 року. Одеса, 2015. С 43-50.

8. Labourdette M.-Chr. Bilan du premier recolement decennal des musées de France. URL: http://www.culture.gouv.fr/documentation/joconde/fr/partenaires/AIDEM_USEES/journee_RDterr_2014/diaporama-MCL.pdf. (Accessed: 20.01.2017).

9. Loi n°2002-5 du 4 janvier 2002 relative aux musées de France // Legifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000769536> (Accessed: 20.01.2017).

10. Musée d'Aquitaine. Site officiel. URL: <http://www.musee-aquitaine-bordeaux.fr/> (Accessed: 11.08.2016).

11. Musée d'histoire locale et des Guerres de Vendée. URL: <http://www.enpaysdelaloire.com/Fiche/Detail/19855/Organisez-votre-sejour~Visites~Patrimoine-culturel~Musees-et-centres-d-interpretation/MUS%C3%89E-D-HISTOIRE-LOCALE-ET-DES-GUERRES-DE-VEND%C3%89E> (Accessed: 11.08.2016).

12. Musée d'histoire locale et des Guerres de Vendée, Communauté de communes du canton de Saint-Florent-le-Vieil. URL: <http://www.cc-stflorentlevieil.fr/Musee-d-Histoire-locale-et-des.html> (Accessed: 11.08.2016).

13. Musée de Normandie. Site officiel. URL: <http://musee-de-normandie.caen.fr/> (Accessed: 11.08.2016).

14. Musée des Traditions Biscarrosse. Site officiel. URL: <http://www.museetraditions.com/> (Accessed: 11.08.2016).

15. MUSEOFILE. Répertoire des musées français // Le site du Ministère de la Culture et de la Communication. Les 1315 musées recensés. URL : <http://www.culture.gouv.fr/documentation/museo/> (Accessed: 20.01.2017).

16. Politiques ministérielles // Le site du Ministère de la Culture et de la Communication. URL: <http://www.culturecommunication.gouv.fr/> (Accessed: 20.01.2017).

2.3. Досвід Литовської Республіки в управлінні цифровими документами у системі архівних установ

Литовська Республіка – держава з населенням 3 млн. осіб – має 15 державних архівів, включаючи 5 спеціалізованих (Литовський державний історичний архів, Литовський центральний державний архів, Литовський державний сучасний архів, Литовський спеціальний архів, Литовський архів літератури і мистецтва) і 10 повітових архівів (Архіви Каунаського, Клайпедського, Алітуського, Маріямпольського, Паневезького, Шяуляйського, Таурагського, Тельшайського, Утенського, Вільнюського повітів).

У Литовській Республіці центральним органом в архівній справі, який здійснює регуляцію діяльності державних архівів, проводить політику збереження, захисту та доступу до історико-культурної спадщини, є Офіс головного архівіста Литви (далі – Офіс). Веб-сайт Офісу є головним інформаційним ресурсом.

Офіс – це державна агенція, яка бере участь у формуванні національної політики у сфері управління та використання архівних документів, а також запроваджує цю політику, підтримує головного архівіста Литви у здійсненні державного адміністрування сфери документів і архівів. Місією Офісу є накопичення, збереження і підтримка документальної спадщини Литви, стимулювання інтересу громадськості до неї, підвищення ефективності управління документами та їх доступністю, а також забезпечення загальних інтересів осіб, яких це стосується.

Функції Офісу:

– зміцнювати правове забезпечення у галузі управління та використання документів Литви відповідно до законодавства ЄС;

– узгоджувати прийняття рішень у галузі, дотримуючись попередніх планів, правових актів, інших документів щодо політики управління архівами та документами державних установ і відомств;

– формувати єдину практику управління документами у державних і муніципальних установах, відомствах і підприємствах;

– вирішувати питання передачі документів щодо діяльності державних і муніципальних установ, відомств і підприємств;

– видавати ліцензії на управління документами та на послуги зберігання відповідно до визначених законодавством процедур;

– у межах своєї компетенції готувати позицію Литовської Республіки щодо архівної справи в установах і відомствах ЄС, а також брати участь у розробках з архівної справи, які готуються іншими державними установами і відомствами;

– у межах своєї компетенції переносити у національне законодавство та запроваджувати законодавство ЄС в архівній справі, виконувати інші зобов'язання відповідно до процедур, визначених законодавством ЄС;

– у межах своєї компетенції здійснювати комунікацію та співробітництво з відповідними відомствами і міжнародними організаціями інших країн, брати участь у створенні проектів міжнародних угод, впроваджувати міжнародні проекти;

– готувати індекси термінів зберігання документів внутрішнього адміністрування державних і муніципальних установ, агенцій і підприємств, документів з діяльності неурядових організацій і приватних юридичних осіб, створення яких визначено статутами, готувати й узгоджувати з центральними зацікавленими організаціями державного управління індекси термінів зберігання документів, зібраних у галузі діяльності цих організацій;

– готувати проекти правових актів щодо дотримання вимог уже прийнятих правових актів і брати участь у підготовці проектів законів щодо державного управління документами та архівами;

– розглядати заяви та скарги фізичних і юридичних осіб;

– у межах своєї компетенції надавати інформацію до державних і муніципальних установ, відомств і підприємств, приватним фізичним і юридичним особам.

Веб-сайт Офісу [2] є джерелом відомостей про архівну справу у Литовській Республіці. Інформація на сайті представлена двома мовами – литовською й англійською. Карта веб-сайту доступна з головної сторінки.

На веб-сайті є вихід та сторінку Офісу у соціальній мережі Facebook, на яку підписані 1 172 особи (інформація на 11 червня 2016 р.). На сторінці даються анонси заходів в архівах, посилання на статті у пресі щодо діяльності архівів або певних меморіальних подій, пов'язаних з діяльністю чи документами архівів. Але документів, описів чи колекцій немає. Сторінка у Facebook ведеться лише литовською мовою.

Розгляньмо послідовно рубрики веб-сайту Офісу.

У рубриці «Про нас» розміщено гіперпосилання на 3 підрубрики: Офіс головного архівіста Литви, у якій подана конкретна інформація про Офіс, його місію та функції. «Головний архівіст Литви». У цій підрубриці розміщено резюме керівника Офісу, його дані про освіту, досвід роботи, послужний список, фото. «Історія». У цій підрубриці представлено історію створення архівів Литви. У рубриці «Державні архіви» є гіперпосилання на сторінки всіх державних архівів Литви. Ці сторінки оформлені ідентично і містять контактну інформацію, загальні відомості про фонди. Дати оновлення сторінок переважно липень – серпень 2015 р. Лише сторінки Литовського державного історичного архіву, Литовського центрального державного архіву, Литовського спеціального архіву та Архіву Клайпедського повіту оновлені у 2016 р. (станом на червень 2016 р.).

Розгляньмо для прикладу сторінку Архіву Каунаського повіту. Там розміщено фото будівлі, поштова та електронна адреси, телефони, факс, ім'я та прізвище директора, а також загальна інформація про архів. На сторінці вказано, що цей архів зберігає документи установ Ковенського губернаторства середини XIX ст. – 1918 р, документи декількох установ, що функціонували в Каунасі 1918-1945 рр., документи регіональних державних, муніципальних і неурядових установ, підприємств, громадських організацій і осіб Каунаса та його районних центрів з 1945 р. до сьогодення. Архів також бере участь в управлінні документообігом місцевих громадських

установ. Дата оновлення сторінки Архіву Каунаського повіту 3 лютого 2015 р. (інформація станом на червень 2016 р.).

У рубриці «Законодавство» розміщені посилання на законодавство з галузі. Нормативно-правові акти згруповані по пунктах. У підпункті «Законодавство» дано гіперпосилання на «Закон Литовської Республіки про документи і архіви». У цьому Законі, зокрема, вказано, що особа, яка хоче ознайомитись з документами, доступ до яких не обмежений законодавством, може звернутися до службовця, заповнивши письмовий запит і надавши документ, що підтверджує особу. Особа не зобов'язана вказувати причини звернення до цього документу.

Обмеження доступу до документів Національного документального фонду (далі – НДФ) здійснюється законом з метою захисту: національної безпеки; захисту міжнародних стосунків; громадської безпеки; приватності; запобігання, розслідування і покарання злочинності; рівності сторін судових розглядів; економічної, монетарної та обмінної політики держави; комерційних та економічних інтересів, як суспільних, так і приватних.

У підпункті «Інші дотичні закони» дані гіперпосилання на законодавство Литовської Республіки щодо надання інформації громадськості, громадського управління, державної таємниці і службової таємниці, захисту персональних даних. У пункті «Інші дотичні нормативні документи» дані посилання на рішення уряду, накази міністра культури щодо доступу до архівних документів. У цій же рубриці є посилання на Законодавство Литви на сайті Парламенту (сейму) Литовської Республіки. Дата оновлення рубрики – 16 травня 2016 р. (на червень 2016 р.).

У рубриці «Доступ і послуги» вказано, що архіви Литви відкриті для громадськості. Кожен, надавши посвідчення особи, може отримати доступ до архівних записів. Записи державних установ без обмежень (за винятком декількох, доступ до яких обмежено законом), відкриті для ознайомлення.

Там само на сторінці у підпункті «Пошук документів чи їх копій для підтвердження права на литовське громадянство» визначено осіб, які мають право подавати документи на

отримання громадянства Литовської Республіки і дані посилання на інтернет-сторінку Міністерства закордонних справ для пошуку більш детальної інформації з цього питання.

У підпункті «Читальні зали» вказано, що у кожному державному архіві обладнано місця для ознайомлення з документами. Далі подано документ «Опис порядку роботи у читальних залах».

У підпункті «Послуги» визначений перелік послуг читальних залів: забезпечення доступу до наукового апарату архіву; консультації досвідчених архівістів; доступ до інформаційних пошукових систем, створених для пошуку документів; консультації інститутам і організаціям щодо організації документообігу, збереження документів; виготовлення на вимогу читача фотокопій, мікрофільмів документів; професійна реставрація документів; організація і проведення освітніх екскурсій; організація для публіки виставок документів; виготовлення офіційних свідоцтв щодо народження, одруження, смерті осіб, права власності, записів служби та інших фактів правового статусу. Литовські архівісти, представляючи історичні джерела суспільству, створюють колекції різних документів, готують монографії, пишуть статті, публікації тощо. На цій же сторінці вміщено підпункт «Примітки для клієнтів», в якому вказано, що низка послуг (копіювання документів, виготовлення свідоцтв тощо) надається на платній основі. Подано посилання на прейскурант платних послуг і дані роз'яснення щодо застосування тарифів.

У рубриці «Аплікаційні форми» подані форми у форматах WORD/ PDF для подання заявок у наступні установи: Литовський державний історичний архів щодо документів на підтвердження народження/ одруження/ смерті; Литовський центральний державний архів щодо документів на підтвердження громадянства/прав власності на майно; Литовський спеціальний архів щодо документів на підтвердження засудження, затримання, арешту, допиту/депортації/ нерухомого і рухомого майна/ виїзд з Литви на постійне проживання за кордоном. Серед електронних форм для подачі у кожний з архівів є «вільна аплікаційна форма», в

якій можна скласти запит за питанням, не вказаним у переліку запитів, що подаються до кожного з архівів.

У рубриці «Генеалогічні пошуки» дані роз'яснення щодо значення знання генеалогії для розуміння власного минулого і пояснюється важливість створення генеалогічних діаграм. Підкреслено, що доступ до генеалогічних джерел ХХ ст. у Литовському державному історичному архіві обмежений законодавством.

У рубриці «Добірка питань, що часто ставляться користувачами (FAQs)» дано відповіді на наступні питання: Хто виконує генеалогічні дослідження і де можна замовити створення родинного дерева? Де можна отримати свідоцтво про громадянство до 1940 р.? Де можна отримати інформацію про резидентів Литви? Протягом радянського періоду особа виїхала з Литви на постійне проживання за кордон: в Ізраїль, США, Канаду та інші країни. Де знайти документи, що підтверджують цей факт? Я б хотів знайти точний час мого народження. Чи зберігаються в литовських архівах такі записи? Де я можу знайти інформацію про діяльність КДБ у Литві? Чи є така база даних в Інтернеті? З кожного питання надаються вичерпні відповіді. Наприклад, до останнього з наведених питань дане роз'яснення наступного характеру: «Вам потрібно звернутися до Литовського спеціального архіву (вказана адреса, електронна скринька архіву), який зберігає документи КДБ. Комп'ютерна база даних відсутня. Для того щоб розпочати пошук, потрібно мати точну інформацію про дії, щодо яких ви хочете отримати інформацію. Після цього архів проінформує вас про наступні кроки. Якщо у вас є будь-які питання, без вагань звертайтеся безпосередньо до архіву». Там само нижче на сторінці є можливість поставити власне запитання, заповнивши поля «ім'я», «електронна адреса», «запитання» та ввівши запропонований код, що підтверджує постановку запитання людиною, а не машиною.

У рубриці «Новини» задано дві позиції. Перша – це інформація про виставку від 17 травня 2016 р. під назвою: «Архівна виставка “Литва і Грузія в архівних джерелах”». Відвідувачів сайту інформують про відкриття в Архіві Каунаського повіту однойменної виставки, коротко описаний її

зміст і подані фотографії з її відкриття. Друга позиція датується 10 вересня 2015 р. «Архіви Федерації Боснії і Герцеговини “Пекло Сребрениці” у Литві». У тексті новини повідомляється про ушанування Днів Сребрениці у Литві і проведенні тематичної виставки у меморіальному комплексі Тускуленський парк миру у Вільнюсі. Решта новин за 2013-2015 рр. доступні на цій же сторінці нижче за гіперпосиланням «Архів». В архіві новин представлено 11 позицій. Так, новина за квітень 2015 р. інформує про підписання угоди про співробітництво Офісу з Державною архівною службою України.

У рубриці «Посилання» повідомляється про інші архівні установи і депозитарії, вони згруповані у кілька підрозділів. У рубриці «Інші архівні установи і депозитарії Литви» подані посилання на веб-сайти наступних установ: відділу манускриптів Бібліотеки Академії наук Литовської Республіки; історичних колекцій Наукової бібліотеки Вільнюського університету; кафедри архівознавства факультету комунікацій Вільнюського університету.

На веб-сайті подаються посилання на інформаційні ресурси різних міжнародних установ: Архівного порталу ЮНЕСКО; Міжнародної ради архівів; історичних архівів ЄС. Також на веб-сайті представлені посилання на архівні установи регіону, де можна знайти контакти архівних установ найближчих сусідів і партнерів з-за кордону: Державний архів Латвії; Національний архів Естонії; Державний архів Польщі; Архіви Білорусі; Архіви Росії (вказано, що портал доступний лише російською мовою).

У рубриці «Віртуальні екскурсії» наявні тематичні добірки фотографій, на яких зображені люди, місцевості, події, документи. Всі вони супроводжуються підписами литовською мовою. Майже 50 екскурсій відображають строкату історію Литовської Республіки.

Таким чином, веб-сайт Офісу є інформаційним ресурсом, на якому вичерпно представлена політика збереження, захисту та доступу до історико-культурної спадщини в державних архівах Литви. Але у ставленні до цифрової історико-

культурної спадщини й організації доступу до неї у цій країні є особливості, які доречно висвітлити окремо.

Офіс головного архівіста Литви є частиною інформаційних ресурсів держави. Офіс працює на те, щоб цифрові документи стали невід'ємною частиною інформаційних ресурсів Литовської Республіки. На веб-сайті Офісу у рубриці «Управління цифровими документами» висвітлено основні принципи та засади організації роботи з цифровими документами, описано процедури створення, збереження і доступу до цифрової історико-культурної спадщини.

Так, відвідувачам сайту Офісу повідомляється, що Уряд Литовської Республіки усвідомлює виклики сучасності щодо управління цифровими документами і документами довготривалого зберігання. На веб-сайті докладно висвітлено специфіку цифрових документів та наголошено на їх особливій ролі в сучасному житті суспільства. У зв'язку із старінням і короткими строками використання апаратури й програмного забезпечення можливість переміщення та перетворення документу в інший формат є попередньою умовою довготривалого зберігання, адже період зберігання цифрового документу може бути набагато довшим, ніж термін служби обладнання, на якому він був створений.

Основою політики у галузі є теза про те, що цифровий документ, оприлюднений у ході діяльності організації чи особи, є доказом діяльності і як такий має зберігатися надійно і автентично, цілісно та стабільно для використання протягом життя документу. Протягом терміну служби цифрового документу важливо мати можливість ідентифікувати автора й час створення документу, довіряти змісту як такому, що повністю відображає і забезпечує правдивість записаної в ньому інформації та захищеність від неавторизованих змін.

Політика Литви у галузі електронного урядування і надання електронних послуг скоригована відповідно до визначених ЄС стратегічних цілей і спрямована на пошук відповідей на питання управління електронними документами та їх запровадження у практику суспільної життєдіяльності. Пріоритетними напрямками міждисциплінарної комунікації і

зростання співробітництва в архівній галузі в Європі визначено збереження автентичності, довготривале зберігання та доступність електронних документів і архівів. Для забезпечення таких цілей у Литві в 2006 р. було створено «Правила управління цифровими документами», а у 2007 р. розроблено технічну документацію для проекту «Створення інфраструктури збереження цифрових документів у державних архівах».

У 2008 р. тодішнім Департаментом архівів уряду Литовської Республіки завершено проект «Створення прототипу (пілотного проекту) інформаційної системи збереження цифрових документів» і створено засоби для перевірки основних процедур прийняття та довготривалого зберігання цифрових документів. У той же час було ухвалено «Опис вимог для специфікації електронного документу, завіреного електронним підписом».

У 2009 р. Департаментом архівів у рамках програми ЄС «Інформаційне суспільство для всіх» було отримано фінансування на реалізацію проекту «Створення інфраструктури електронного архіву». У ході реалізації цього проекту у містах Вільнюс і Каунас були підготовлені два сервери зберігання електронних документів, розроблено інформаційну систему електронних архівів і вільно розповсюджуване програмне забезпечення зі створення і легалізації цифрових документів.

Беручи до уваги нові зміни у галузі управління цифровими документами, у 2011 р. Офіс підготував нові «Правила управління цифровими документами», а в наступному, 2012 р. прийняв «Поправки до правил управління цифровими документами» і розмістив їх на своєму сайті у підрубриці «Управління цифровими документами».

Цифрові документи мають бути переміщені у державні архіви протягом 5 років від часу створення електронних файлів і повинні відповідати вимогам специфікації, прийнятими чи узгодженими з Головним архівістом Литви. Переміщені цифрові документи мають бути засвідчені електронним підписом чинного формату. Цифрові документи переміщуються у пакетах, які складаються із метаданих пакету, метаданих чи

переміщених і втрачених одиниць обміну і складових документу і відповідності цифрового документу специфікації. Там само описано, за допомогою яких технічних засобів мають передаватися цифрові документи, технічна процедура прийняття цих документів відповідним архівом та їх освоєння, про що наприкінці процедури надається відповідний сертифікат.

У зв'язку із збільшенням кількості інформації, зростанням ціни на зберігання паперової інформації і вимогою інформаційної пошукової системи НДФ, наприкінці 2011 р. була запроваджена Інформаційна система електронного архіву (далі – ІСЕА). Створення ІСЕА уможливило переміщення цифрових документів у державні архіви на зберігання за допомогою інформаційних технологій, організацію їх належного захисту і забезпечення електронних послуг доступу, пошуку і представлення цифрових документів НДФ та їх інформації всім користувачам. Основними користувачами ІСЕА є громадські установи, які передають документи до державних архівів, і особи, які займаються пошуком інформації у державних архівах. Відвідувачам сайту Офісу роз'яснюється, що питання сумісності цифрових документів (їх форматів) виходить на правові, системні та організаційні аспекти сумісності, і проблеми мають розглядатися у комплексі.

Далі у підрубриці «Цифрові записи і сумісність» даються детальні технічні роз'яснення щодо концепції цифрових документів та їх управління в Литві, специфікації та її застосування до цифрових документів, що прирівняні до паперових документів. Також описуються платформи взаємозв'язку державних інформаційних систем.

Для полегшення проведення генеалогічних пошуків у Литві оцифровані метричні книги та інші документи, які зібрані у віртуальні архіви і відкриті для широкого загалу в мережі Інтернет. Найбільшу кількість інформації генеалогічного характеру містить база даних «Epaveldas» (www.epaveldas.lt), де на сьогодні наявні 2 312 метричних книг з 91 литовської римо-католицької церкви за 1599-1940 рр. Процес оцифрування документів триває, база даних постійно розширюється. Повний список всіх оцифрованих метричних книг Римо-католицької

церкви Литви доступний на веб-сайті Офісу. Електронний депозитарій генеалогічної інформації представлено також інформаційною системою BARIS (www.genealogija.lt), в якій представлено ресурси Вільнюської церковної області. В системі містяться метадані церковних архівних документів і метричних книг. Також на сайті Офісу у розділі «Генеалогічні пошуки» подано корисні поради пошукувачам родинних дерев щодо успішності пошуку необхідної інформації і подано приклад створеної генеалогічної діаграми (дерева).

На сайті Офісу головного архівіста Литви зазначено, що у державі приділяється значна увага питанням цифрових документів, застосуванню специфікацій і безпеки електронного підпису. Більше того, державні архіви, використовуючи функціональність ICEA, створюють і забезпечують доступ до електронних документів, а також до цифрових зображень документів.

Таким чином на веб-сайті Офісу головного архівіста Литви детально представлена політика створення, збирання, збереження і доступу до цифрової національної історико-культурної спадщини, описані програми співробітництва профільних державних установ з відповідними установами ЄС з реалізації політики ЄС у цій галузі та результати такої співпраці у конкретних розробках інфраструктури електронного архіву й методик його наповнення, управління та забезпечення зберігання і доступу до цифрових документів в ньому. Цифрова національна історико-культурна спадщина Литви доступна (окрім законодавчо визначених обмежень доступу, які стосуються переважно захисту персональних даних) громадськості у читальних залах архівів. На сайті Офісу є посилання на бази даних метричних книг, які наявні у вільному доступі в мережі Інтернет для здійснення генеалогічних досліджень.

Список використаних джерел і літератури

1. Discover Lithuanian Archives. Publication compiled by the Office of the Chief Archivist of Lithuania. Vilnius: Vilnius State Archives, 2013. 128 p.
2. Office of the Chief Archivist of Lithuania. URL: <http://www.archyvai.lt/en> (дата звернення: 20.06.2016).

2.4. Досвід Державного архіву Мінської області (Республіка Білорусь) у створенні умов доступу до цифрової історико-культурної спадщини

Історія архівної справи Республіки Білорусь бере свій початок у 1863 р., коли у Вітебську з метою збереження актових книг судових установ колишньої Речі Посполитої періоду XVI – кінця XVIII ст. на території в межах Вітебської, Могильовської, Смоленської губерній Російської імперії, було створено центральний архів давніх актових книг. Наприкінці XIX ст. у Вітебському архіві вже зберігалася більше 1800 актових книг, а у Віленському – більше 23 000 книг, з яких значна частка стосувалася території Білорусі. 1 січня 1903 р. Вітебський архів було ліквідовано, а всі документи передані до Віленського архіву.

Формування мережі державних архівів на теренах сучасної Білорусі відновилося в роки радянської влади. У серпні 1922 р. у Мінську створюється Центральний архів Білорусі (Центрархів) – головний орган управління архівною справою, який підпорядковувався Центральному Виконавчому Комітету Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки (БРСР). У 1927 р. Центрархів було перетворено на Центральне архівне управління при Президії Центрального Виконавчого Комітету БРСР. Тоді ж у складі Єдиного державного архівного фонду БРСР було виокремлено дві категорії документів: історичні документи (до жовтня 1917 р.) і документи радянського періоду. До кінця 1929 р. в державних архівах Білорусі зберігалася більше 3 млн. справ.

Впродовж радянської доби архіви Білорусі кілька разів реорганізовувались. Після проголошення незалежності наприкінці 1991 – початку 1992 рр. в державних архівах Республіки Білорусь перебувало на зберіганні 12 млн. одиниць документів.

У жовтні 1992 р. створюється Комітет з архівів та діловодства при Раді Міністрів Республіки Білорусь (Білкомархів) як керівний орган в архівній сфері країни. У подальшому – Білкомархів було реорганізовано у Держкомархів (1997 р.), пізніше (2001 р.) – Національний центр з архівів та

діловодства (Центрархів), а з 2006 р. – Департамент з архівів та діловодства Міністерства юстиції Республіки Білорусь, що на теперішній час є керівним органом в галузі архівної справи і документознавства на території Білорусі.

Станом на 01.01.2016 р. в держархівах на постійному зберіганні знаходилось: 12678254 од. зб. на паперовій основі у складі 48622 фондів, 635 од. обліку електронних документів у складі 13 фондів, 41072 од. зб. кінодокументів; 257087 од. зб. фотодокументів; 18889 од. зб. фонодокументів; 4670 од. зб. відеодокументів; 738 музейних предметів [10].

Законодавче врегулювання архівної галузі Республіки розпочалося у 1994 р. з прийняттям Закону «Про Національний архівний фонд і архіви в Республіці Білорусь». На теперішній час діяльність архівної галузі в Республіці Білорусь регламентується: Законом «Про архівну справу і діловодство в Республіці Білорусь» від 25.11.2011 №323-3; Указом Президента Республіки Білорусь «Про затвердження Положення про Національний архівний фонд Республіки Білорусь, а також мережі державних архівних установ Республіки Білорусь» від 20 вересня 1996 р. №373, зі змінами і доповненнями, внесеними указами Президента Республіки Білорусь від 4 жовтня 2002 р. №513, від 21 грудня 2004 р. №604, від 26 жовтня 2006 р. №633, від 12 січня 2007 р. №23, від 28 травня 2008 р. №286, від 29 листопада 2013 р. №529; Законом «Про електронний документ і електронний цифровий підпис» від 28 грудня 2009 р. №113-3, зі змінами і доповненнями, внесеними Законами Республіки Білорусь від 20 травня 2013 р. №27-3, від 23 жовтня 2014 р. №196-3; Постановами Кабінету Міністрів Республіки Білорусь: «Про Департамент з архівів і діловодства Міністерства юстиції Республіки Білорусь» зі змінами і доповненнями, внесеними постановами Ради Міністрів Республіки Білорусь від 31 липня 2006 р. №986, 31 травня 2007 р. №729, від 16 жовтня 2007 р. №1337, від 22 лютого 2008 р. №258, от 23 жовтня 2009 р. №1392, від 28 квітня 2010 р. №640, від 19 серпня 2010 р. №1213, від 4 серпня 2011 р. №1049, від 28 травня 2012 р. №487, від 27 червня 2013 р. №552, «Про затвердження системи державних архівних установ Республіки Білорусь» від 20

березня 2012 р. №243; Положенням Кабінету Міністрів Республіки Білорусь: «Про порядок надання державними архівними установами платних послуг юридичним і фізичним особам з використання архівних документів і виконання юридичним особам платних робіт з забезпечення збереженості документів» від 1 грудня 1999 р. №1869, зі змінами і доповненнями, внесеними постановами Ради Міністрів Республіки Білорусь від 2 жовтня 2003 р. №1245, від 14 лютого 2006 р. №203, від 11 червня 2009 р. №771, від 28 травня 2012 р. №487, від 26 лютого 2014 р. №165, від 28 серпня 2015 р. №724; Постановою Комітету з архівів і діловодства при Раді Міністрів Республіки Білорусь «Правила роботи державних архівів Республіки Білорусь» від 25 листопада 2005 р. №7, зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Комітету з архівів і діловодства при Раді Міністрів Республіки Білорусь від 1 березня 2006 р. №2, постановами Міністерства юстиції Республіки Білорусь від 19 червня 2007 р. № 40, від 24 травня 2012 р. №142, від 12 квітня 2013 р. №59, від 13 серпня 2015 р. №150; Державним стандартом Республіки Білорусь СТБ 1221-2000 «Документи електронні. Правила виконання, обігу і зберігання» (затверджений і введений в дію постановою Держстандарту Республіки Білорусь від 22 травня 2000 р. №14) та іншими нормативно-правовими документами [7].

У Республіці Білорусь, на відміну від України, існують архіви лише державної форми власності, про що зазначено в Законі «Про архівну справу і діловодство в Республіці Білорусь», де подається лише одна дефініція архівів, а саме: «державні архівні установи – державні архіви, інші організації, що входять до системи державних архівних установ, затвердженої Радою Міністрів Республіки Білорусь» [9]. Архіви республіки створюються у вигляді державних архівів, територіальних (міських або районних) архівів, архівів державних органів, інших організацій.

До державних архівів Республіки Білорусь відносяться республіканські, обласні (м. Мінськ) та зональні архіви, які є науково-дослідними і методичними центрами в роботі з документами Національного архівного фонду. Нині в республіці функціонує 10 республіканських архівних установ й

25 обласних та зональних архівів. Територіальні (міські або районні) архіви створюються відповідними місцевими органами виконавчої влади за узгодження з Департаментом з архівів та діловодства Міністерства юстиції Республіки Білорусь.

Що стосується архівів державного органу, або ж іншої організації, то вони створюються згідно з рішенням керівника цих державних органів, іншої організації. Саме до другого виду архівів – обласного, відноситься Державний архів Мінської області. Офіційна історія установи, як зазначено на веб-сайті архіву, розпочалася 5 липня 1938 р. на документальній базі двох попередників – Мінського історичного архіву, створеного 1922 р. на основі документів установ колишньої Мінської губернії (перебувала до 1917 р. у складі Російської імперії), і архіву Мінського округу, що існував впродовж 1927-1930 рр. У 1930 р. у зв'язку з ліквідацією окружного адміністративного розподілу Мінський окружний архів було розформовано, а його документи розподілено між Мінським історичним архівом і Центральним архівом Жовтневої Революції БРСР. Мінський історичний архів існував до липня 1938 р., коли на його базі було створено Державний архів Мінської області. Державний архів Мінської області значно постраждав в роки Другої світової війни, як і всі інші архівні установи Білорусі. Варто зазначити, що до початку 1941 р. державна архівна система країни об'єднувала 3 центральні архіви і 1 філію, 10 обласних й 192 районних архівів, в яких на збереженні знаходилося більше 8 млн. справ (у тому числі в центральних і обласних – біля 7,5 млн. справ). Загальна довжина стелажних полиць у 26 архівних будівлях республіки становила більше 42 км. За роки Другої світової війни державні архіви Білорусі втратили більше 3,7 млн. справ.

17 липня 2001 р. Державний архів Мінської області отримав офіційний статус державної установи і був зареєстрований у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб і індивідуальних підприємців.

На веб-сайті окремо взятого обласного архіву відсутня повна інформація про діючу в країні нормативно-правову базу в галузі архівної справи і документознавства. У рубриці «Нормативна база» представлені лише кілька законів, що не

дають повного розуміння політики, яку здійснює архів. Це, зокрема: закони «Про архівну справу і діловодство в Республіці Білорусь» і «Про звернення громадян і юридичних осіб»; Постанова Ради Міністрів Республіки Білорусь від 1 грудня 1999 р. №1869 «Про надання державними архівними установами платних послуг юридичним і фізичним особам з використання архівних документів і виконання юридичним особам платних робіт із забезпечення збереженості документів»; Постанови Міністерства юстиції Республіки Білорусь від 24 травня 2012 р. №133 «Про затвердження Інструкції про порядок користування архівними документами в читальних залах державних архівів Республіки Білорусь» та від 25 травня 2012 р. №132 «Про затвердження Інструкції про порядок доступу до архівних документів, що мають відомості, які відносяться до особистої таємниці громадян» [5].

З існуючою нормативно-правовою базою, що регулює діяльність архівних установ Білорусі загалом і Державного архіву Мінської області, зокрема, у повному обсязі можна ознайомитися в рубриці «Нормативна база» на веб-сайті «Архіви Білорусі» – інформаційному ресурсі органів архівної справи і діловодства і системи державних архівних установ Республіки Білорусь [6]. З текстом самих нормативно-правових документів можна ознайомитись, перейшовши за посиланням [4] на Національний правовий Інтернет-портал Республіки Білорусь, але на платній основі.

Наявні нормативно-правові акти, що регламентують умови, процес зберігання й надання доступу до архівних документів, розроблені, впроваджуються та контролюються спільними зусиллями Міністерства юстиції Республіки Білорусь, Департаменту з архівів та діловодства Міністерства юстиції Республіки Білорусь, Головним управлінням юстиції обласних (Мінського) виконавчих комітетів, Білоруським науково-дослідним інститутом документознавства та архівної справи (БілНДІДАС), Білоруським науково-дослідним центром електронної документації (БілНДЦЕД.)

На жаль, інформація, що є на веб-сайті архіву, не дає можливості охарактеризувати Політику архіву щодо збереження цифрової історико-культурної спадщини, оскільки в

електронному форматі представлено лише окремі матеріали: «Державний архів Мінської області. Путівник 1944-2006)», шість он-лайн виставок та шість публікацій працівників архіву. Загальний же аналіз законодавчої бази в галузі архівної справи та документознавства, представленої на веб-сайті «Архіви Білорусі», дає підстави зробити висновок, з якого випливає відповідальність за політику щодо документів (зберігаються на традиційних носіях: текстові, зображення, аудіо, відео) Директора департаменту з архівів і діловодства Міністерства юстиції Республіки Білорусь, Директора державного архіву.

Веб-сайт має достатньо зрозумілу структуру, простий у користуванні. Він уміщує досить лаконічну інформацію: детальний опис фондів; нормативну базу; історію архіву; архіви області; новини архіву тощо. Веб-сайт архіву не пов'язаний із сайтами інших архівних установ та організацій Республіки Білорусь. Важливо, що на веб-сайті можна знайти досить детальну й практичну інформацію для користувачів. Це, перш за все, розклад роботи архіву, його адреса, карта, вказівка на транспорт, яким можна дістатися до архіву (автомобіль, громадський транспорт, пішки), документи, необхідні для роботи в читальній залі, правила роботи у читальній залі.

Рубрика «Фонди» веб-сайту Державного архіву Мінської області подає загальну характеристику фондів установи. У Державному архіві Мінської області станом на 01.01.2015 (це остання інформація щодо обсягів фондів архіву) зберігається 1430730 справ, об'єднаних у 5935 фондів. Документи охоплюють період з 1917 р. по теперішній час. За кількістю справ, що зберігаються, архів є найбільшим у Республіці Білорусь.

Державний комплекс документів складається з фондів місцевих органів державної влади та управління, фінансових та кредитних установ, обліку і планування, органів суду, прокуратури, адвокатури, нотаріату, підприємств промисловості та будівництва, сільського та лісового господарства, транспорту і зв'язку, заготівель, торгівлі, комунального господарства, освіти і науки, охорони здоров'я, спорту, соціального забезпечення, громадських організацій та ін. Документи архіву характеризують найважливіші сторони

суспільно-політичного, економічного та культурного життя Мінської області.

Період 1917-1941 рр. представлений фондами установ і організацій, розташованих на території 29 районів (Бегомльського, Борисівського, Греського, Держинського, Заславського, Зембінського, Клецького, Копильського, Краснослобідського, Крупського, Логойського, Любанського, Мінського, Несвижського, Острошицько-Городоцького, Плещеницького, Пуховичського, Руденського, Самохваловицького, Слуцького, Смиловичського, Смолевичського, Старобінського, Стародорожського, Столбцовського, Узденського, Холопеничського, Червенського, Шацького) Борисівського, Мінського, Слуцького округів, колишньої Барановичської і Мінської областей та м. Мінська.

Післявоєнний період (з 1944 р. по теперішній час) представлений фондами установ та організацій м. Мінська і 10 районів Мінської області (Березинського, Держинського, Клецького, Мінського, Несвижського, Столбцовського, Смолевичського, Пуховичського, Узденського, Червенського).

Партійний комплекс документів представлений фондами губернських, обласних, повітових, районних, міських комітетів Комуністичної партії Білорусії (КПБ), Ленінського комсомолу Білорусії (ЛКСМБ), партійних контрольних комісій, комісій з перевірки й чисток партії, політичних органів установ і підприємств, а також фондами низових організацій КПБ і ЛКСМБ установ та підприємств м. Мінська і Мінської області за 1917-1991 рр.

Крім того, в архіві зберігаються документи німецьких окупаційних установ за 1918, 1941-1944 рр., документи періоду польської окупації (липень 1919 – липень 1920 рр.).

Документи особового походження представлені архівною колекцією фондів учасників революційного руху, подій 1917-1920 рр., громадянської (1918-1920 рр.) та Другої світової воєн, партизанського руху, діячів культури і народного господарства Мінської області. З фондами архіву можна ознайомитися, звернувшись до уміщеного на веб-сайті путівника «Державний архів Мінської області. Путівник 1944-2006)» у форматі pdf [2].

У рубриці «Фонди» в підрозділі «Науково-довідковий апарат» представлені покажчики внутрішньо фондів до описів, система каталогів архіву, допоміжні довідкові картотеки, огляди документів, тематичні переліки, бази даних і автоматизовані архівні технології (особовий склад ліквідованих установ, сільські ради, генеалогія, розкуркулені, виділення земельних наділів, введення в експлуатацію житлових будинків і комунальних будівель, автоматизована інформаційна система (АІС) архіву).

На головній сторінці веб-сайту Державного архіву Мінської області розміщені рубрики «Анонс дня» (інформація про заходи, які проводив архів останнім часом), «Фонди», «Нормативна база», «Історія архіву», «Архіви області», «Публікації», «Новини Державного архіву Мінської області», «Читальний зал», «Запити», «Виставка», «Контакти».

Веб-сайт не є реактивним та актуальним – останні новини на сайті станом на 23.11.16 р. містять інформацію про публікацію «Путівника фондами Державного архіву Мінської області (1917-2013)». Видання містить коротку анотацію про склад і зміст фондів архіву та історію розвитку організацій-фондоутворювачів за 1917-2013 рр. Складається путівник з двох частин: фондів державного комплексу за 1917-2013 рр. і фондів партійного комплексу (документи комуністичної партії Білорусії) за 1917-1991 рр., у тому числі й фондів періоду окупації у 1918-1920 рр., 1941-1944 рр., а також фондів особового походження. Суттєвим недоліком є те, що на веб-сайті архіву розміщена лише новина про вихід путівника й короткий анонс змісту його фондів. З текстовою частиною видання, на жаль, ознайомитися змоги немає. Рубрика «Новини» містить архів новин за два останні роки 2014-2015 рр., тобто архів новин установи перебуває у стадії формування (станом на 23.11.16 р).

На головній сторінці веб-сайту Державного архіву Мінської області розміщена рубрика «Анонс дня», проте остання інформація, подана у ній від 24.04.2016 р. про виставку документів до 30-річчя аварії на Чорнобильській атомній електростанції, є досить застарілою і свідчить про її слабе інформаційне наповнення.

У рубриці «Виставка» представлені лише шість віртуальних виставок: одна – 2014 р. «Нам цю пам'ять заповідано зберегти»; дві – 2015 р. «До 75-річчя з дня вступу до ладу Мінського радіозаводу» і «60 років Головоштампу»; три – за 2016 р. «Комсомол – це гордість моя», «Історія органів юстиції Мінщини», «До 70-річчя з дня заснування комітету по архітектурі і містобудуванню Мінського облвиконкому». Оцифровані документи описані, мають науковий апарат (назва документа, його аналіз, тип документа, рік, фондовий шифр). Цифрові зображення мають відповідне розширення з можливістю його збільшення.

Важливим для користувачів є уміщення в рубриці «Запити» електронної форми з можливістю відправки запиту, загальних правил оформлення запитів, найменування та вартість послуг, що надаються архівом споживачам.

На веб-сайті архіву відсутня інформація щодо відповідальності за його супровід, подаються лише відомості про розробника – DMW.BY. Всі інформаційні матеріали, зокрема й публікації співробітників архіву (всього 6 публікацій), представлені у форматі – pdf [11].

Проте інформаційна малонасиченість веб-сайту Державного архіву Мінської області, зокрема, та інших державних архівів країни, загалом, повною мірою компенсується потужним інформаційним ресурсом установ архівної справи і діловодства та системи державних архівних установ Республіки Білорусь, представленим на веб-сайті «Архіви Білорусі» [8].

Регламент супроводу Інтернет-сайту «Архіви Білорусі» затверджено наказом директора Департаменту з архівів і діловодства Міністерства юстиції Республіки Білорусь від 14.04.2014 №20 [3]. На веб-сайті вміщено інформацію про державні архівні установи Республіки Білорусь, послуги, що надаються ними. Представлена інформація з генеалогії, археографії, законодавства та професійної підготовки спеціалістів архівної галузі. Також є інформація стосовно виконавців проекту в особі Департаменту з архівів і діловодства Міністерства юстиції Республіки Білорусь спільно з БілНДЦЕД. Також зазначено, що програмним розробником є відділ

інформаційних технологій Білоруського аграрного технічного університету.

Загальним орієнтиром у документах Національного архівного фонду Республіки Білорусь є комплекс даних про архівні довідники (міжархівні, внутрішньоархівні, покажчики) [1]. Значне місце на веб-сайті відведено інформації про Фондовий каталог державних архівів Республіки Білорусь, який є потужним автоматизованим інформаційним ресурсом, створеним з метою надання на основі сучасних телекомунікаційних технологій прямого і відкритого доступу якнайширшому колу користувачів: дослідників, студентів і викладачів, журналістів, державних і громадських діячів й загалом усіх зацікавлених у ретроспективній архівній інформації, опрацьованих архівних матеріалів Республіки Білорусь [13].

Керування Державним фондовим каталогом здійснюється за допомогою програмного модуля «Фондовий каталог», що є складовою зведеної автоматизованої системи державних архівів (АІС архівів), призначення якої полягає в обробці й інтеграції статистичної та облікової інформації, що подається в електронному форматі державними архівами Республіки Білорусь.

Важливо для користувачів, що представлені в базі даних описи фондів містять відомості про архівні документи соціально-політичної, військової, економічної тематики, а також відомості про архівні матеріали в галузі літератури, мистецтва, науки, освіти, техніки тощо. Опис фондів містить корисну інформацію для користувачів: номер фонду, його місцезнаходження, відомості про документи фонду (крайні дати та анотації на документи фонду), дані щодо обсягу фонду в одиницях збереження й усі назви фонду.

Досить потужна пошукова система дозволяє здійснювати багатоаспектний пошук інформації в базі даних і надає можливість користувачеві отримати відомості про зміст і місцезнаходження фондів в архівах, які включені до системи державних архівних установ Республіки Білорусь (крім установи «Білоруський державний архів кінофотофонодокументів»).

Цікавим є представлення на веб-сайті рубрики «Тематичні розробки архівних документів і бази даних», яка має підрозділи: історичні події, видатні особистості, культура, Проект ЮНЕСКО «Документальна спадщина Речі Посполитої», «Білоруські села, спалені в роки Великої Вітчизняної війни». Важливим видається представлення частини матеріалів підрозділу «Видатні особистості», не лише білоруською мовою, але й в англомовній версії. Це, зокрема, матеріали про класиків білоруської літератури: Максима Богдановича, Янку Купалу, Якуба Коласа, Вінцента Дуніна-Марцинкевича та ін., що, безперечно, позитивно впливає на входження історико-культурних надбань Республіки Білорусь до світової культурної спадщини [12].

Отже, для широкого загалу на веб-сайті «Фондовий каталог державних архівів Республіки Білорусь» у вільному доступі є оперативна інформація про склад, зміст і місцезнаходження більше ніж 61947 фондів, що знаходяться на постійному зберіганні в державних архівах Республіки Білорусь. Загалом же у звіті «Про підсумки роботи органів архівної справи і діловодства і державних архівних установ Республіки Білорусь за 2015 рік» зазначається, що обсяг описів справ в електронному форматі на 01.01.2016 р. складав 15510, або ж 16% від загального показника традиційного опису справ. Здійснено введення інформації в 53 автоматизованих тематичних базах даних і створено 8 нових [10].

Список використаних джерел і літератури

1. Архівні довідники. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=20> (дата звернення: 15.11.2016).
2. Державний архів Мінської області. Путівник (1944-2006). URL: <http://www.gamn.by/fondy> (дата звернення: 13.11.2016).
3. Методичні документи з архівної справи і діловодства. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=133837#regl> (дата звернення: 15.11.2016).
4. Національний правовий Інтернет-портал Республіки Білорусь. URL: <http://www.pravo.by> (дата звернення: 13.11.2016).
5. Нормативна база. URL: www.gamn.by/normativnaya-baza (дата звернення: 13.11.2016).

6. Нормативна база архівної справи і діловодства в Республіці Білорусь. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=8> (дата звернення: 13.11.2016).

7. Нормативні акти Республіки Білорусь, що регулюють питання архівної справи. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=506686> (дата звернення: 13.11.2016).

8. Офіційний веб-сайт Органів архівної справи і діловодства і системи державних архівних установ Республіки Білорусь. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=163830> (дата звернення: 10.11.2016).

9. Про архівну справу і діловодство в Республіці Білорусь: Закон Республіки Білорусь від 25.11.2011. URL: <http://www.gamn.by> (дата звернення: 10.11.2016).

10. Про підсумки роботи органів архівної справи і діловодства і державних архівних установ Республіки Білорусь за 2015 рік. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=138589> (дата звернення: 15.11.2016).

11. Публікації. Державний архів Мінської області. URL: <http://www.gamn.by/publikatsii> (дата звернення: 10.11.2016).

12. Тематичні розробки архівних документів і бази даних. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=11> (дата звернення: 13.11.2016).

13. Фондовий каталог державних архівів Республіки Білорусь. URL: <http://fk.archives.gov.by/> (дата звернення: 13.11.2016).

2.5. Досвід Центрального державного музею Республіки Казахстан у створенні умов доступу до цифрової історико-культурної спадщини

Казахстан є однією із країн, музейна справа якої розвивалась під впливом радянської музейної теорії та практики. З моменту набуття незалежності його музейна сфера зазнала суттєвих змін та набула окреслено національних рис. Одним із найбільших та найпотужніших музеїв Казахстану і всього Центрально-Азійського регіону є Центральний державний музей Республіки Казахстан, що знаходиться в місті Алма-Ати. Центральний державний музей Республіки Казахстан (далі – ЦДМ РК) достатньо довго виконував і виконує функції головної установи в музейному просторі

країни, адже в його фондах зберігаються і експонуються в залах найбільш цінні та раритетні пам'ятники історії та культури казахського народу, що є його національним надбанням. ЦДМ РК – найбільш відвідуваний музей країни, тут щорічно буває близько 130 тисяч осіб, лекторій музею проводить близько 100 лекцій, музей організовує щорічно близько 30 виставок, проводить популярні серед населення акції та культурно-освітні програми [10].

З огляду на склад фондів колекцій музею представляє собою історико-краєзнавчий музей республіканського рівня. У його фондах нараховується близько 300 тисяч одиниць зберігання. Ось чому його досвід зі збереження і організації доступу до історико-культурної спадщини є цікавим і актуальним. Порівняння умов доступу до історико-культурного надбання із практикою роботи музейних установ подібного профілю в Україні дасть уявлення про те, наскільки сучасні інформаційні технології ввійшли в сьогоденну діяльність музейних установ на пострадянському просторі, наскільки дієвим і легким є доступ до історико-культурного спадку та наскільки він є захищеним від руйнації часом.

Початок створенню музею було покладено у 30-х рр. XIX ст. в м. Оренбург, де при Неплюївському військовому училищі було організовано «Музей Оренбургського краю». Одним із його організаторів був відомий мовознавець Володимир Даль. У 1920 р., згідно з постановою уряду Казахської автономної республіки, в Оренбурзі створюється Казахський Центральний крайовий музей, куди були передані колекції всіх існуючих до цього часу музейних осередків краю. В майбутньому, до колекції цього музею, було долучено колекції Жетисуїнського (Семиріченського) обласного музею (1929 р.) та Республіканського антирелігійного музею (1941 р.). У 1929 р. музей було переведено в Алма-Ати – нову столицю Казахської автономної республіки. З 1931 р. музей розміщувався в приміщенні Вознесенського Кафедрального собору, що є унікальним архітектурним комплексом Алма-Ати, побудованим в 1904-1907 рр. за проектом відомого архітектора А.П. Зенкова. У 1944 р. музей було віднесено до 1-ї категорії і він отримав назву Центральний державний музей Казахстану.

З набуттям незалежності Казахстану в 1991 р., музей взяв активну участь у формуванні та розвитку інших музейних закладів, став одним з найважливіших культурно-просвітницьких та науково-методичних установ країни. У 2005 р. ЦДМ РК отримав офіційний статус науково-дослідницької організації. Сучасну споруду, де сьогодні розміщується музей, було побудовано в 1985 р. за проектом архітекторів Ю. Ратушного, З. Мустафіної, Б. Рзагалієва. Ця споруда по праву вважається однією з кращих музейних будівель у всьому Центрально-Азійському регіоні. Загальна площа музею складає 20 тис.кв.м., експозиційно-виставкова – близько 7000 кв.м., що дає можливість розмістити експонати унікальної колекції, яка відображає культурну традицію та історію Казахстану від найдавніших часів до сьогодення. Сучасна експозиція музею представлена 7 розділами: «Палеонтологія та археологія», «Історична етнографія», «Казахстан в роки Великої Вітчизняної війни та культура діаспор», «Сучасний Казахстан», «Відкритий фонд», «Музей антропології», «Художник-етнограф – М.Г. Хлудов [10; 11].

З 1999 р. і до сьогоднішнього часу музей очолює Нурсан Алимбай – знаний в Казахстані та за його межами вчений-етнолог. Він є автором більш ніж 300 наукових публікацій, в тому числі монографічних досліджень з різних аспектів номадології, етнології та традиційної культури казахів, фольклористики та музеології. За його сприяння в останні 10 років відбулась поступова трансформація музею в сучасний науково-дослідний та культурно-освітній інститут. Музей активно працює в рамках державної програми «Культурна спадщина», за результатами реалізації якої було випущено більше 30 наукових видань, каталогів з археології, нумізматики, етнографії Казахстану. Вони отримали високу оцінку не тільки в Казахстані, але й за кордоном – в Німеччині, Італії, Франції, Росії тощо. З 2008 р. в музеї функціонує Наукова бібліотека. У цей же час у музеї була започаткована програма «Музеолог», завданням якої є електронна каталогізація та паспортизація фондів колекцій. Ця програма, що була ініційована ЮНЕСКО, є новим явищем в музейній практиці країн Центральної Азії [10; 8].

У своїй діяльності ЦДМ РК послуговується законодавчими актами, що нормують музейну і культурну сферу країни. На теперішній час діяльність музейної галузі в Республіці Казахстан регламентується: Законом Республіки Казахстан від 2 червня 1992 р. №922900 «Про охорону та використання об'єктів історико-культурної спадщини»; Законом Республіки Казахстан від 15 грудня 2006 р. №207–III «Про культуру»; Постановами Ради Міністрів Республіки Казахстан від 20 червня 2010 р. №745 «Про затвердження реєстру державних послуг, що надаються фізичним та юридичним особам» та від 17 січня 2012 р. №83 «Про затвердження стандартів державних послуг в галузі культури та внесення доповнень в Постанову Уряду Республіки Казахстан від 20 червня 2010 р. №745 «Про затвердження реєстру державних послуг, що надаються фізичним та юридичним особам»; Постановою Ради Міністрів Республіки Казахстан від 11 лютого 2011 р. №127 «Про затвердження правил проведення атестації державних установ культури»; Постановою Ради Міністрів Республіки Казахстан від 08 червня 2011 р. № 645 «Про Правила акредитації суб'єктів наукової та (або) науково-технічної діяльності»; Постановою Ради Міністрів Республіки Казахстан від 18 жовтня 2013 р. №1107 «Про Національний музейний фонд Республіки Казахстан»; Наказом Міністра культури та інформації Республіки Казахстан від 23 лютого 2007 р. №45 «Про Правила формування та утримання музейного фонду Республіки Казахстан» та низкою інших нормативно-правових документів [1; 2; 3].

Державним органом управління музейною сферою країни і контролю за станом і використанням Національного музейного фонду є Міністерство культури і спорту Республіки Казахстан і його Департамент у справах культури і мистецтва. Саме на веб-сайті названого міністерства розміщено законодавчо-нормативну базу діяльності музеїв в Казахстані [1; 2; 3].

Веб-сайт досліджуваної нами музейної установи – Центрального державного музею Республіки Казахстан, – практично не містить інформації про законодавчу базу, на яку він спирається у своїй діяльності. Частково ця інформація

присутня у розділі «Науково-фондова робота музею», де зазначається низка нормативних документів, якими послуговується в своїй діяльності фондово-відбіркова комісія музею. Зокрема, там названі Закон Республіки Казахстан від 15 грудня 2006 р. №207–III «Про культуру»; Наказ Міністра культури та інформації Республіки Казахстан від 23 лютого 2007 р. №45 «Про Правила формування та утримання музейного фонду Республіки Казахстан» та Статут музею (повнотекстова версія якого на веб-сайті також відсутня) [8; 9].

На жаль, інформація, що є на веб-сайті ЦДМ РК, не повною мірою дає уявлення про політику закладу щодо збереження цифрової історико-культурної спадщини. Скласти часткове уявлення про її пріоритетні напрями можна, тільки уважно дочитуючись до розміщеної на веб-сайті інформації в усіх рубриках. Так в розділі сайту «Науково-фондова робота» можна знайти інформацію про програму «Музеолог», до якої долучено музейну установу згідно з підписаному Казахстаном в 2004 р. Меморандумом з Кластерним бюро ЮНЕСКО щодо намірів з впровадження програмного забезпечення «Музеолог» в музеях Центральної Азії та Казахстану. Причому, ЦДМ РК було визначено координаційним та методичним центром щодо впровадження цього програмного забезпечення в межах країни [8]. За рахунок програмного забезпечення «Музеолог» передбачається формування загальної бази даних музейних фондів усього Центрально-Азійського регіону із електронним каталогом музейних предметів. Це надасть в майбутньому музейним працівникам і широкій громадськості можливість ознайомитись через мережу Інтернет з найбільш цінними музейними колекціями азійського регіону, забезпечити ефективний облік, систематизацію та стандартизований опис музейних предметів. На веб-сайті присутня інформація про те, що з 2008 р. музей працює з новою версією програмного забезпечення «Музеолог» Лінукс 4.7, розробленого ЮНЕСКО з метою створення єдиної системи описів музейних предметів на основі узгоджених тезаурусів. На даний момент ЦДМ РК надав консультації з її впровадження 25 казахським регіональним історико-краєзнавчим музеям і музею Баян-Ольгий (Монголія) [8].

Умовою сучасної та ефективної інформаційної діяльності є наявність у кожного державного музею офіційного веб-сайту. Веб-сайт ЦДМ РК має зрозумілу структуру і є простим у користуванні. Він має стандартну будову та інформаційну наповненість: інформація про музей, його історію та колектив; основні напрями діяльності музею; анонси основних колекцій із невеликою кількістю оцифрованих знакових артефактів; інформація про виставки, що проходять, або відбудуться в майбутньому, архів виставок та подій за декілька останніх років; інформація для відвідувачів із контактними даними керівників підрозділів, схемою проїзду до музею, цінами на квитки та розкладом роботи. Через веб-сайт ЦДМ РК в он-лайн режимі можна замовити квиток. На сайті можливо авторизуватись для спілкування з музейними фахівцями. Користувачі сайту мають можливість залишити дописи, звернутись за консультацією до працівників музею, щоправда, відповідь вони отримують не он-лайн, а трохи згодом. На сайті відсутні сторінки, немає карти сайту, але є можливість фіксації відвідувачів сайту за поточну добу.

Інформація на веб-сайті подається трьома мовами: англійською, казахською та російською. Переклад є повним. Перехід на різні мови здійснюється на самому веб-сайті, він є зручним і легким для користувача. На веб-сайті музею присутня віртуальна екскурсія залами музею, але без можливості фіксації зображення на окремих музейних предметах. Вочевидь, з огляду на якість веб-сайту, музей звертався при його розробці до професіоналів, але логотип фірми-розробника на сайті відсутній [10].

Більш детальне знайомство із веб-сайтом показує, що він здебільшого орієнтований на пересічного споживача. Так, у розділі «Організація наукової діяльності» відсутня інформація про науковий доробок співробітників музею, повнотекстові версії статей. В основному, в популярній формі викладено основні напрями наукової роботи, розміщено перелік конференцій та інших форумів, в яких взяли участь співробітники музею, починаючи з 2005 р., і які було організовано на базі музею. Веб-сайт музейної установи не

пов'язаний із сайтами інших музейних установ та організацій Республіки Казахстан і не містить гіперпосилань.

Дуже важливим і позитивним є той факт, що веб-сайт музею містить певну інформацію про програму оцифрування музейних предметів із числа найбільш цінних артефактів шляхом сканування та цифрового фотографування. Ця робота почалась в музеї з 2012 р. Всі технічні операції проводяться в фотолабораторії ЦДМ РК. Серед пріоритетів на першочергове оцифрування музей визначив історичний фотодокументальний фонд музею. Більшість фотографій та їх негативів на сьогоднішній день вже оцифровані. Скануванню підлягає колекція монет, що дасть можливість створити електронну колекцію монет, а при проведенні науково-дослідних робіт знизити потребу в доступі до оригіналів, чим забезпечити їх кращу збереженість. На жаль, інших результатів, що свідчили б про обсяги проведених робіт, на веб-сайті знайти не вдалось. Можливо, проблема полягає в тому, що головне своє завдання у цьому напрямі музей убачає в можливості «...зберегти експонати (оригінали) в первинному вигляді і надати можливість здійснювати багаторазовий огляд матеріалів на електронних носіях (для публікацій, тиражування, ознайомлення тощо), а також надання доступу спеціалістам до історичних фотодокументів. Отриманий в результаті оцифрування масив даних може бути використаний комп'ютером для подальшої обробки, передачі цифровими каналами, збереженню на цифрових носіях» [9]. Як бачимо, музей першочергово планує використовувати отримані матеріали для наукової роботи і поширення з метою наукового опрацювання, а не для широкого доступу пересічних громадян.

Скоріше за все цією ж причиною пояснюється невелика кількість окремих оцифрованих предметів на веб-сайті ЦДМ РК. Зазвичай, зображення декількох оцифрованих предметів анонсують певний розділ експозиції або виставку, яка проходить в музеї наживо. Зображення мають лаконічний науковий опис. Порівнюючи з періодом кінця 2015 р., коли кількість оцифрованих зображень на веб-сайті ЦДМ РК дорівнювала 44 одиницям, їх кількість за рік дещо зросла (станом на грудень 2016, але вона є недостатньою для

забезпечення повноцінного доступу до музейних колекцій [5; 11]. В основному на веб-сайті представлені наступні оцифровані предмети: викопні рештки тварин, що населяли Казахстан в давні часи; предмети з етнографічних колекцій – зброя, килими, одяг; знаряддя праці, кінська упряж; фотоматеріали; рукописи і стародруки; зразки фарфору і кераміки; монети, печатки; предмети образотворчого мистецтва. Окремі предмети із цього переліку представлені і на сторінках музею в соціальних мережах, що слугують анонсами різних музейних подій.

Така ситуація є типовою для всіх музейних закладів пострадянського простору. Музеї України не є виключенням. Обласні краєзнавчі музеї також містять незначну кількість оцифрованих зображень, політика музеїв України щодо цифрового збереження музейних предметів на веб-сайтах музейних установ взагалі не прослідковується. Лише веб-сайт Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею містить згадку про запровадження проекту з оцифрування музейних предметів, але жодних результатів там не оприлюднено [4].

До сучасних методів репрезентації музейної інформації належать он-лайн виставки музейних предметів, які функціонують у мережі Інтернет в режимі реального часу. Як правило, такі виставки мають формуватися шляхом створення колекції оцифрованих предметів, об'єднаних однією темою, подією, тощо. Офіційний веб-сайт ЦДМ РК містить інформацію про поточні виставки та звіти про події, що відбулись. Музей проводить величезну інформаційну діяльність у традиційних формах. Тільки за 2009-2014 рр. в музеї було проведено більше 150 традиційних виставок, що викликали великий громадський резонанс. В період з 2010 по 2013 рр. ЦДМ РК організував 88 виставок із приватних колекцій. 20 тематичних виставок демонструвалось за кордоном. Так, наприклад, виставка «Скарби сакських курганів» демонструвалась в Йорданії (2009), ОАЕ (2009), Кореї (2010), Франції (2010), США (2012), Німеччині (2013) та інших країнах. Частина музейних предметів виставлялась в рамках міжнародних музейних проектів [6; 7]. Але жодної он-лайн виставки музеєм організовано не було.

Слід зазначити, що такий стан речей є характерним для музеїв у країнах, що мають радянську музейну спадщину, і суттєве відставання у використанні в практичній роботі сучасних інформаційних технологій. Спираючись на багату матеріальну базу і кваліфікований колектив співробітників, Центральний державний музей Республіки Казахстан в своїй роботі більше ніж інші музеї країни послуговується сучасними інформаційними технологіями. Проблеми, що гальмують доступ до історико-культурного надбання в цьому музеї, зокрема, і в інших музейних закладах світу, можуть бути згодом подолані за рахунок усвідомлення тієї істини, що культурна спадщина кожного народу належить не тільки йому, але й усій світовій цивілізації. Кожен член людського співтовариства має право доторкнутись до світового цивілізаційного спадку, передати його своїм нащадкам. І створити для цього умови, маючи в руках сучасні інформаційні інструменти – святий обов'язок працівників кожного музею, в якій би частині світу він не знаходився.

Список використаних джерел і літератури

1. Законодательные акты и акты Президента Республики Казахстан. Официальный веб-сайт Министерства культуры и спорта Республики Казахстан. URL: <http://www.mks.gov.kz> (дата звернення: 20.12.2016).
2. Постановления Правительства Республики Казахстан. Официальный веб-сайт Министерства культуры и спорта Республики Казахстан. URL: <http://www.mks.gov.kz> (дата звернення: 20.12.2016).
3. Распоряжения Премьер-Министра Республики Казахстан. Официальный веб-сайт Министерства культуры и спорта Республики Казахстан. URL: <http://www.mks.gov.kz> (дата звернення: 20.12.2016).
4. Врятуємо скарби разом. Офіційний веб-сайт краєзнавчого музею Івано-Франківської області. URL: <http://www.ifkm.if.ua> (дата звернення: 25.12.2016).
5. Коллекции. Официальный веб-сайт Центрального государственного музея Республики Казахстан. URL: <http://www.csmrh.kz> (дата звернення: 15.12.2016).
6. Культурно-образовательная работа: выставочная деятельность. Официальный веб-сайт Центрального

государственного музея Республики Казахстан. URL: <http://www.csmrh.kz> (дата звернения: 15.12.2016).

7. Культурно-образовательная работа: выставки музея за рубежом. Официальный веб-сайт Центрального государственного музея Республики Казахстан. URL: <http://www.csmrh.kz> (дата звернения: 15.12.2016).

8. Научно-фондовая деятельность: программа «Музеолог». Официальный веб-сайт Центрального государственного музея Республики Казахстан. URL: <http://www.csmrh.kz> (дата звернения: 15.12.2016).

9. Научно-фондовая деятельность: оцифровка артефактов. Официальный веб-сайт Центрального государственного музея Республики Казахстан. URL: <http://www.csmrh.kz> (дата звернения: 15.12.2016).

10. О музее: история. Официальный веб-сайт Центрального государственного музея Республики Казахстан. URL: <http://www.csmrh.kz> (дата звернения: 15.12.2016).

11. Экспозиции. Официальный веб-сайт Центрального государственного музея Республики Казахстан. URL: <http://www.csmrh.kz> (дата звернения: 15.12.2016).

РОЗДІЛ 3. СТАН ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ДОСТУПУ ДО ЦИФРОВОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ВЕБ-ПОРТАЛІ «АРХІВИ УКРАЇНИ»

Значною часткою інформаційних ресурсів є документи, що зберігаються в архівах, музеях, бібліотеках, банках даних тощо. Відтак за умови переходу до інформаційного суспільства формується нове розуміння архіву як суб'єкта інформаційних процесів. Основне завдання діяльності архівів в умовах сьогодення полягає не лише в обліку та зберіганні архівних документів, але й – в розповсюдженні ретроспективної, поточної інформації в просторі й часі.

Архіви, постійно здійснюючи інформаційну діяльність з метою забезпечення суспільства ретроспективною інформацією, створюють і забезпечують умови для всебічного використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду [6, с. 51-52].

На нинішньому етапі розвитку архіви все більше набувають рис інформаційної системи, визначають власні інформаційні ресурси як організаційно впорядковані сукупності ретроспективних документів у традиційній та електронній формі, функцією яких є зберігання, пошук та видавання архівної інформації. Архів, як своєрідна інформаційна система, не лише забезпечує постійне накопичення фонду як ресурсу інформації, але й здійснює його аналітико-синтетичну обробку, вдосконалює залучення до наукового й культурного обігу суспільно важливої інформації. Архіви України – Національний архівний фонд (НАФ) – є складовою частиною української і світової історико-культурної спадщини. Уперше правове поняття НАФ як однієї з найбільших національних цінностей зафіксував Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» (1993 р.) [9].

Архівні установи та інформаційні ресурси, які вони зберігають, відіграють важливу роль у формуванні інформаційного суспільства в Україні, забезпечують історико-культурну єдність держави, що є підґрунтям її економічного зростання, успішних політичних реформ та зміцнення її міжнародних зв'язків, у тому числі шляхом репрезентації в

глобальній інформаційній мережі документального надбання української держави.

Інформаційні послуги в задоволенні потреб споживачів у соціально значущій ретроспективній документальній інформації архів задовольняє на основі «інформаційного ресурсу – сукупності документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)». Інформаційним ресурсом архівів України є НАФ.

У зв'язку з глобальним поширенням інформації, впровадженням концепції відкритого суспільства в Україні зростає роль архівів у доступі до інформації найширшого кола людей.

Доступ до архівів – це прояв одного з основних прав людини: права на інформацію. Запорука конституційного права громадян на вільний доступ до інформації – мобільність та відкритість різнопланових інформаційних потоків, зокрема й архівної інформації, не тільки для обмеженого контингенту користувачів (управлінців, науковців), а й для пересічних громадян та соціальних інституцій України. Інформація є соціальним благом, яке дозволяє людині ефективно самореалізовуватися і реалізувати потенційні можливості, сприяє ефективній діяльності в різних сферах життя і є надзвичайно важливим чинником, що забезпечує здійснення свободи вибору. Відтак, – право на інформацію є принципово важливим для сьогодення української держави як системи, що інтенсивно розвивається. В цьому сенсі «право на інформацію», зокрема й архівну, одержує «правову регламентацію не тільки як право індивіда, а й як найважливіша форма забезпечення взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством» [2, с. 59-60].

Саме рівень доступності архівної інформації визначає сьогодні роль архівів у політичному житті суспільства як інструмента демократичного контролю за діяльністю органів влади та самопізнання. Адже доступ до архівів це не просто задоволення якихось просвітницьких чи інформаційних інтересів громадян. Це мірило демократії. Разом з тим, доступ до інформації – це також і механізм конструювання колективної пам'яті й, відповідно, суспільної свідомості.

Таким чином у сфері архівної справи визначаються національні інтереси як певний баланс інтересів особи, суспільства та держави. Інтереси особи полягають у праві на законне володіння, розпорядження і користування архівними документами, на отримання й використання архівної інформації, на захист конфіденційних відомостей, що містяться в особових документах.

Інтереси суспільства полягають у забезпеченні верховенства права власності суспільства на архівні документи, створенні та підтриманні умов використання архівної інформації для самопізнання та самовдосконалення суспільства. До сфери інтересів держави в архівній справі належать збереження архівних документів передовсім державного походження як одного з найважливіших елементів державності, використання архівної інформації для ефективного функціонування державних структур, регулювання й використання архівної інформації, що містить державну таємницю.

Отже, пріоритетним завданням в діяльності державних архівів України є розширення доступу до архівних документів, що в свою чергу надає можливість українському суспільству мати більше інформації про своє історичне минуле. Діяльність державних архівів зі зняття обмежень на доступ до секретних архівних документів, які не містять на даний час державної таємниці, обумовлена законним правом людей на вільний доступ до інформації.

Саме в контексті розвитку відкритого суспільства ми й характеризували діяльність державних архівів України в плані репрезентації архівних інформаційних ресурсів в мережі Інтернет, зокрема й через створення веб-сайтів архівних установ, об'єднаних у єдиний веб-портал «Архіви України», що є невід'ємною складовою інформаційних ресурсів України.

Історико-культурна спадщина України, її історична пам'ять не можуть вважатися повноцінними без максимально повного залучення до наукового обігу величезних масивів документів, що містяться у фондах державних архівів. До ключових напрямів організації якнайширшого доступу до інформації належить переведення в електронну форму

довідкового апарату архівів та архівних документів – тобто формування цифрового інформаційного простору України.

Основною метою реалізації пріоритету архівних установ України в напрямку підтримки та розвитку національної ідентичності, як зазначено у річному звіті Державної архівної служби за 2015 р., є «наближення діяльності архівних установ до потреб громадянського суспільства шляхом розширення доступу до архівних документів, запровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема й з надання архівних електронних послуг користувачам, підготовки збірників документів, монографій, біографічних та довідкових видань, створення системи інформаційних ресурсів, інтегрованої у світовий інформаційний простір» [5, с. 74].

Цілком зрозуміло, що для реалізації визначеного кола першочергових завдань необхідно вжиття заходів як нормотворчого так і організаційного характеру. Стосовно першого, то нагальним є забезпечення супроводу наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку підготовки документальних видань».

Щодо заходів організаційного характеру, то на думку архівістів, це, насамперед: забезпечення вільного доступу до документів НАФ та сприяння активізації досліджень історії України; проведення круглих столів, виставок документів, організація оприлюднення документів з актуальних історичних тем у засобах масової інформації та у мережі Інтернет; надання широкого доступу до архівних документів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 рр., вирішення питання доступу до архівної інформації репресивних органів, носії якої містять грифи секретності, не передбачені законодавством України. Підготовка путівників та довідкових видань за галузевою програмою «Архівні зібрання України» та публікація їх електронних версій на галузевому веб-порталі «Архіви України»; створення електронної пошукової бази даних про склад і зміст архівних фондів на веб-порталі «Архіви України»; надання електронних сервісів тощо [5, с. 74-75].

Аналіз щорічних звітів про підсумки діяльності Державної архівної служби України (надалі – Укрдержархів), розміщених на веб-порталі «Архіви України» в електронному

форматі за періоди 2010-2015 рр., показав усвідомлення українськими архівістами важливості наближення діяльності архівів до потреб суспільства. Так, у звітах за 2012-2015 рр. знаходимо розділи «Наближення діяльності архівних установ та установ страхового фонду документації до потреб громадянського суспільства (4-й розділ звіту) і «Нормативно-правове та науково-методичне забезпечення діяльності архівних установ та спеціальних установ страхового фонду документації» (5-й розділ звіту). Натомість у звітах за 2010-2011 рр. присутній розділ «Розсекречування документів НАФ», що свідчить про актуальність на той час саме роботи з розсекречення документів НАФ.

Без сумніву, пріоритетним завданням у діяльності архівів є робота зі зняття обмежень на доступ до секретних архівних документів, що не містять державної таємниці. Зазначена інформація знаходиться у відкритому доступі веб-порталу Укрдержархіву в рубриці «Розсекречення архівних матеріалів» розділу «Звітна інформація». За даними Звіту, лише впродовж 2010-2012 рр. кількість секретних справ, що знаходилися на зберіганнях в держархівах, зменшилася майже вдвічі і станом на 01.01.2013 р. становила 79105 одиниць зберігання (0,19% від загальної кількості одиниць зберігання) [4].

Нині (станом на грудень 2015 р.) документи, що перебувають на таємному зберіганні, становлять 0,18 % від загальної кількості документів державних архівів [1].

Отже, на сьогодні ця проблема залишається актуальною, проте не є нагальною. Можемо стверджувати, що пріоритетним завданням в діяльності державних архівів України у зв'язку з глобальним поширенням інформації, впровадженням концепції відкритого суспільства в нашій державі, є розширення доступу до архівних документів, що в свою чергу надає можливість українському суспільству мати більше інформації про своє історичне минуле. А відтак українські архівісти у своїй діяльності намагаються керуватися положеннями Загальної декларації прав людини, в якій, зокрема, проголошується право кожного «здійснювати пошук, отримувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами інформації і через будь-які кордони» [3, с. 4].

Веб-сайт розглядається як документно-інформаційна система, оскільки йому притаманні всі ознаки такої системи у класичному розумінні: наявність масиву документів, засобів інформаційного пошуку, техніко-технологічних засобів фіксування, зберігання та представлення інформації), що існує у вигляді організованої сукупності електронних документів та їхніх зв'язків.

Офіційний веб-портал «Архіви України» було створено у результаті комплексу організаційно-правових заходів, пов'язаних з інформатизацією архівної галузі, і на сьогодні він є потужним профільним інформаційним ресурсом, який містить величезний масив різнопланових відомостей про документальну спадщину України. Загалом можемо погодитись із твердженнями дослідників, що веб-сайт «Архіви України» є новим видом архівного довідника – комплексним електронним довідником оперативного характеру. Можливості такого довідника досить широкі: він може включати описову (повідомлення, хроніка, огляд тощо), бібліографічну й археографічну (каталоги, покажчики, списки, переліки), едиційно-текстову (публікація джерел та наукових ресурсів), зображувальну (кіно-фото ресурси) інформацію, зокрема, й краєзнавчого змісту, бази даних тощо.

В Україні офіційний веб-портал Укрдежархіву (Держкомархів України до 2010 р.) створено 24 грудня 2000 р. відповідно до Указу Президента України від 31 липня 2000 р. №276а/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» та Розпорядження Президента України від 2 вересня 2000 р. №273/2000-рп «Про невідкладні заходи щодо розвитку архівної справи» як основний державний інформаційний ресурс глобальної комп'ютерної мережі Інтернет в архівній галузі та архівній інформатизації.

Веб-портал Укрдежархіву в розділі «Архіви України» містить перелік архівних установ, а саме: Укрдержархів, УНДІАСД, 11 центральних державних, 27 місцевих, 13 галузевих державних архівів, відомчих архівних установ (НАН України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства

культури України) та надає можливість переходу безпосередньо до сторінки кожної установи [7].

Наявність у кожного державного архіву офіційного веб-сайту є невід'ємною складовою його інформаційної діяльності. Погоджуємося з думкою дослідників, що загалом можна виокремити наступні основні елементи (форми) представлення інформаційних ресурсів на веб-сайті архіву:

1. Інформативні сторінки веб-сайту – огляди фондів архіву, описи каталогів, картотек і покажчиків, які є в архіві.

2. Електронні довідники різноманітних жанрів і видів – путівники, анотовані реєстри описів тощо.

3. Цифрові зображення документів – у вигляді електронних виставок (он-лайн виставок).

4. Власна науково-інформаційна робота працівників архіву – наукові публікації, дослідження.

Характерним для більшості архівних веб-сайтів є те, що практично на кожному з них подано інформацію про фонди. На веб-сайтах обласних архівів України характеристика складу фондів розміщена у рубриках «Фонди», «Склад фондів», «Склад та характеристика фондів», «Огляди фондів».

Важливим елементом представлення наявного в архівах документального ресурсу є створення електронних фондових каталогів. Попри те, що в архівних установах України різноманітні інформаційні матеріали існують переважно на традиційних носіях, на веб-сайтах архівів вони також вже є доступними і в електронному вигляді. Серед таких документів: путівники, огляди, покажчики, анотовані реєстри описів, бази даних, що виконують функції довідників. Відповідно до «Правил роботи архівних установ України» архівні довідники можуть вестися в електронній формі з метою забезпечення оперативного, багатоаспектного пошуку архівної інформації та виведення її на екран дисплея. Інформаційною основою комп'ютеризованого довідкового апарату є зміст описових статей на усіх рівнях архівного описування, а також ключові слова та рубрикатори [8, с. 111]. Зокрема, на веб-порталі «Архіви України» представлено путівники 12 державних обласних архівів.

Наступний вид архівного інформаційно-аналітичного документа, який може бути розміщено на веб-сайті архіву – анотований реєстр описів – архівний довідник, що містить систематизований перелік описів справ зі стислими анотаціями документів і призначений для розкриття їх змісту.

До сучасних методів репрезентації архівної інформації відносяться також організація виставок архівних документів, які функціонують у мережі Інтернет у режимі виставок on-line. Виставки, як важливий напрям PR-технологій архіву в сучасному соціально-комунікаційному середовищі, розраховані на всі три види взаємодії з оточуючим середовищем: зовнішньосистемним, внутрішньосистемним та міжсистемним.

На веб-порталі Укрдержархіву України розташовані постійно діючі документальні виставки он-лайн, які класифікуються за такими рубриками: автограф української історії, голодомор, історія державності, радянський тоталітаризм, вибори, персоналії, Друга світова війна, Чорнобиль, пам'ятні дати, катастрофи в архівах, різне, документальні виставки он-лайн регіональних архівів, бібліографічні виставки Фонду Президентів України. Для зручності користування соціально значущою ретроспективною документною інформацією на веб-порталі Укрдержархіву розміщено тематичний покажчик виставок та окремих розділів.

Для порівняння нами було використано не лише наявну інформацію на веб-сайтах державних обласних архівів України, але й звіти Державної архівної служби за 2010-2015 рр., які є у відкритому доступі на веб-порталі «Архіви України».

За звітними даними упродовж 2015 р. на офіційному веб-порталі Укрдержархіву було опубліковано 4 он-лайн виставки (660 документів), на веб-сайтах державних архівів – 186 он-лайн виставок (понад 5 тис. документів). Найбільшу кількість он-лайн виставок опубліковано на веб-сайтах держархівів Запорізької (10), Кіровоградської (12), Львівської (12), Миколаївської (16) та Сумської (11) областей [5, с. 28].

Отже, організація документальних он-лайн виставок посідає важливе місце в інформаційній діяльності сучасних архівів. Адже завдяки такій роботі архіви відкривають свої

інформаційні ресурси для широкого загалу, стають ближчими до суспільства.

Позитивним досвідом є осучаснення методів роботи з інформування громадськості про діяльність державних архівів із супроводу власних сторінок у соціальних мережах Facebook, Geneoa. Кількість інформацій у ЗМІ, підготовлених за ініціативи архівів, нині складає 52%, 48% – безпосередні звернення представників ЗМІ до архіву. Тематика інформацій про діяльність Укрдержархіву, державних архівних установ та спеціальних установ СФД є досить різноманітною та цікавою, більшість інформацій підготовлено на достатньо високому професійному рівні.

Обсяги цифрової інформації на веб-порталі Укрдержархіву поступово зростають. Так станом на грудень 2012 р. обсяг інформації на веб-порталі Укрдержархіву збільшився з 8 ГБ до 18 ГБ, а станом на грудень 2015 р. він становить 28 ГБ [4; 5].

У порівнянні з 2014 р. кількість відвідувачів за добу у 2015 р. збільшилась до 3 тис. Кількість відвідувань за рік у поточному 2015 р. становить близько 900 тис. Цільовою аудиторією офіційного веб-порталу є переважно громадяни України – близько 75% у 2013 р. та біля 60% усіх відвідувачів порталу в 2015 р., а також представники з понад 120 країн світу [5, с. 39].

Важливим показником інформаційної діяльності архівів є кількість відвідувань веб-порталу «Архіви України». Нині цей показник становить 1млн. віртуальних користувачів щороку [1].

Проте, існують й суттєві проблеми в напрямку інформаційної діяльності сучасних архівних установ України. Це, насамперед, впровадження електронного документообігу в установах – джерелах формування НАФ. На сьогодні рівень впровадження електронного документообігу в установах – джерелах формування НАФ залишається низьким. Незадовільний стан матеріально-технічної бази у державних архівних установах, а також у багатьох установах – джерелах формування НАФ не дає змоги створити автоматизовані робочі місця архівістів для організації своєчасної та якісної роботи з

передавання-приймання електронних документів на постійне зберігання [5, с. 20].

Через відсутність належного фінансування новітні інформаційно-комунікаційні технології у сфері архівної справи майже не впроваджуються. Доказом вищезазначеного є інформація про стан інформатизації та комп'ютеризації архівів України, що подається у Звіті Укрдержархіву за 2015 р. в рубриці «Інформаційна політика». За наведеними даними, на кінець грудня 2015 р., комп'ютери встановлено в читальних залах держархівів Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Сумської, Харківської, Херсонської, Черкаської, Чернівецької та Чернігівської областей. Всього в 15 архівах. Дослідники мають можливість виходу до мережі Інтернет у читальних залах архівів Вінницької, Волинської, Житомирської, Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Харківської, Херсонської та Чернігівської областей (11 архівних установ) [5, с.30]. Плани і звіти у відкритому доступі розмістили 14 держархівів (відсутня звітна інформація на веб-сайті Державного архіву Житомирської обл.).

Відсутність належного фінансування за звітний 2015 р. не дозволила в жодному архіві створити підрозділ з інформаційних технологій. Лише 10 державних архівних установ мають відповідні структурні підрозділи. У минулому році усі державні архіви оцифровували довідковий апарат та архівні документи, однак різними темпами та з неоднаковою ефективністю. Так, у державних архівах експлуатуються 14 спеціальних сканерів та є можливість оцифровувати архівні документи, але не вирішено питання організації ефективного та зручного доступу, захисту та надійного зберігання електронної інформації.

Одним із стратегічних напрямів організації доступу до архівної інформації є оцифровування описів і надання до них доступу через Інтернет. За звітними даними державних архівів у 2015 р. оцифровано лише 6,4% описів (для прикладу, в Держархіві Чернігівської обл. оцифровані описи лише 11 фондів) [5, с.12].

Нагальною є проблема зберігання цифрових ресурсів для наступних поколінь (надійність носіїв інформації, сумісність форматів даних, програмних платформ і фізичних пристроїв). Відповідно до завдань формування та забезпечення збереженості цифрових архівних ресурсів необхідно сформувавши цифровий фонд, який складається з двох основних структурних елементів: цифрового архіву та страхового фонду. Централізовані сховища для зберігання електронної інформації мають лише 4 архівні установи України: ЦДІАК, ЦДКФФА, держархіви Запорізької області та Волинської областей. В інших державних архівах відсутні централізовані сховища даних для зберігання отриманих цифрових зображень та робочих документів в електронному вигляді. Це унеможливує ефективне використання вже наявної інформації та її захист від пошкодження або втрати внаслідок як помилок або несанкціонованих дій персоналу, так і технічних аварій [5, с. 59].

Таким чином нині всі обласні державні архіви України в різних формах (веб-сайти, веб-сторінки) представлені в глобальній мережі Інтернет. Їх інформаційний потенціал є доволі значним, але, разом з тим, не цілком достатнім для подальшого розвитку архівів як сучасних соціально-комунікаційних структур. Актуальною залишається проблема розробки цільової комплексної програми соціально-наукової та електронної комунікації в мережі архівних установ України, гармонізація та впровадження міжнародних стандартів у цій галузі. Реалізація перспективних напрямів розвитку веб-сайтів архівів нашої держави, використання сучасних методів репрезентації соціально значущої ретроспективної документної інформації дозволять поглибити процеси їх організаційно-функціональних трансформацій у сучасному інформаційному середовищі, забезпечить надійне підґрунтя переходу до формування єдиного архівного інформаційного простору.

Отже, в сучасному інформаційному суспільстві важливими аспектами є відкритість суспільства і вільний доступ до інформації. Відтак, державні архіви України, попри існуючі проблеми, керуючись принципами демократичної і соціально правової держави та в міру наявних можливостей,

намагаються забезпечити всім членам українського суспільства умови рівного, нічим не обмеженого доступу до історико-культурної спадщини України.

Список використаних джерел і літератури

1. Архіви у цифрах, фактах. URL: <http://www.archives.gov.ua/Archives/Arhivy-Ukr.php> (дата звернення: 14.09.2016).
2. Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Право на інформацію: філософсько-правовий аспект проблеми // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2013. № 4 (18). С. 56-64.
3. Загальна декларація прав людини. К.: Логос, 1998. 8 с.
4. Звітна інформація. Підсумки діяльності у 2012 році та пріоритети на 2013 рік. Витяг зі звіту за 2012 рік. URL: http://www.archives.gov.ua/Rozsekr_mat/#4 (дата звернення: 10–14.08.2016).
5. Звітна інформація. Підсумки діяльності у 2015 році та пріоритети на 2016 рік. URL: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2015.pdf (дата звернення: 10–14.08.2016).
6. Меньківська Н.С. Інформаційна діяльність державних архівів: сутність та визначення понять // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 3. С. 51-55.
7. Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. URL: <http://www.archives.gov.ua/> (дата звернення: 10-14.09.2016).
8. Правила роботи архівних установ України / упоряд.: Л.А. Кисельова, Ю.А. Прилепішева, Т.П. Прись, С.В. Сельченкова; за заг. ред. Н.М. Хрислової. Київ, 2013. 243 с.
9. Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України за станом на 13 грудня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 11. Ст. 81.

РОЗДІЛ 4. ОПИС МЕТОДИКИ ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ ВЕБ-САЙТІВ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ТА КРАЄЗНАВЧИХ МУЗЕЇВ

Історія краю, її минуле та сьогодення зберігаються в осередках соціальної пам'яті – архівних установах та культурно-освітніх закладах – музеях. Найрозвинутішою в Україні є мережа Державних архівів областей України та краєзнавчих музеїв. Тому за об'єкт експертної оцінки були обрані веб-сайти 22 Державних архівів областей України та 16 веб-сайтів обласних краєзнавчих музеїв (окрім сайтів архівів та музеїв Донецької, Луганської областей та Автономної Республіки Крим).

У ході дослідження аналізувався зміст веб-сайтів та протоколів доступу до них на основі чого була розроблена методика експертної оцінки зберігання цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах обласних архівів та музеїв. За мету ставилось визначення контекстної поведінки системи веб-сайтів за наступними процесами:

прозорість: ідентифікація імені сайту в адресному полі браузера, а назви сторінки – в інформаційному рядку браузера, наявність назви сайту на першій сторінці та її відповідність профілю діяльності архівних/музейних установ;

ефективність: легкість доступу до сторінки; наявність мапи та легкість її пошуку; наявність функції пошуку та зручність переходу по сторінкам; наявність інформації про архів та кількість електронних сторінок; наявність гіперпосилань, навігації, ілюстрацій та їх якість; наявність реклами документів на головній сторінці; можливість авторизації на сайті для роботи в он-лайн режимі;

доступність: доступ до сайту за протоколами каналів http, FTP; підтримка сайтом браузерів різних типів (Opera, Internet Explorer, Firefox, Google Chrome), швидкість доступу до Інтернету; зв'язок з архівними базами даних; наявність функції пошуку інформації по усіх базах даних архівних установ та доступність копій документів з інших архівів по пошуковій системі; зв'язок з архівним порталом; наявність функції для слабкозорих; наявність інформації про графік роботи архіву;

наявність інформації про правила роботи в читацькій залі, правила копіювання та роботи з документами;

реактивність: можливість отримання консультацій через сайт, наявність дати оновлення інформації на сайті, облік користувачів сайтів та форумів, вихід у пошукові системи Google або Yandex та соціальні мережі, використання на сайті хмар тегів;

засоби доступу: наявність на сайтах електронних путівників, електронних анотованих реєстрів описів фондів, електронних анотованих реєстрів метричних книг, інформації про розсекречені матеріали та їхні анотовані електронні реєстри описів, науково-довідковий апарат;

актуальність інформації: закони та нормативно-правові акти, інформація про визначні ювілейні події та дати, персоналії, наявність архіву новин, час його створення, статистика відвідування новин;

електронні документи/електронні архіви та їхні обсяги;

мови сайтів: аналіз мовної політики архівних/музейних установ;

умови зберігання: наявність на сайті політики довгострокового та короткострокового зберігання інформації, план збереження резервних копій, план відновлення інформації на випадок техногенних катастроф, можливість створення резервних копій у режимі off-site, формати збереження інформації;

зворотній зв'язок: можливість користувачів залишити свою інформацію або допис, наявність електронних приймалень;

обсяг оцифрованих документів: визначення загальної кількості/обсягу оцифрованих документів;

соціальна відповідальність: наявність на сайтах положення про архів, звітів про соціальну відповідальність, програм співпраці з громадськістю, етичних кодексів, інформація про обсяги державного фінансування та спонсорської підтримки;

довіра: можливість маніпуляції з документами на веб-сайтах.

Експертна оцінка веб-сайтів відповідно до розробленої методики здійснювалася в декілька етапів: 1) протягом квітня – жовтня 2014 р. – повний моніторинг; 2) протягом квітня та грудня 2015 р. йшло уточнення деяких позицій; 3) протягом

грудня 2015 – січня 2016 рр. знову був проведений повний моніторинг веб-сайтів. Такий тривалий моніторинг здійснювався задля отримання об'єктивних даних, оскільки веб-сайт є досить рухливою системою, а тому відстежити стан його інформаційної наповненості в один етап видалося неможливим. Окрім того, поетапне дослідження умов зберігання історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних установ та музеїв дозволило показати динаміку процесів контекстної поведінки веб-сайтів та здійснити їх порівняльний аналіз за 2014 та 2016 рр. Похибка отриманих результатів в межах 5%. Зазначимо, що методика експертної оцінки веб-сайтів спиралася на вимоги нормативно-правових актів України щодо порядку їх інформаційного наповнення та функціонування.

РОЗДІЛ 5. РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ СЕРЕДОВИЩА ВЕБ-САЙТІВ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

5.1. Прозорість

Показник процесу прозорості, який характеризує зв'язок найменування сайту з його функціональним призначенням, засвідчив зростаючу тенденцію до уніфікації ідентифікації імені сайту в інформаційному рядку та адресному полі браузера. Якщо у 2014 р. усереднений показник прозорості становив 69%, то у 2016 р. він підвищився до 91%. Невідповідність в ідентифікації імені сайту з адресним полем браузера у 2016 р. зафіксована на веб-сайтах Державних архівів Житомирської та Львівської областей. Відсутність уніфікації адресного поля браузера ускладнює пошук потрібного сайту, особливо, коли запит задається латиницею. Модель отриманих даних в межах протестованих процесів представлена на рис. 5.1 (дод. А).

Отже, відсоток відповідності процесів прозорості веб-сайтів системи Державних архівів областей України збільшився у 2016 р. на 22% у порівнянні з попереднім періодом, що свідчить про позитивні тенденції з пошуком сайтів в мережі Інтернет.

5.2. Ефективність

Процес ефективності характеризує зміст веб-сайту, його організацію та оформлення. У 2016 р. усереднений показник ефективності підвищився на 4% проти 57% у 2014 р. і дорівнював 61%. Практично не змінилася ситуація у 2016 р. у порівнянні з 2014 р. із зазначенням кількості електронних сторінок на веб-сайті. Їх не фіксує 96% веб-сайтів Державних архівів областей України. Виключенням є Державний архів Сумської області, що становить лише 4% від загальної кількості сайтів. Певна частина веб-сайтів фіксує електронні сторінки лише у рубриці «Новини». Це сайти Державних архівів Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Полтавської

областей. Отже, рис. 5.2.1 (дод. Б) відображає зниження показника у 2016 р. у порівнянні з 2014 р. на 10%, що пояснюється тим, що 2014 р. фіксувалися переважно електронні сторінки по рубриці «Новини», а у 2016 р. по сайту загалом.

Загальна характеристика процесів ефективності відображена на рис. 5.2.1 (дод. Б). Станом на 2016 р. карта не представлена на 36% веб-сайтів Державних архівів областей України. Це – веб-сайти Державних архівів Вінницької, Житомирської, Одеської, Полтавської, Тернопільської, Херсонської, Хмельницької та Черкаської областей (дод. Б).

Рисунок 5.2.1 (дод. Б) також свідчить про зниження показників, які стосуються функціонування навігації на веб-сайтах. Це пов'язано з тим, що моніторинг навігації на веб-сайтах у 2014 р. реєстрував наявність такої функції загалом. При аналізі навігації у 2016 р. враховувались лише ті веб-сайти, на яких функція навігації функціонувала. Зниження показника на 31% з 87% у 2014 р. до 56% у 2016 р. відображає саме стан «працездатної» функції навігації у 2016 р.

Важливу роль у популяризації історико-культурної спадщини відіграє реклама документів на головній сторінці веб-сайтів архівних установ. Однак усього 14% сайтів за даними моніторингу 2016 р. використовують цю можливість. Зокрема, рубрика «Випадковий документ» на головній сторінці сайту Державного архіву Львівської області дозволяє перейти до тематичної галереї документів. З певною долею умовності можна вважати представлення реклами документів на головній сторінці сайтів Державного архіву Київської та Закарпатської областей. Зокрема, на сайті Державного архіву Закарпатської області рекламуються публікації архіву: «Історія Мукачівського замку», «Колективізація в Закарпатті» «Мараморошська святиня: нариси з історії Грушівського монастиря», «Книга скорботи України», «Карпатська Україна» тощо. На жаль, архівні установи не використовують можливість привернути увагу до документу засобом реклами на головній сторінці сайтів (рис. 5.2.1), що складає значний відсоток невідповідності. Показник у 2016 р. у порівнянні з 2014 р. залишився без змін.

Уточнені результати моніторингу веб-сайтів 2016 р. підтвердили не лише наявність, а й функціонування авторизації

на веб-сайтах Державних архівів Вінницької, Запорізької, Полтавської, Сумської та Харківської областей, що становить 23%.

У 2016 р. функція пошуку була зафіксована на 95% веб-сайтів архівних установ. Цей показник на 36% вищий, ніж у 2014 р. Однак на веб-сайтах Державних архівів Вінницької, Запорізької, Львівської, Полтавської, Чернігівської областей вона не є достатньо функціональною, що становить 23% від кількості веб-сайтів, які мають таку функцію. Зокрема, на веб-сайті Державного архіву Запорізької області пошук здійснюється лише за заданими рубриками, що також обмежує пошук. Загалом протягом досліджуваного періоду процеси ефективності розвивалися досить повільно, що не могло не відбитися на привабливості та популярності сайтів.

5.3. Доступність

Процеси доступності характеризують універсальність проектування сайтів, а отже і кращі можливості доступу до електронних ресурсів для користувачів, які мають на комп'ютерах різне програмне забезпечення.

Процес підтримки сайтів браузером різних типів (Opera, Internet Explorer, Firefox, Google Chrome), як видно з рис. 5.3.1. (дод. В), протягом усього періоду моніторингу залишився на позначці 100%. Незмінними виявилися і усереднені показники доступу до сайтів за каналами http (100%) та FTP (41%). Нагальною для вирішення залишається проблема, пов'язана з пошуком інформації по базах даних. Моніторинг зафіксував відсутність єдиної платформи, яка б об'єднувала архівні установи і стала основою для створення документальних баз даних. Значно полегшує пошук інформації зв'язок з архівним порталом. Його має 91% сайтів архівних установ. У процесі моніторингу сайтів станом на січень 2016 р. було виявлено, що Державні архіви Вінницької та Львівської областей не мають зв'язку з архівним порталом, а веб-сайт Державного архіву Рівненської області підтримує зв'язок ще із зарубіжними архівами. Детальна характеристика процесів доступності веб-сайтів представлена на рис. 5.3.1 (дод. В).

Організація веб-сайтів, які б враховували потреби людей з обмеженими можливостями зору, важлива для забезпечення вільного доступу до інформаційних ресурсів. Кількість веб-сайтів, які мають таку функцію у 2016 р. у порівнянні з 2014 р. суттєво зросла, що пов'язано з вимогами, які визначено Наказом Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.02.2015 р. «Про затвердження змін до Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади» [3], який зобов'язав органи державної влади створювати «універсальні модульні архітектури» веб-сайтів для полегшення доступу до інформації людям з обмеженими можливостями зору. Станом на січень 2016 р. веб-сайти Державних архівів Волинської, Київської, Кіровоградської, Полтавської, Сумської, Харківської, Хмельницької, Чернівецької областей розмістили функцію для людей з вадами зору, що становило 36% в порівнянні з 14% у 2014 р. Тоді таку функцію мали лише веб-сайти Державних архівів Київської, Рівненської, Харківської областей.

Розміщення на веб-сайтах інформації щодо правил роботи в архіві та вимог щодо опрацювання архівних документів надає споживачам архівних продуктів і послуг можливість спрогнозувати свій час, уникнути нестандартних ситуацій, псування документів або їх некоректне використання. Діаграма, подана на рис. 5.3.1. (дод. В), відображає зростаючу тенденцію оприлюднення цієї інформації на веб-сайтах. Усереднений показник правил роботи в архіві та вимог до опрацювання архівних документів у 2016 р. становив 95%, що перевищило показники 2014 р. на 17%. Правила копіювання та правила роботи з документами переважно представлені нормативно-правовою базою, зокрема, Законом України «Про національний архівний фонд та архівні установи» [5]. Однак тут потрібно враховувати той факт, що пересічний споживач не завжди зможе, або захоче перечитати вищезазначений законодавчий акт для ознайомлення з нормативними вимогами, а тому краще на веб-сайтах розміщувати витяги з роз'ясненням необхідної інформації. Водночас слід зазначити, що веб-сайти не всіх архівних установ мають легкий доступ до загальної

інформації щодо роботи в архіві, а на веб-сайті Державного архіву Вінницької області взагалі була відсутня рубрика «Нормативна-правова база», що не дозволяє заздалегідь ознайомитися з порядком роботи з документами. Також потрібно констатувати відсутність на веб-сайтах спеціальних положень/інструкцій/ правил/політик для відвідувачів читальних залів. Тому показник 95% слід сприймати з певною долею умовності.

Якість оформлення сайтів, як показали результати моніторингу, на пряму залежала від їхнього розробника. Так, за результатами тестування сайтів у 2016 р. 32% веб-сайтів (сайти Державних архівів Вінницької, Львівської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Черкаської областей) проти 27% у 2014 р. були вже створені за допомогою спеціалізованих комп'ютерних фірм, що відображено на рис. 5.3.2 (дод. Г).

Усереднений показник процесів доступності у 2016 р. склав 57%, що перевищило на 10% показники 2014 р. Порівняльна графічна характеристика узагальнених процесів доступності відображена на рис. 5.3.3 (дод. Д).

Отже, характеризуючи процеси доступності, можна констатувати, що загалом простежується позитивна динаміка у питаннях якості оформлення сайтів, їх змісту та доступу до потрібної інформації.

5.4. Реактивність

Вивчення процесів реактивності мало на меті встановлення меж поширення інформації про архіви, їх фонди, колекції, формування власної віртуальної цільової аудиторії – «друзів архіву», надання он-лайн консультацій, вихід у соцмережі та медіа простір тощо. Ці процеси графічно відображені на рис. 5.4.1 (дод. Е). Як видно з дод. Е, он-лайн консультації у 2016 р. здійснювало 18% архівних установ. Водночас, зниження показників 2016 р. проти 2014 р., які характеризували ефективність он-лайн консультацій, пояснюються тим, що моніторинг 2014 р. враховував усі веб-сайти, які мали таку функцію, у тому числі і ті, які не надавали повноцінну консультативну он-лайн послугу. У ході

моніторингу 2016 р. зверталася увага лише на веб-сайти, які відповідали заявленій електронній послугі. Це зокрема, веб-сайти Державних архівів Запорізької, Івано-Франківської, Сумської, Харківської областей. Оперативністю відзначаються консультації на сайті Державного архіву Сумської області. Обмін інформацією в он-лайн режимі дозволяє швидко отримати потрібні відповіді на запитання. Слід підкреслити, що зворотній зв'язок здійснюється архівними установами також через електронну пошту.

Для вивчення ефективності роботи сайтів визначався рейтинг веб-сайтів за кількістю на них відвідувачів. Однак облік користувачів ведеться не на всіх веб-сайтах архівних установ областей України. У порівнянні з 2014 р. у 2016 р. цей показник збільшився на 9% і становив 45%. Облік користувачів 2016 р. вели веб-сайти Державних архівів Волинської, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Полтавської, Харківської, Херсонської, Черкаської областей.

Швидкому пошуку інформації на веб-сайтах сприяють хмари тегів. Однак лише 9% сайтів у 2016 р. встановили хмари тегів на головній сторінці. Це – Державні архіви Рівненської та Харківської областей. Актуальність інформації на веб-сайтах, а відтак, і їх привабливість для користувачів, визначається періодичністю оновлення інформації. Однак результати експертної оцінки показали, що 91% сайтів оновлює дату інформації, але як і раніше, лише у рубриці новин (дод. Е).

Показником поширення інформації та формування аудиторії є вихід архівів у соціальні мережі. Усереднений показник інформаційного архівного простору у соціальних мережах суттєво підвищився і становив 54% у 2016 р. проти 27% у 2014 р. (дод. Е), а саме: у 2016 р. вихід у Facebook мали 18% архівних установ (Державні архіви Дніпропетровської, Одеської, Рівненської, Тернопільської областей); ВКонтакте – 4% (Державний архів Рівненської області¹); вихід в усі соціальні мережі – 4% (Державний архів Харківської області); форуми мають 9 % архівних установ (Державні архіви Сумської

---

¹ Сьогодні ця соціальна мережа не використовується. Архів має вихід у Facebook.

та Черкаської областей); зв'язок з пошуковими системами Google – 14 % (Державні архіви Кіровоградської, Чернівецької, Чернігівської областей), Яндекс – 9% (Державний архів Хмельницької області²).

Більшість архівних установ традиційно використовує засоби масової інформації: радіо та телепередачі, місцеву періодику. На січень 2016 р. 86% Державних архівів областей України здійснювали зв'язок із громадськістю через ЗМІ, що відображено на рис. 5.4.2 (дод. Ж). На веб-сайтах Державних архівів Житомирської, Львівської, Хмельницької областей (14%) не зафіксована інформація про залучення ЗМІ для поширення та популяризації історико-культурної спадщини. У 2014 р. такий моніторинг не проводився.

Усереднений показник процесів реактивності веб-сайтів Державних архівів областей України зріс з 24% у 2014 р. до 33% у 2016 р., що відображено на рис. 5.4.3 (дод. З). Така ситуація стала наслідком активного використання архівними установами різних каналів поширення інформації серед громадськості.

5.5. Засоби доступу

Он-лайн доступ до науково-довідкового апарату є важливим з огляду на оперативність отримання інформації щодо наявності у фондах архіву потрібних документів. Тому веб-сайти тестувались на предмет представлення електронних путівників/каталогів, електронних анотованих реєстрів метричних книг, інформації про розсекречені матеріали та їхні електронні анотовані реєстри описів тощо. Характеристика засобів доступу до електронних ресурсів представлена на рис. 5.5.1 (дод. К).

За даними експертної оцінки 2016 р. путівники представлені на 77% сайтів Державних архівів областей України, що перевищує показники 2014 р. на 13%. Електронні путівники відсутні на веб-сайтах Закарпатської, Запорізької, Кіровоградської (є лише довідник з особових фондів),

---

² На сайті архіву станом на 14.07.2017 не виявлено виходу в Інтернет через Яндекс.

Миколаївської, Полтавської областей, що складало 23% від загальної кількості. На веб-сайті Державного архіву Київської області є пофондовий путівник, присвячений архіву-музею Переходової доби.

Електронні реєстри описів фондів на січень 2016 р. були оприлюднені на 82% веб-сайтів архівних установ. Це Державні архіви Вінницької області (реєстри описів до 1917 р.); Закарпатської області (анотований перелік описів фондів угорського походження Берегівського підрозділу Державного архіву Закарпатської області до 1918/1919 рр. та за 1938-1944/1945 рр.); Волинської області (анотований реєстр описів/фонди періоду до 1939 р., Анотований реєстр описів фондів органів і організацій Компартії України (1939-1991); Житомирської області (фонди дорадянського періоду); Запорізької області (фонди дорадянського періоду); Івано-Франківської області (фонди до 1939 р.); Кіровоградської області (у 5 томах: 1-ий том присвячений опису анотованих реєстрів описів дорадянського періоду; наступні 4-и томи висвітлюють радянський період до 1944 р. включно); Миколаївської області (фонди дорадянського періоду); Одеської області (цифрові копії усіх описів наявних фондів періодів Радянського Союзу та незалежності. Проект реалізовано спільно з «Обласним інформаційно-аналітичним центром»). Обсяг бази даних налічував 5289 наявних фондів, 6970 описів, 107990 файлів загальним обсягом 98 Gb поаркушних фотокопій у форматі jpg); Полтавської області (анотовані реєстри описів радянського (2 томи) і дорадянського періодів (1 том)); Сумської області (фонди установ, організацій та підприємств до 1917 р., фонди установ, організацій та підприємств після 1917 р., фонди партійних органів і організацій). Файли подані у PDF форматі, але віднайти на сайті їх досить важко; Тернопільської області (анотовані реєстри описів до вересня 1939); Херсонської області (анотовані реєстри описів (1-2 тт.) уміщують інформацію до і після 1917 р.); Хмельницької області (фонди колишнього Кам'янець-Подільського міського архіву періоду до 1917 р.); Черкаської області (фонди дорадянського періоду, т. 1); Чернігівської області (фонди дорадянського періоду). Як показують

результати експертної оцінки сайтів, в он-лайн доступі реєстри описів фондів представлені досить фрагментарно. Ще залишається 18% сайтів архівів (Державні архіви Львівської, Рівненської, Харківської, Чернівецької областей), на яких була відсутня інформація щодо реєстрів описів фондів.

Незважаючи на те, що у порівнянні з 2014 р. цей показник покращився на 14%, залишається стратегічно важливим створення електронних баз даних усіх реєстрів описів фондів для забезпечення вільного доступу широкого загалу до документальної спадщини. Значно розширює доступ до інформаційних ресурсів архівних установ унікальне видання «Архіви окупації: 1941-1944 рр. Анотований реєстр фондів Державних архівів України», видане Державним комітетом архівів України за сприяння фонду кафедр українознавства США, яке представлено в Інтернет-просторі.

На 96% веб-сайтів архівних установ оприлюднені матеріали мають науковий апарат. Виключення становлять публікації, розміщені на сайті Державного архіву Хмельницької області, що зменшує наукову значущість опублікованих документів.

У зв'язку із зростанням інтересу до генеалогічних досліджень, одним із популярних напрямів пошуку є інформація про наявність в архівах метричних книг. Як показали результати моніторингу, у 2016 р. інформація про наявність метричних книг представлена на 86% веб-сайтів Державних архівів Закарпатської, Запорізької, Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Черкаської, Чернігівської областей проти 41% у 2014 р. Однак, слід зауважити, що така інформація не завжди є легкодоступною. Так, важко віднайти подібні дані на веб-сайтах Державних архівів Запорізької та Житомирської областей. Водночас вона є у вільному доступі у зведеному каталозі метричних книг, розміщеному в електронному міжархівному довіднику.

Інформація про розсекречені матеріали у 2016 р. була розміщена на 96% сайтів у вигляді анотованих реєстрів фондів

та реєстрів описів фондів або загальної інформації. Цей показник 2014 р. становив 86%, що зображено на рис. 5.5.1 (дод. К). Уточнена інформація щодо розсекречених матеріалів представлена на рис. 5.5.2 (дод. Л). Так, у 2016 р. анотовані реєстри описів фондів розсекречених матеріалів представлені на 45% веб-сайтів. Це Державні архіви Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Миколаївської областей, які мали реєстр фондів та реєстр розсекречених матеріалів за 2004-2010 рр.; реєстр фондів періоду нацистської окупації за 1941-1944 рр. представлений на веб-сайті Державного архіву Миколаївської області; Державні архіви Одеської, Полтавської областей оприлюднили на веб-сайтах реєстр розсекречених матеріалів та реєстр фондів і архівних колекцій періоду нацистської окупації України (1941-1944 рр.); веб-сайти Державних архівів Сумської, Тернопільської, Харківської областей мають список розсекречених фондів за 2013-2014 рр. Хоча показник наявності розсекречених матеріалів на веб-сайтах архівів у вигляді реєстрів описів фондів становив у 2016 р. 45% проти 37% у 2014 р., він є досить умовним, оскільки фрагментарно представляє інформацію про наявні розсекречені матеріали. Станом на 2016 р. загальна інформація про розсекречені матеріали була розміщена на сайтах Державних архівів Волинської, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Рівненської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей, що становило 55% (дод. Л). Хоча цей показник у 2016 р. нижчий на 8% ніж у 2014 р., він, навпаки, засвідчив підвищення якості обробки архівних документів через надання конкретнішої інформації про розсекречені матеріали. Невідповідність у 4% (дод. К) стосується Державного архіву Львівської області. На веб-сайті на час моніторингу були відсутні дані про розсекречені матеріали. Оперативніше віднайти потрібну інформацію допомагає електронний реєстр розсекречених архівних фондів України, який розміщений у тритомному міжархівному довіднику (2005-2013 рр.). Отже, опублікування на веб-сайтах анотованих реєстрів усіх фондів, які містяться в архівних установах, є нагальною потребою інформаційної доби.

5.6. Електронні документи / електронні архіви

Публікації документів у цифровому форматі – чи не єдина можливість надати загалу вільний доступ до історико-культурного надбання, яке зберігається в Державних архівах областей України. Структура видових добірок документів представлена на рис. 5.6.1 (дод. М). Діаграма засвідчує, що унікальні документи за даними моніторингу 2016 р. опубліковано на 10% веб-сайтів. Цей показник є досить умовним, оскільки лише Державний архів Чернігівської області оприлюднив унікальні документи, а Державний архів Львівської області лише раритети.

Як зображено на рис. 5.6.1 (дод. М), за кількісними показниками переважають он-лайн виставки. Хоча не йдеться про колекції архівних документів, а лише про добірки, он-лайн експозиції відіграють велику роль у популяризації національної спадщини, підвищенні іміджу держави, освітнього рівня населення, покращенні зв'язків із громадськістю. Не останню роль у стимулюванні цього процесу відіграв Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку підготовки архівними установами документів Національного архівного фонду до експонування на виставках та в інших інформаційних заходах» від 01.09.2014 р. Зокрема, Порядок регламентував правила організації та проведення документальних виставок, у тому числі і у цифровому форматі, та визначив вимоги до цифрових копій документів, представлених в он-лайн режимі [4]. Це суттєво вплинуло на якість експонованих документальних матеріалів. Отримані результати показали, що у 2016 р. на 95% веб-сайтів архівів були оприлюднені он-лайн експозиції. Не зафіксовано он-лайн виставок лише на веб-сайті Державного архіву Хмельницької області. Найбільше он-лайн виставок розміщено на 49 сторінках офіційного веб-сайту Державного архіву Миколаївської області. З 97 цифрових експозицій 54 виставки – тематичні, 38 – присвячені ювілейним подіям, а 5 – персоналіям. Не можна не відмітити різноманітний за тематикою матеріал, який висвітлює історію Миколаєва та національних громад регіону, унікальних архітектурних пам'яток, розвиток закладів освіти та культури, актуальні події

сучасної України. Державний архів Львівської області має 69 цифрових експозицій, з яких 32 виставки є тематичними, 13 – присвячено персоналіям, а 24 – висвітлюють ювілейні дати. Слід зазначити, що он-лайн виставки зазначеного веб-сайту також багатогранно представляють історію області. Найменше цифрових експозицій зафіксовано на сайті Державного архіву Вінницької області (2 тематичні виставки он-лайн). Он-лайн експозиції присвячені персоналіям відсутні на сайтах Державних архівів Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей, а ювілейним та пам'ятним датам – на сайтах Державних архівів Вінницької, Дніпропетровської, Київської, Рівненської та Хмельницької областей. Водночас слід відмітити, що значна кількість он-лайн виставок мають відповідне цифрове розширення документів з підтекстовкою у форматі doc або rtf та науковим апаратом. Тематика он-лайн виставок та їх кількість у розрізі сайтів Державних архівів областей України представлені у таблиці 5.6.2 (дод. Н).

Добірки фотодокументів представлені на сайтах Державних архівів Житомирської, Полтавської (4 фотовиставки), Чернігівської, Херсонської областей, що на січень 2016 р. дорівнювало 18% проти 14% у 2014 р. Колекції он-лайн карт уміщені на сайтах Державних архівів Одеської, Рівненської областей, що становить 9% від їхньої загальної кількості. Відсутність політики щодо оцифрування та публікації документів в он-лайн режимі призводить до того, що архіви досить хаотично і фрагментарно представляють у вільному доступі документальні матеріали, не орієнтуючись на власні інтереси та потреби спільнот. Скоріше тут проглядається ще певна упередженість, синдром внутрішньої цензури, а можливо, і небажання оприлюднювати «власність» архівних установ, особливо, це стосується унікальних документів, фотодокументів, листівок, карт тощо.

У результаті дослідження було встановлено відсутність електронних/цифрових архівів за даними моніторингу 2014 р. та 2016 р. Виключення становить електронний архів та депозитарій [1], створені Державним архівом Одеської області. До депозитарію, зокрема, входять електронні друковані видання (монографії, путівники, збірки, наукові публікації) за 1961-

2015 рр. З 2008 р. в архіві створені дві комп'ютерні бази даних. Одна з них – алфавітний покажчик прізвищ відомих історичних осіб, інформація про яких міститься у бібліотечних виданнях дореволюційного, радянського періодів і періоду незалежності. Друга – надає інформацію про наявність путівників по архівам України, країн СНД, топографічну картотеку, картотеку газет дорадянського і радянського періоду до 1950 р. включно [2].

На жаль, створення електронних/цифрових архівів йде повільно, що засвідчує діаграма, представлена на рис. 5.6.3 (дод. П). Однак моніторинг 2016 р. зафіксував певні зрушення. За його результатами у січні 2016 р. на 23% веб-сайтів Державних архівів областей України електронні архіви знаходились у процесі формування. Зокрема, веб-сайт Державного архіву Закарпатської області опублікував електронні довідкові інформаційні видання; Дніпропетровської області мав рубрику електронні довідкові видання; Київської області – рубрику електронні документи/електронні архіви наповнену документами нормативно-правової бази; Кіровоградської області створив рубрику «Електронний архів», який включав перелік фондів та оцифровані описи справ фондів); Сумської області умістив оцифровані видання присвячені Голодомору, розсекреченим документам періоду нацистської окупації (1941-1943), Українській революції 1917-1920 рр., українському відродженню 1917-1920 рр., репресіям проти церкви тощо. Водночас 72% веб-сайтів Державних архівів Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької, Херсонської, Черкаської, Чернівецької областей не створили електронних архівів. Як показує зарубіжний досвід, створення електронних архівів має відбуватися на основі консолідації інформації з різних джерел, що не лише надасть можливість швидкого доступу до інформації споживачеві, а й уможливить об'єднання ресурсів установ соціальної пам'яті, що значно зменшить на них фінансове навантаження та збагатить електронні колекції.

5.7. Актуальність інформації / архів новин

На головній сторінці сайтів Державних архівів областей України у рубриці новин, як правило, представляється актуалізована інформація про події в державі, ювілейні та пам'ятні дати, персоналії, нормативно-правові документи, діяльність архівних установ. Для повноти інформації про життя архівів важливе значення має архів новин, який почав створюватись з 2004 р. Першою архівною установою, яка сформувала архів новин, був Державний архів Чернігівської області.

Станом на січень 2016 р. 96% веб-сайтів архівних установ мали архів новин. Відсутність архіву новин зафіксовано на веб-сайті Державного архіву Вінницької області (4%) про що свідчить діаграма на рис. 5.7.1 (дод. Д).

Найактивніше процес створення архіву новин відбувався у 2010 р. та 2013 р. Ці процеси зафіксовані на рис. 5.7.2 (дод. С). Відсоток архіву новин у структурі веб-сайтів Державних архівів областей України розподілений за роками створення таким чином: з 96% веб-сайтів архівних установ, що розмістили архів новин, – 5% веб-сайтів – з 2004 р. (Державний архів Чернігівської області); 5% веб-сайтів – з 2006 р. (Державний архів Кіровоградської області); 10% веб-сайтів – з 2007 р. (Державні архіви Одеської, Сумської областей); 30% веб-сайтів – з 2010 р. (Державні архіви Житомирської, Запорізької, Закарпатської, Івано-Франківської, Херсонської, Чернівецької областей); 5% веб-сайтів – з 2011 р. (Державний архів Волинської області); 5% веб-сайтів – з 2012 р. (Державний архів Рівненської області); 35% веб-сайтів з 2013 р. – (Державні архіви Дніпропетровської, Миколаївської, Полтавської, Тернопільської, Харківської Хмельницької, Черкаської областей); 5% веб-сайтів – з 2014 р. (Державний архів Київської області); 5% веб-сайтів – з 2015 р. (Державний архів Львівської області). Отже, веб-сайти Державних архівів областей України, на яких розміщені архіви новин, стають більш інформативними, а відтак – і цікавішими для користувачів, оскільки розкривають життя архіву, регіону та держави в історичній ретроспективі.

5.8. Мови веб-сайтів

Доступ до інформації залежить від мовної політики Державних архівів областей України. Аналіз мовної політики архівних установ зарубіжних країн показує, що вона базується на застосуванні державних мов, до яких додається мова міжнародного спілкування – англійська. В Україні використання мов визначається законодавчими актами, регіональними особливостями та баченням архівних установ. Моніторинг веб-сайтів Державних архівів областей України показав відсутність єдиних правил до застосування мовної політики. Його результати засвідчили використання чотирьох підходів до мовної політики на веб-сайтах: однієї мови (української), двох мов (української, англійської), трьох мов (української, російської, англійської). На деяких веб-сайтах зустрічається використання системи Google Translate для забезпечення багатомовності. Діаграма на рис. 5.8.1 (дод. Т) показує динаміку змін у мовній політиці веб-сайтів архівних установ України у 2014 р. та 2016 р.

Отже, результати експертної оцінки веб-сайтів показали, що зменшилась з 14% у 2014 р. до 9% у 2016 р. кількість веб-сайтів, які розміщували інформацію двома (українською та англійською) мовами (Державні архіви Волинської, Рівненської областей), хоча ще у 2014 р. фіксувалися веб-сайти, які подавали інформацію лише українською та російською мовами. Водночас збільшилась кількість веб-сайтів, які надавали доступ до інформації лише українською з 27% у 2014 р. до 36% у 2016 р. (Державні архіви Вінницької, Закарпатської, Житомирської, Івано-Франківської, Миколаївської, Сумської, Херсонської, Чернігівська областей). Зменшилась кількість тримовних сайтів з 50% у 2014 р. до 32% у 2016 р. (Державні архіви Запорізької, Львівської, Одеської, Полтавської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької областей). І навпаки, у порівнянні з 2014 р. у 2016 р. зросла з 9% до 23% кількість веб-сайтів, які надавали доступ до інформаційних ресурсів архівних установ більше ніж трьома мовами. Це – Державні архіви Дніпропетровської, Київської, Кіровоградської, Тернопільської, Харківської областей. Така мовна політика значно розширила

географію доступу до інформаційних ресурсів та підвищила рейтинг веб-сайтів не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Так, веб-сайт Державного архіву Кіровоградської області фіксує на сайті кількість користувачів з Білорусі, Ізраїлю, Китаю, Мальти, Молдови, Норвегії, Німеччини, Польщі, Росії, США, Чеської Республіки тощо.

5.9. Стан збереження електронних / цифрових документів

Закон України «Про національний архівний фонд та архівні установи» [5] встановив норми щодо тривалого та постійного зберігання документів на різних носіях інформації. Водночас результати моніторингу засвідчили відсутність на веб-сайтах політики керування електронними/цифровими документами постійного/тривалого термінів зберігання та плану відновлення інформації на випадок техногенних катастроф або війн.

Воєнно-політичні події на Сході України призвели до втрати архівних колекцій. Окрім архівних зібрань не менш важливою є інформація науково-довідкового характеру, оскільки дозволяє відстежити рух і повернення зниклих документів. Власне колективу Державного архіву Донецької області вдалося зберегти та вивезти деякі копії електронних документів. Сьогодні Державний архів Донецької області відновив свій веб-сайт, умістивши на ньому інформацію, збережену в електронних копіях, а саме: путівник «Державний архів Донецької області», «Анотований реєстр описів фондів періоду до 1917 р.», довідник «Архівні установи Донецької області». Зберігся архів новин з 2003 р., електронні версії публікацій та багато іншої цінної інформації. Цю роботу архівістів можна порівняти з військовими звитягами. Адже є надія на повернення втрачених документів на паперових та інших носіях інформації.

У ході моніторингу досліджувались формати зберігання електронних/цифрових документів для встановлення їх відповідності вимогам «Переліку форматів даних електронних документів постійного і тривалого (понад 10 років) зберігання»,

затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 11.11.2014 р. [6]. Діаграма на рис. 5.9.1 (дод. У). відображає формати зберігання документів станом на січень 2016 р., які, на жаль, не завжди відповідають встановленим нормам.

Експертна оцінка веб-сайтів показала, що усі Державні архіви областей України зберігають інформацію в PDF форматі (100%), 76% веб-сайтів мають ще й DOC формати; на веб-сайтах Державних архівів Волинської, Івано-Франківської, Тернопільської областей (14%) інформація зберігається в ttf форматі; zip формат використовується на веб-сайті Державного архіву Миколаївської області (5%); djvu формати використовуються на веб-сайтах Державних архівів Одеської та Харківської областей (9%); формат rar (5%) мають документи на веб-сайті Державного архіву Херсонської області. Щодо форматів djvu та rar є певні застереження. Їх використання можливе лише тими користувачами, які на своїх комп'ютерах встановили відповідні програми, а відтак – вказані формати обмежують доступ пересічним користувачам, особливо похилого віку, до інформаційних ресурсів архівних установ.

Моніторинг веб-сайтів архівних установ показав також відсутність інформації про обсяги оцифрованих документів (100%). Лише Державний архів Львівської області подає інформацію про обсяг фондів в лінійних метрах стелажних полиць.

Отже, проведене дослідження засвідчило покращення процесів контекстної поведінки веб-сайтів Державних архівів областей України щодо доступу до історико-культурної спадщини. Однак відсутність електронних/цифрових архівів та баз даних, неунормована робота з електронними документами, значно зменшує доступ до електронних ресурсів. У порівнянні із зарубіжними сайтами архівних установ, українські веб-сайти поступаються відкритістю та обсягами доступу до інформації. Вкрай необхідною є розроблення політики доступу до електронних/цифрових ресурсів.

Список використаних джерел і літератури

1. Електронний архів: фонди, описи справ, методичні розробки, документи // Офіційний веб-сайт Державного архіву Одеської

області. URL: http://archive.odessa.gov.ua/el_arh/ (дата звернення: 18.04.2016).

2. Корецька О. А. Інформація про бібліотеку // Офіційний веб-сайт Державного архіву Одеської області. URL: <http://archive.odessa.gov.ua/biblioteka/about/> (дата звернення: 18.04.2016).

3. Про затвердження змін до Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади: Наказ Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.02.2015 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0240-15> (дата звернення: 5.02.2016).

4. Про затвердження Порядку підготовки архівними установами документів Національного архівного фонду до експонування на виставках та в інших інформаційних заходах: Закон України від 1 вересня 2014 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1072-14> (дата звернення: 12.05.2016).

5. Про національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 р. Дата оновлення: 21.05.2015 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3814-12> (дата звернення: 16.03.2016).

6. Перелік форматів даних електронних документів постійного і тривалого (понад 10 років) зберігання: Наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2014 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1422-14> (дата звернення: 22.03.2017).

РОЗДІЛ 6. СТАН ДОСТУПУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ НА ВЕБ-САЙТАХ ОБЛАСНИХ КРАЄЗНАВЧИХ МУЗЕЇВ

Важлива роль у розбудові незалежної України, відродженні духовності, історичної пам'яті народу належить національній культурній спадщині та її складовій – пам'яткам історії та культури. Завдяки пам'яткам створюється унікальний за своїми виховними можливостями ефект особистої причетності до визначних подій минулого, що сприяє самоствердженню особистості в реальному світі та її національній ідентифікації. Підвищення інтересу суспільства до джерел духовності, вивчення багатовікових традицій актуалізує дослідження проблем збереження історико-культурної спадщини, застосування новітніх форм доступу та поширення національного культурного спадку в країні та за її межами.

Культурна скарбниця світової цивілізації складається із окремого доробку кожного народу, і світова спільнота є вкрай зацікавленою у вирішенні проблеми збереження історико-культурної спадщини найсучаснішими методами в кожній із країн світу.

У повній мірі це стосується пам'яток, що зберігаються в музеях. Музейні предмети мають особливу здатність впливати на людину. Вони не тільки несуть інформаційний заряд, але й впливають на емоційний та духовний світ особистості. Музейні предмети є ідеальними передавачами культурних цінностей народу, його історії та ментальності. Історико-культурні цінності, що знаходяться в музеях, мають були широко доступні громадськості, але в той же час, вони потребують збереження і захисту.

Даний розділ є результатом роботи групи викладачів та студентів, які опікувались проблемою збереження та доступу до історико-культурної спадщини музейних установ і були долучені до виконання проекту на різних стадіях його реалізації.

У ході реалізації першого етапу підпроєкту № 1 (станом на квітень 2014 р.) дослідницькою групою, що зосередила свою увагу на збереженні історико-культурних пам'яток на веб-

сайтах музейних установ, було здійснено ознайомчий аналіз середовища веб-сайтів краєзнавчих музеїв. Краєзнавчі обласні музеї були обрані для проведення даного дослідження в силу того, що мають комбінований склад фондів (містять матеріали історичного, природничого, меморіального та ін. характеру). Подібні музеї не мають аналогів за кордоном і є «родзинкою» української музейної справи. Було з'ясовано, що в Україні в 24 областях нараховується 19 обласних краєзнавчих музеїв, в яких зберігається приблизно 3 млн. 355 тисяч музейних пам'яток. Такі області як Київська, Чернігівська, Львівська, Дніпропетровська та Харківська не мають обласних краєзнавчих музеїв. На територіях цих областей діють потужні історичні музеї обласного та республіканського значення, які мають ряд філій і ведуть краєзнавчу роботу в зазначених областях. В ході роботи було відмічено, що не всі обласні краєзнавчі музеї України мають свої офіційні веб-сайти. Краєзнавчий музей Чернівецької області свого власного веб-сайту не має. Інформація про цей музейний заклад, склад його фондів, виставкову та наукову діяльність представлена на офіційному веб-сайті Обласної державної адміністрації. Така ситуація збереглася і в 2016 р.

На початку роботи над другим етапом підпроєкту №1 робочою групою було прийнято важливе рішення не долучати до аналізу веб-сайти краєзнавчих музеїв Донецької та Луганської областей через військові події на сході України. Таким чином, на другому етапі реалізації підпроєкту детальному аналізу підлягали веб-сайти 16 обласних краєзнавчих музеїв (без музеїв Донецької, Луганської та Чернівецької областей, що не має власного сайту).

Крім того, на другому етапі дослідження, в існуючу програму експертної оцінки збереження цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних установ [3] були внесені деякі уточнення відповідно до специфіки діяльності музейних установ. Зокрема, в основу експертної оцінки були покладені рекомендації запропоновані в документах Комісії Європейських Співтовариств для реалізації Міжнародних проєктів «Minerva» (2002-2005 рр.) та «Minerva Plus» (2006 р.). Оскільки цифрове збереження об'єктів культурної і наукової

спадщини на сьогодні є загальноєвропейським та світовим пріоритетом, принципи єдиних стандартів і технологій оцифрування документів були розроблені Комісією Європейських Співтовариств для названих проєктів у відповідності з Лісабонською стратегією (березень 2000 р.) створення «Європейського культурного простору», планом заходів «Електронної Європи» («e-Euro»), програмою «e-Content» зі створення європейських інформаційних ресурсів з культури та науки і забезпечення доступу до них, Лундськими принципами (квітень 2001 р.) підтримки розробки єдиних стандартів і технологій оцифровки документів [2, с. 4-7].

Під час реалізації проєкту «Minerva» міністерствами культури європейських країн були забезпечені координація національних програм оцифрування культурної та наукової спадщини, створення узгодженої загальноєвропейської платформи, рекомендацій, методик оцифрування, стандартів і метаданих для забезпечення довготривалого доступу і збереження інформації культурного та наукового характеру [2, с. 7]. Від початку реалізації проєктів надзвичайно велика увага приділялася питанням якості інформаційних ресурсів зі сфери культури. Більш детально про це ідеться у статті Л. Халецької «Принципи якості веб-сайтів установ культури та науки: європейський досвід» [4]. Вона зазначає, що ключовим принципом побудови якісного веб-сайту установи культури є орієнтація на користувача. Це в повній мірі відноситься і до музейних установ. Із 10 запропонованих принципів і контрольних характеристик робочою групою, що зосередила свою увагу на аналізі сайтів обласних краєзнавчих музеїв України, були відібрані ті, які відповідають міжнародним вимогам і, в той же час, відображають вітчизняні реалії музейної справи.

У січні-лютому 2016 р. були повторно переглянуті і проаналізовані сайти 16 обласних краєзнавчих музеїв за вже зазначеними вище параметрами і зроблено відповідні висновки щодо поліпшення (або погіршення) стану доступу до історико-культурної спадщини та її збереження. По закінченню дослідження були отримали наступні результати.

Одним із важливих принципів доступності інформації про музейні колекції є прозорість веб-сайту музею. Після проведеного аналізу показників за 2014 р. та 2016 р. було з'ясовано, що середній показник прозорості музейних веб-сайтів залишився без змін і дорівнює 78% (табл. 6.1.). Як показало подальше дослідження, деякі музейні установи за ці роки звернулись до професійних розробників, які суттєво удосконалили структуру сайтів, але не змінили назви. Ступінь відображення їх назви в інформаційному рядку браузера залишилась без змін, як і інші параметри прозорості. Тому показники виявилися ідентичними. Бути прозорими на 100% веб-сайтам музеїв заважає те, що при відображенні імені веб-сайту в адресному полі браузера часто відбувається випадіння інформації про те, що музей є саме краєзнавчим (читається, як просто музей, або історичний музей), частково зникає ідентифікація, що музей є обласного рівня. Така картина спостерігається на веб-сайтах Житомирського, Сумського, Кіровоградського, Закарпатського та інших музеїв.

Таблиця 6.1
Прозорість сайтів

Критерії оцінки	2014	2016
Чи відповідає за змістом ім'я сайту музею в адресному полі браузера	56%	56%
Чи відображається назва сторінки в інформаційному рядку браузера	57%	57%
Чи помітна назва сайту на першій сторінці	100%	100%
Чи ім'я сайту відповідає завданням та сутності організації	100%	100%
Середній показник прозорості сайтів	78%	78%

Для забезпечення доступу до історико-культурної спадщини, що зберігається в музеях, не менш важливим критерієм є ефективність сайту музею. За досліджуваний період відбулось незначне поліпшення показника ефективності сайтів обласних краєзнавчих музеїв приблизно на 5%. Зміни відбулись у частинах наявності карти сайту. Якщо в 2014 р. карту мали 2

музейні установи, то в 2016 р. карту сайту мали вже 3 музеї: Вінницький, Тернопільський та Херсонський обласні краєзнавчі музеї. Зазначимо, що найзручнішу карту сайту має Вінницький музей. Чотири музеї переробили веб-сайт таким чином, що на ньому стала можлива навігація, а от кількість музеїв, що мають функцію пошуку по веб-сайту і можливість авторизації, залишилась без змін. Її мають Хмельницький, Миколаївський та Рівненський обласні краєзнавчі музеї. На жаль, кількість реклами музейних предметів на веб-сайтах за 1,5 роки суттєво зменшилась. Розміщені оцифровані музейні предмети скоріше рекламують та ілюструють виставки, які відбуваються в музеї, або події музейного життя, а не інформують про багатство музейних фондів. Вони не мають цілісного характеру і, дивлячись на них, важко уявити «обличчя» тої чи іншої колекції музейних предметів. Цей показник суттєво знизив середній показник ефективності музейних веб-сайтів в 2016 р., приріст якого мав би бути більшим за 5% (табл. 6.2).

Таблиця 6.2
Ефективність сайтів

Критерії оцінки	2014	2016
Наявність карти сайту	12,6%	18,9%
Наявність навігації по сайту	0%	25%
Зазначення кількості електронних сторінок	18,9%	31,2%
Наявність реклами музейних предметів	25%	12,6%
Наявність функції авторизації	18,9%	18,9%
Наявність функції пошуку	50%	50%
Середній показник ефективності сайтів	20,8%	26%

Середній показник доступності веб-сайтів обласних краєзнавчих музеїв збільшився доволі суттєво: з 33,8 до 52,4%. Критерії оцінки доступності веб-сайту добре видно із табл. 6.3. Це відбулось в основному за рахунок того, що за півтора роки веб-сайти були вдосконалені і збагатили свою структуру за рахунок звернення музеїв до професійних розробників. Якщо в

2014 р. на веб-сайтах 43,7% музеїв стояли позначки фірми-розробника, то в 2016 р. вони були проставлені на 68,7% веб-сайтів обласних краєзнавчих музеїв України. Декілька музеїв після переробки сайтів мають зв'язок із низкою регіональних баз даних (Полтавський, Херсонський, Запорізький, Вінницький музеї) і один музей – з порталом Музейний простір України (Волинський обласний краєзнавчий музей).

Таблиця 6.3
Доступність сайтів

Критерії оцінки	2014	2016
Підтримка сайтів браузером	100%	100%
Доступ через канал http	93,7%	100%
Доступ через канал FTP	0%	0%
Розробка сайтів спеціалістами	43,7%	68,7%
Функція пошуку по всіх базах даних	0%	31,3%
Функція для слабкозорих	0%	0%
Зв'язок з порталом	0%	6,3%
Середній показник доступності сайтів	33,8%	52,4%

Показник реактивності веб-сайтів обласних краєзнавчих музеїв країни за досліджуваний період зріс на 13,4% (табл. 6.4). Із 5 показників реактивності 4 зазнали удосконалення. У 2 музеях додатково з'явилися форуми сайту, ще один музей став використовувати хмарні технології. Сьогодні їх ми можемо бачити на веб-сайтах Вінницького та Миколаївського обласних краєзнавчих музеїв. Збільшилась кількість музеїв, що надавали консультації на веб-сайтах. У 2016 р. таких нараховувалось шість. Треба зазначити, що тільки три музеї – Хмельницький, Миколаївський та Рівненський – надавали можливість авторизуватись на веб-сайті й отримати он-лайн консультації, але на решті веб-сайтів була можливість надіслати електронного листа й отримати відповідь через деякий час. Обласні краєзнавчі музеї стали активніше вести облік

користувачів сайтів. Щодо виходу в соціальні мережі, треба відмітити, що хоча цифровий показник залишився без змін, певні зміни таки відбулися. Набагато більше музеїв мали виходи в декілька соціальних мереж (2-3 одночасно). Найбільш популярними соціальними мережами були: Twitter (8 музеїв), рідше Facebook.

До обмеження доступу українських користувачів до російських соціальних мереж досить популярною мережею в середовищі музейних установ обласного рівня були Vkontakte (вихід у неї мало 8 краєзнавчих музеїв) і дуже рідко Однокласники. Сьогодні музейні установи їх не використовують.

Таблиця 6.4
Реактивність сайтів

Критерії оцінки	2014	2016
Консультації на сайті, в тому числі і он-лайн	12,6%	37,5%
Вихід у соцмережі	81,3%	81,3%
Наявність форуму сайту	18,9%	31,2%
Облік користувачів на сайті	18,9%	43,7%
Використовування хмар тегів	6,3%	12,6%
Середній показник реактивності сайтів	27,8%	41,2%

Особливо важливим показником доступності музейних колекцій на веб-сайтах музеїв є показник засобів доступу до них. Він зріс з 2014 р. до 2016 р. на 16,2% (табл. 6.5). Це стало можливим за рахунок суттєвого збільшення кількості оцифрованих музейних предметів, деякі навіть непоганої якості із відповідним розрішенням (37,8%) та можливістю роздивитись деталі; суттєвого збільшення анотацій під ними, розміщення наукових публікацій (списків, анотованих описів, повнотекстових версій і навіть наукових збірників музеїв у PDF форматі). Такі збірники праць у повнотекстових версіях мають на своїх сайтах Волинський, Полтавський, Запорізький, Вінницький обласні краєзнавчі музеї.

Разом з тим, вже зазначалося, що оцифровані предмети не викладаються цілісними колекціями. Це, скоріше, поодинокі

унікальні предмети із колекцій, вони часто виконують функцію реклами виставок, на яких вони представлені широкому загалу. Помітно знизився показник електронних виставок, на них музеї стали менше звертати уваги. Ця позиція потребує певних пояснень. Електронні виставки на сайтах музейних установ зовсім інакші, ніж на сайтах архівів. Якщо на веб-сайтах архівів виставляються оцифровані документи, пов'язані певною тематикою, які документують певну подію, то музеї розміщують саме інформацію про виставки, звіти про експоновані там матеріали, доповнюючи цю інформацію ілюстрацією лише певних оцифрованих предметів. Електронні виставки, аналогічні виставкам на веб-сайтах архівів, можна віднайти у незначній кількості лише на веб-сайтах Національних музейних установ. На веб-сайті жодного з обласних краєзнавчих музеїв не вдалося знайти виставки, яка б складалась тільки із оцифрованих предметів. Така ситуація свідчить про те, що музеї не мають політики оцифрування цінних предметів. Скоріше за все вони не мають на це ані коштів, ані спеціалістів. Музеї обласного рівня в своїй роботі послуговуються тією невеликою кількістю зображень, що є в їхньому розпорядженні.

Таблиця 6.5
Засоби доступу

Критерії оцінки	2014	2016
Наявність анотованих реєстрів музейних колекцій, картотек	0%	0%
Наявність оцифрованих колекцій музейних предметів	18,9%	62,5%
Електронні виставки на сайті	75%	56,3%
Наявність наукового апарату до оцифрованих музейних предметів	18,9%	50%
Наявність на сайті електронних наукових публікацій	25%	50%
Середній показник засобів доступу до колекцій на сайтах музеїв	27,6%	43,8%

Актуальність інформації. Цей показник зріс на 6,3% (табл. 6.6). Усі музеї подають новини на своїх веб-сайтах і кількість музеїв, що мають архів новин, дещо зросла за останні

1,5-2 роки, але вони стали рідше вказувати дату розміщення інформації на веб-сайті. Дізнатися про появу інформації на веб-сайті частіше можна із дати проходження самої події, ніж за датою розміщення. Зрозуміло, що отримати інформацію про періодичність оновлення новин на веб-сайтах дуже складно. Цю прогалину музеям слід виправляти. Як показало дослідження, більшість музеїв зберігає архів новин 3-4 роки (табл. 6.7). Найдовше його зберігає Одеський обласний краєзнавчий музей – 10 років, щоправда ці терміни безпосередньо пов'язані із датами створення музейних сайтів або їх докорінної переробки. Тематично новини на сайті в 2016 р., як і раніше, на 40% пов'язані з визначними датами в житті країни і регіону, на 30% із подіями в музеї, на 30% із персоналіями. Законодавча база діяльності музею, проекти, в яких бере участь музей і, особливо, проекти зі збереження історико-культурної спадщини на веб-сайтах музеїв не знаходять необхідного відображення. Лише на веб-сайті Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею розміщена інформація про проект музею «Збережемо скарби разом» щодо оцифрування предметів, що повернулись після реставрації. Проект започатковано ще у 2008 р., але на сайті жодного оцифрованого предмету, зробленого в рамках проекту, немає [1].

Таблиця 6.6
Актуальність інформації

Критерії оцінки	2014	2016
Подача новин на сайтах музеїв	100%	100%
Періодична оновлюваність новин	56,3% часто і періодично 43,7% зрідка і не періодично	43,7% часто і періодично 56,3% зрідка і не періодично
Наявність архіву новин	56,2%	62,5%
Середній показник засобів доступу до колекцій на сайтах музеїв	56,2%	62,5%

Таблиця 6.7.
Терміни зберігання новин

Період зберігання	2014	2016
1-2 роки	2 музеї (з 9, що мають архів новин)	2 музеї (з 10, що мають архів новин)
3-4 роки	6 музеїв	5 музеїв
5 років і більше	1 музей	3 музеї

Важливим показником діяльності музею є його зв'язки з громадськістю (табл. 6.8). Музеї сприяють встановленню та зміцненню цих зв'язків за рахунок надання можливості користувачам веб-сайту залишити свій коментар, наявності зворотнього зв'язку з музеєм через веб-сайт, проведення аналізу щодо якості веб-сайту, аналізу дописів користувачів. Порівняльний аналіз веб-сайтів обласних краєзнавчих музеїв у 2014 р. та 2016 р. показав, що цей показник зріс на 4,7%. Сьогодні Миколаївський та Рівненський музеї аналізують дописи користувачів своїх веб-сайтів; Вінницький та Рівненський музеї проводять опитування щодо якості веб-сайтів. Більше можливостей залишити коментарі існує у вигляді електронного листа. Водночас ця форма зв'язку поки що не є досконалою. Адже невідомо, коли електронного листа буде прочитано та опрацьовано.

Таблиця 6.8
Зв'язки з громадськістю

Критерії оцінки	2014	2016
Можливість залишити коментарі	43,7%	50%
Опитування щодо якості сайту	6,3%	12,6%
Проведення аналізу дописів користувачів	6,3%	12,6%
Зворотній зв'язок	0%	0%
Середній показник	14%	18,7%

Стан з мовами доступу до інформації, розміщеній на веб-сайтах музеїв, є незадовільним (табл. 6.9). Більше 93% музеїв використовує українську мову як головну мову сайту, але для 74,9% – це мова єдина. Двома мовами представлені веб-сайти 3 обласних краєзнавчих музеїв (Одеса, Рівне, Черкаси), і лише

один музей (Закарпатської області) використовує більше 3-х мов. До честі цього музею, на веб-сайті можна прочитати інформацію 52-а мовами. Переклад здійснюється через веб-сайт (не перекладається тільки карта). У 2014 р. веб-сайт перекладався 4-а мовами. Певні зрушення є, але вони явно недостатні для того, що б достойно представляти інформацію про музейні багатства іноземним громадянам. Звичайно, більшість музеїв – 62,5 % – дають можливість перекладу частини інформації через Google-перекладач в Інтернеті, але частковий і тільки підрядковий переклад. Веб-сайти 4-х музеїв такої функції взагалі не мають.

Таблиця 6.9

Мови доступу до інформації

Кількість мов	2014	2016
1 мова	81,1% (13 музеїв)	74,9% (12 музеїв)
2 мови	12,6% (2 музеї)	18,9 % (3 музеї)
3 мови і більше	6,3% (1 музей)	6,3% (1 музей)

Деякі зрушення відбулись у позиції «Соціальна відповідальність» музеїв. У 2014 р. за всіма критеріями вона дорівнювала 0%. Сьогодні ситуація дещо змінилась на краще. Аналіз сайтів у 2016 р. показав, що музеї таки мають певні показники у зазначеній позиції. Середній показник оцінюється в 15,7%. Музеї стали розмішувати на веб-сайтах інформацію про державні закупівлі, незначна кількість викладає фінансові звіти, подає інформацію про співпрацю з організаціями й окремими особами. Але, на жаль, цього недостатньо. Видно, що музеї роблять тільки перші кроки в цьому напрямі.

Таблиця 6.10

Соціальна відповідальність музеїв

Критерії оцінки	2014	2016
Інформація про державні закупівлі	0%	37,5%
Інформація про співпрацю із організаціями та окремими особами	0%	12,6%
Інформація про правила поведінки в музеї і огляд колекцій	0%	6,3%

Інформація про участь в проєктах	0%	6,3%
Середній показник	0%	15,7%

Сучасні електронні технології дають широку можливість доступу до музейних колекцій за рахунок 3D екскурсій, слайд-шоу, використання кіно-включень на веб-сайтах музеїв (табл. 6.11). Цей показник зріс на 6,3% за рахунок незначного збільшення на сайтах віртуальних екскурсій та слайд-шоу. Тобто 43,7% музеїв використовують на веб-сайтах різну анімацію, що полегшує доступ до музейних колекцій.

Таблиця 6.11
Електронна анімація на сайтах

Електронна анімація	2014	2016
3D екскурсії	12,6%	25%
Слайд-шоу	12,6%	18,9%
Кінофрагменти та ін.	6,3% (1 музей)	6,3% (1 музей)
Середній показник	10,3%	16,6%

Повторний аналіз у 2016 р. веб-сайтів обласних краєзнавчих музеїв показав, що попри певне вдосконалення умов доступу до музейних колекцій, на даний момент не існує веб-сайту обласного краєзнавчого музею, який би повністю відповідав бажаним параметрам. Так, веб-сайт Одеського обласного краєзнавчого музею має найкращі серед усіх виставки оцифрованих музейних предметів, але не до всіх із них є науковий апарат. Сайт містить архів новин за 10 останніх років, на ньому викладені повнотекстові версії наукових статей і навіть випуски наукового збірника музею у PDF форматі – «Вісник Одеського краєзнавчого музею». Однак веб-сайт має не зовсім зручне меню. Новини подаються описово і невиразно. Неможливо встановити періодичність їх оновлення. Навпаки Рівненський обласний краєзнавчий музей має зручне меню веб-сайту на 2-х мовах, зворотній зв'язок, гостьову книгу, блог музею, форум сайту, 3D-екскурсію. При цьому малоінформативними є деякі розділи, заявлені в меню. Вінницький обласний краєзнавчий музей містить інформацію про конференції за останні 2 роки, детальні звіти із

фотографічним супроводом, повнотекстові версії статей, використовуються хмари тегів, ведеться облік користувачів сайту. При цьому на веб-сайті відзначається слабка мовна політика – вживається лише 1 мова. І цей список можна продовжувати. Тим не менш, найбільш якісними веб-сайтами є, за даними моніторингу, веб-сайти Закарпатського, Рівненського, Вінницького та Волинського обласних краєзнавчих музеїв.

Отже, сучасні електронні технології допомагають збереженню та популяризації пам'яток природної історії, матеріальної і духовної культури, що зберігаються в музеях України. Інтернет дає можливість доступу через веб-сайти музейних установ до експонатів музеїв потенційно найширшому колу користувачів мережі, дозволяє музеям заявити про себе і надає можливості, яких не має традиційний музей. Слід зазначити, що українські обласні краєзнавчі музеї тільки в загальних рисах усвідомлюють перспективні шляхи поліпшення своєї діяльності, основні завдання збереження і поширення інформаційного потенціалу своїх колекцій через власні веб-сайти. Втім, конкретні їхні кроки з реалізації цих завдань можна вважати недостатніми і неповними. Вивчення міжнародного та кращого вітчизняного досвіду, накопиченого в цьому напрямі, та укріплення матеріальної бази вітчизняних краєзнавчих музеїв зможе, на нашу думку, суттєво поліпшити реально існуючий стан речей.

Список використаних джерел і літератури

1. Врятуємо скарби разом. Офіційний веб-сайт краєзнавчого музею Івано-Франківської області. URL: <http://www.ifkm.if.ua> (дата звернення: 25.12.2016).

2. Принципы качества веб-сайтов по культуре. Руководство. URL: http://ifapcom.ru/files/publications/Kachestvo_websaitov_po_kulture.pdf (дата звернення 05.02.2015).

3. Тюрменко І. Експертна оцінка структури та змісту веб-сайтів архівних установ України // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: Матеріали VIII Міжн. наук.-практ. конфер. 10-12 вересня 2015 року. Одеса, 2015. С.43-50.

4. Халецька Л.П. Принципи якості веб-сайтів установ культури та науки: європейський досвід // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / ред.кол. Тюрменко (гол.) та ін. К.: «Талком», 2015. С. 230-233.

РОЗДІЛ 7. ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ДОСТУПУ ДО ЦИФРОВОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Сучасні технології відкривають незнані до цього часу технічні можливості оцифрування, зберігання документів і забезпечення доступу до них. В умовах швидкого поширення інформаційних комп'ютерних технологій (далі – ІКТ) і постійного їх удосконалення у галузі збереження історико-культурної спадщини з'явилася ціла низка економічних, правових, організаційних, етичних питань, що потребують негайного кваліфікованого вирішення.

У добу ІКТ архівна справа із вузькоспеціальної професійної діяльності архівістів перетворюється на потужну міждисциплінарну галузь, в якій представники низки професій – архівісти, працівники інших галузей історичної науки, а також експерти з економіки та права, мистецтвознавства та піару, – разом із зацікавленою громадськістю долучаються до роботи з історико-культурною спадщиною, яка за цифрових можливостей відкриває нові горизонти в питаннях збереження та доступу.

Власне етичні аспекти збереження та доступу до цифрової історико-культурної спадщини охоплюють кластер питань, різноспрямованість яких повною мірою відображає специфіку галузі. Йдеться, по-перше, про етичні норми і принципи, що задають ціннісні засади функціонування галузі, по-друге, їх дотримання працівниками як основи професійної етики в архівній справі, а також, по-третє, про репутацію архівних установ в очах громадськості щодо спроможності діяти на спільне благо суспільства, чесно і прозоро висвітлювати свою діяльність, доносити до зацікавленої громадськості свої здобутки на цьому шляху.

Глобальний характер ІКТ та зумовлених ними етичних питань унаочнили необхідність міжнародних зусиль щодо їх розв'язання. Розгортання ІКТ дуже швидко показало, що ініціативи окремих осіб, професійних товариств і навіть цілих держав є недостатніми з огляду на характер питань і масштаб проблем, зумовлених цифровою добою. Глобальний характер

проблем наразі означає, що необхідно об'єднувати зусилля і координувати дії міжнародної спільноти у напрацюванні етико-нормативних засад існування цифрової історико-культурної спадщини. Хоча слід зазначити, що міжнародні ініціативи в цьому напрямі спочатку не акцентували власне роботу саме із цифровою документальною спадщиною.

Вихою на шляху регулювання етичних проблем галузі збереження та доступу до цифрової історико-культурної спадщини стали ініціативи ЮНЕСКО. У 1992 р. ЮНЕСКО, маючи авторитет у міжнародному глобальному співробітництві в гуманітарній сфері, сприяла створенню програми «Пам'ять світу». У рамках Програми було засновано реєстр документальної спадщини всесвітнього, регіонального та національного рівнів, створено нормативні документи та методичні рекомендації з технічних, правових, організаційних та етичних питань регулювання галузі.

У Програмі було акцентовано міждисциплінарний характер ініціатив – вона об'єднала професіоналів архівної, бібліотечної, музейної справи і почала діяти в контексті інших програм, які проходять під егідою ЮНЕСКО. В її рамках було розроблено нормативний документ «Пам'ять світу: Загальні рекомендації щодо збереження документальної спадщини та «Рекомендації щодо збереження цифрової спадщини» [10, с. 8-9].

У «Рекомендаціях» знайшли висвітлення й етичні питання. Представлені в одному розділі, для дослідницьких цілей вони можуть бути згруповані наступним чином: етичні принципи; вимоги до професіоналів галузі; забезпечення етичної інфраструктури.

Серед принципів найперше представлено принцип цілісності (*integrity*): «Цілісність документальної спадщини має бути непорушною: наприклад, документами неможна маніпулювати, піддавати цензурі, підроблювати чи фальсифікувати. Довготривале існування спадщини не повинно піддаватися ризику в інтересах короткострокового використання» [10, с. 7].

Гранично точно визначений у «Рекомендаціях», цей принцип – *integrity* – в англомовній етичній літературі має

більш широке значення [2]. Доброчесність означає чесну дію фахівця в умовах взятої на себе відповідальності за добросовісне виконання службових обов'язків. Чесність, відданість справі, об'єктивність, відкритість, підзвітність є моральними вимогами в світлі принципу сумлінності.

Окрім того, дотримання принципу доброчесності в сучасній літературі з прикладної етики зумовлює актуалізацію лідерських якостей від професіонала. Відповідно до цього принципу лідерство виступає вимогою щодо забезпечення дотримання моральних правил в організації власним прикладом. Принцип сумлінності блокує перерозподіл чи переадресацію особистої відповідальності кожного професіонала іншим працівникам, керівництву, підлеглим, наступникам чи третім особам. Тому потрібно чітко розуміти, що принцип *integrity* у сфері збереження документальної спадщини має включати весь його ціннісно-нормативний зміст.

Наступний принцип, вказаний у «Рекомендаціях», визначено як «законослухняність» (*rule of the law*): «Договірні зобов'язання, права власності, моральні права, угоди і відносини із спонсорами, інвесторами чи клієнтами послідовно розглядаються і забезпечуються [на основі] сумлінності і прозорості. Визначається, що довіра легко руйнується у разі порушення цих правил» [10, с. 7-8]. Узагалі, законослухняність є засадничим принципом в етично чутливих професіях і галузях. Вона визначає слідування етичним нормам в якості обов'язку людини і задає інституціалізоване дотримання їх у практиці професійної діяльності.

На пострадянському просторі фахівці-етики не поспішають визнавати налаштованість на дотримання норм (етики й інколи ширше – правових норм) етичною цінністю. Визначаючи важливість такої налаштованості, їй відмовляють саме в етичному статусі. Натомість у колах європейських фахівців існує переконання у пріоритетності цінності законослухняності для моральної зрілості суспільства. Експлікації цих відмінностей ціннісних установок добре фіксують науковці країн нових членів ЄС, які мають можливість їх порівнювати. Законослухняність – «це не лише верховенство закону (яке... є засобом створення атмосфери

взаємної довіри, що разом з повагою до закону, породжує довіру до правових інституцій і державних порядків), але і повага/слідування попередньо прийнятим нормам, і обґрунтування цінностей, норм, принципів етики. Все це створює умови для прискорення моральної еволюції суспільства... до громадянські зрілого суспільства з високим рівнем соціальної довіри» [1, с. 40].

У «Рекомендаціях» визначено ще один принцип, який залучається у сферу збереження документальної спадщини – це принцип застереження (*caution*). Хоча він не висвітлюється у розділі з етики, але на нього є посилання по тексту у зв'язку із забезпеченням стратегії збереження і дотримання процедури оцифрування [10, с.13].

Даний принцип широко використовують у сучасних етично чутливих професіях і галузях. У загальному значенні принцип застереження орієнтований на вимогу при прийнятті рішень першочергово брати до уваги найнебезпечніші сценарії розвитку подій. Розроблений переважно в екологічній етиці, принцип застереження наявний у низці провідних міжнародних декларацій, конвенцій, протоколів з екології та біобезпеки. Основою принципу застереження є установка на попереджувальний характер дій в етично чутливій професії чи галузі. «Етичний зміст принципу застереження полягає у наступному: якщо діяльність людини може завдати морально неприйнятну шкоду, можливість якої не визначена (тобто немає достовірних наукових доказів з цього приводу), але з наукової точки зору реальна, слід вчиняти дії, які дозволять уникнути чи зменшити цю шкоду» [7, с. 20-21].

Наступний рівень етичних питань стосується професійних якостей самих працівників архівної галузі. У «Рекомендаціях» зазначається: «Особи, які є хранителями документальної спадщини, чи є вони працівниками установи, чи персонально відповідальні перед громадою, знаходяться на відповідальних посадах. В інтересах власників спадщини вони працюють кваліфіковано, обережно і чесно для того, щоб захищати її та управляти нею. Вони уникають конфліктів інтересів, в яких їхня приватна діяльність могла б прийти у суперечність із зобов'язаннями хранителів» [10, с.7].

У цій вимозі до професіоналів визначено етичні чинники відносин з клієнтами, замовниками і споживачами професійних послуг. Така постановка питань взагалі характерна для галузей суспільної життєдіяльності, які пов'язані із споживачами професійних послуг прямо або опосередковано, а результати професійної діяльності актуально чи потенційно здатні завдавати шкоди споживачам чи іншим членам суспільства. Такого роду етичні вимоги покликані знижувати актуальні і потенційні напруги між загальнолюдськими і професійними цінностями, усувати протиріччя між загальними моральними вимогами і вимогами до людини як працівника, який виконує професійні обов'язки.

Забезпечення дотримання етичних вимог у будь-якій професійній сфері здійснюється через етичну інфраструктуру – систему органів, що уможливорює функціонування та дієвість етики у галузі взагалі і в її установах, зокрема. До етичної інфраструктури відносять етичні підрозділи та етичні документи. У «Рекомендаціях» згадано лише етичний кодекс – найрозповсюдженіший з етичних документів.

Узагалі, етичний кодекс визначає основні моральні орієнтири у галузі/професії/організації, які сформульовано у найбільш загальному вигляді з урахуванням моральних принципів і норм, прийнятих у певному соціокультурному просторі. Кодекси покликані орієнтувати працівника не на моральну досконалість, а на сумлінне виконання професійних дій, обов'язків.

Саме виходячи з такої міжнародної практики запровадження етичної інфраструктури, у «Рекомендаціях» вказано, що міжнародні і національні професійні спілки працівників галузі збереження історико-культурної спадщини розробили кодекси з етики, які поєднують своїх членів на інституціональному та індивідуальному рівнях [9; 10, с.7].

Отже, «Рекомендації» стали першим документом у галузі збереження історико-культурної спадщини з експліцитною етико-нормативною складовою професійної діяльності. Вони засвідчили необхідність зусиль міжнародної спільноти співробітників галузі і, таким чином, заклали основи її нормативності – це глобальна взаємодія працівників галузі,

широкі обговорення і відповідна нормотворчість. Хоча власне цифрова історико-культурна спадщина у цьому документі є поки що не першочерговою. Окрім цього, «Рекомендації» підтвердили важливість етичної нормотворчості галузі.

Подальший розвиток ІКТ у галузі і збільшення питомої ваги цифрової історико-культурної спадщини зумовили зміни, регуляція яких неможлива в рамках документу «Пам'ять світу: Загальні рекомендації щодо збереження документальної спадщини». У 2003 р. було укладено збірник «Рекомендації щодо збереження цифрової спадщини», який став довідником із загальних і технічних питань щодо збереження і довготривалого доступу до цифрової історико-культурної спадщини у світі. Водночас цей документ розглядається фахівцями як проект до цього часу не прийнятої Хартії із захисту цифрової спадщини. У ньому дане визначення цифрової спадщини: це «ресурси людських знань, як культурні, наукові і адміністративні, так і ті, що охоплюють технічні, правові, медичні та інші види інформації, котра все більше створюється у цифровій формі, або переведена у цифрову форму з існуючих аналогових ресурсів. Цифрові матеріали включають тексти, бази даних, нерухомі і рухомі зображення, аудіо-графічні [матеріали], програмне забезпечення і веб-сторінки, з-поміж широкого і всезростаючого ряду форматів. Вони зазвичай недовговічні і вимагають дотримання цілеспрямованого виробництва, підтримання і управління» [9, с. 13]. Коротко розглянемо ті принципи, які виходять на спосіб належності з етичною складовою.

– Спадщиною є те, що має неминущу цінність. Забезпечення доступу до спадщини у довготривалій перспективі вимагає сталої прямої дії, якою є цифрове збереження. Цифрове збереження – процес підтримання спроможності презентувати сутнісні елементи автентичних цифрових матеріалів [9, с. 21].

– Зобов'язання. Цей принцип висвітлено досить детально. З огляду на прямий його вихід на спосіб належності, слід окремо зупинитися на його розгляді. «Цифрове збереження відбувається тільки якщо організації та особи приймають на себе відповідальність за нього. Відправним пунктом для дії є

рішення про відповідальність» [9, с. 21]. Йдеться про те, що лише приймаючи рішення про дію та беручи за нього відповідальність, суб'єкти запускають процес збереження. «Беручись до справи, управлінці мають усвідомити комплексність питання, яке вони вирішують. Важливо не завдавати шкоди. Управлінці мають розуміти увесь процес і цілі, що із часом мають бути досягнуті, і уникати кроків, які у подальшому можуть «стати небезпечними для процесу збереження» [9, с. 21]. Тут зобов'язання виходить на сенси, що задає розглянутий вище принцип застереження. «Прийняття на себе зобов'язання має бути чітко і відповідально оприлюднено, враховуючи можливі наслідки для інших програм збереження та зацікавлених сторін» [9, с. 20-21]. Окрім вже згаданого принципу застереження тут також вказується на необхідність оприлюднення намірів і програм дій, представлення діяльності перед зацікавленими сторонами, громадськістю.

– Прийняття рішення про предмет збереження. Цей принцип зумовлює необхідність інформованих, змістовних і підзвітних рішень. Інформоване рішення – це рішення, яке приймається на основі поданої фахівцями архівної установи інформації про цінність предмету зберігання.

– Робота з виробниками. Оскільки цифрові матеріали дуже часто створюються без думки про їх довгострокове зберігання, важливою є роз'яснювальна робота з виробниками цифрових матеріалів задля впливу на норми і практики, які вони використовують, та збільшення їх обізнаності у потребах збереження.

– Права. Програми збереження мають роз'яснювати правові аспекти процедур збору, копіювання, вибору назв, внесення правок, збереження і забезпечення доступу до цифрових матеріалів, за які вони несуть відповідальність [9, с. 22].

– Контроль. Даний принцип задає технічні вимоги до контролю, захисту і управління збереженням.

– Автентичність і захист даних. Цей принцип визначає необхідність пошуку технічних інструментів зберігання цілісності даних та недопущення підриву довіри до них, а також документації, що підтримує чітку ідентичність матеріалу.

«Захист даних відбувається на принципах безпеки системи і дублювання. Для програм збереження дублювання має включати резервні копії, що безпечно знаходяться на зберіганні, створюються в межах довготривалого збереження даних. Ця процедура має дотримуватись, і програма збереження не повинна зводитись до циклу заміни старих даних новими» [9, с. 23].

– Підтримка доступності. Даний принцип скеровано на знаходження рентабельних шляхів гарантування доступу до цифрової спадщини, як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі в середовищі постійно змінюваних стандартів. Принцип задає вибір різноманітних стратегій збереження доступу, котрі мають зважати на потенційні вигоди від поширення доступу як запобіжника проти втрати спадщини.

– Управління. У документі неодноразово зазначається, що працювати над збереженням цифрової спадщини майже завжди доводиться у недостатньо сприятливих умовах і часто без необхідних ресурсів. Але очікування слушних умов і наявності всіх необхідних ресурсів очевидно загрожує поточній втраті можливостей, а зрештою і спадщини. «Очікування всеосяжних, надійних рішень, які мають з'являтися до вчинення відповідної дії, здебільшого означає, що матеріал втрачено» [9, с. 23]. Професійне управління у галузі передбачає прийняття правильних рішень у слушний час на основі управлінської майстерності, поєднаної із знаннями у сфері цифрового збереження, що включає з-поміж іншого також оцінку та управлінські ризики.

– Співпраця. «Спільна праця часто є рентабельним шляхом розбудови програм збереження із широким покриттям, взаємною підтримкою і необхідною експертизою. Співробітництво включає витрати і вибір так само як і потенційні вигоди» [9, с. 24].

Ці принципи можуть слугувати певним дороговказом в управлінській діяльності галузі збереження цифрової історико-культурної спадщини, але залишають певну невизначеність у питаннях конкретних шляхів її етичної регуляції.

Свого часу директор Всесвітньої комісії з етики наукових знань і технологій ЮНЕСКО (КОМЕСТ) Х. тен Хаве

окреслив механізми інституціалізації етики в етично чутливих професіях і галузях. Фактично він описував процедуру в екологічній сфері [12], але вона є універсальною, тому тут доречно навести її з урахуванням специфіки контексту галузі збереження історико-культурної спадщини.

Спершу запрошуються фахівці з етики для консультацій щодо аналізу наявного комплексу проблем і створення рекомендацій щодо їх вирішення. За результатами роботи етиків спеціалісти галузі збереження історико-культурної спадщини розвивають подані рекомендації, узгоджуючи точки дотику етики і архівної справи. На наступному етапі залучаються управлінці, політики для розгляду представлених пропозицій щодо можливості досягти по ним міжнародного консенсусу. Принципи, щодо яких досягнуто консенсус, кодифікуються в міжнародних документах. Таким чином, декларації, хартії, етичні кодекси є етико-нормативною базою для аналізу конкретних проблем, їх обґрунтованої оцінки і водночас – основою для формування справедливих вимог до фахівців архівної справи, які уповноважені приймати відповідні рішення.

Подальша реалізація кодифікованих етичних принципів передбачає послідовне їх запровадження у нормативно-правову базу держав. Кожна держава відповідно до міжнародних домовленостей вибудовує законодавство і згідно з ним – свою внутрішню політику, корегуючи діяльність установ пам'яті. Відповідно до цього організації та установи створюють власні етико-нормативні документи з метою уналежнення прийнятих державою зобов'язань і унормованих цінностей.

Етико-нормативні документи мають бути створені і оприлюднені на мережевому ресурсі (веб-сайті) установи на шляху напрацювання інституційної довіри до установ збереження історико-культурної спадщини та їх фахівців. Один із таких етико-нормативних документів щодо цифрової історико-культурної спадщини України – це своєрідна заявка про намір, водночас довідник для зацікавлених сторін установи щодо етичного регламенту, в якому мають бути чітко вказані місія цифрового збереження, критерії включення документу у перелік для оцифрування; кроки установи із забезпечення

автентичності цифрових документів і збереження унікальності; декларування дотримання прав інтелектуальної власності (прав власників висхідних матеріалів, права чи дозволи осіб, які створюють цифрові колекції); визначення прав та обов'язків усіх причетних до процесу збереження, управління та фінансування витрат.

Інший документ, що сприятиме встановленню довіри зацікавлених сторін до архівної установи – це етичний кодекс працівників конкретної установи. Наявність кодексу якнайкраще унаочнює готовність закладу брати на себе зобов'язання етичного характеру, формувати довіру зацікавлених сторін і ширше – суспільства загалом до своєї діяльності. У тексті кодексу можна визначити етичні норми і принципи галузі збереження історико-культурної спадщини, етично навантажені вимоги до професійних якостей її фахівців. Також доречно зазначити й етичні складові вимог до збереження цифрової історико-культурної спадщини, визначених документами «Пам'ять світу: Загальні рекомендації щодо збереження документальної спадщини» та «Рекомендації щодо збереження цифрової спадщини».

Створення таких етико-нормативних вимог архівними установами збереження історико-культурної спадщини може сприяти формуванню довіри зацікавлених сторін до їх діяльності, а прозорі процедури дотримання заявлених норм і принципів і контролю їх виконання – підвищенню рівня довіри до їхніх працівників.

Зазвичай веб-сайти установ збереження історико-культурної спадщини є інформаційним ресурсом за сферою діяльності, яку сьогодні все частіше називають корпоративною соціальною відповідальністю (далі – КСВ).

КСВ – це добровільна діяльність установ і організацій, спрямована на дотримання високого рівня фахової діяльності, соціальних стандартів та якості роботи із зацікавленими сторонами з метою створення їх довірливої взаємодії. У Європі КСВ вже стала складовою державної політики, її реалізація здійснюється шляхом запровадження соціальної відповідальності державних підприємств та організацій задля забезпечення сталого розвитку суспільства у довготривалій

перспективі. Своїм прикладом державні інституції заохочують практику КСВ у недержавному секторі і роз'яснюють її дієвість у часі.

Україна тільки розпочинає свій шлях у практиках КСВ. Авторитет державних організацій та установ є досить низьким, моральні стимули та довгострокові перспективи виявляються в українським реаліях неіснуючими. Участь у програмах КСВ відбувається завдяки активності міжнародних інституцій, які підтримують у першу чергу недержавні підприємства, зацікавлені у запровадженні КСВ. Так, останніми роками ідеологію КСВ сприйняли переважно потужні промислові підприємства нашої країни та філії/представництва зарубіжних компаній в Україні, увійшовши у процес підготовки так званих нефінансових звітів, які відображають соціально відповідальну діяльність організації. Установи пам'яті України ще не беруть участі у русі КСВ і відповідно не готують нефінансові звіти.

Водночас певні структурні компоненти КСВ набувають розповсюдження завдяки невинному процесу гармонізації нормативно-правової бази України із Європейським Союзом, а також через ініціативи архівних установ та зацікавленої громадськості.

Так, соціально орієнтована місія архівних установ фіксується у Положенні про архів, яке укладається кожною архівною установою відповідно до Закону України про Національний архівний фонд та архівні установи. Так, наприклад, у «Положенні про Державний архів Одеської області» вказана «участь у підготовці пропозицій до проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку області» [8]. Водночас, слід зазначити, що у жовтні 2014 р. на сайтах обласних державних архівів Чернігівської, Житомирської, Черкаської і Запорізької областей Положення про архів знайдено не було. У червні 2016 р. ситуація по веб-сайтам цих архівних установ не змінилася, а з сайтів державних архівів Волинської і Харківської областей «Положення про архів» зникли.

У жовтні 2014 р. сайти Полтавського, Миколаївського, Кіровоградського, Чернігівського, Одеського, Запорізького, Тернопільського державних обласних архівів містили

інформацію про зв'язки із громадськістю та/чи оприлюднювали інформацію про програми співпраці з громадянським суспільством.

Так, на сайті Державного архіву Кіровоградської області [5] у рубриці «Інформування громадян» було представлено плани розвитку архівної справи на поточний рік (архів з 2011 р.), звіти переважно щоквартальні про підсумки роботи державних архівних установ області та архівних відділів міських рад (архів з 2011 р.), про роботу із зверненнями громадян (архів з 2011 р.), про виконання плану розвитку архівної справи (архів з 2010 р.). У тій же рубриці було розміщено графік особистого прийому громадян керівництвом установи та подано рекламу фонду Єлисаветградської міської управи, запропонованої для громадськості на честь 230-ї річниці заснування міської поліції у м. Єлисаветграді. За даними червня 2016 р. інформація про міську поліцію розміщена у підрубриці «Архіви пропонують» тієї само рубрики «Інформуємо громадян». Там само на червень 2016 р. додано списки юридичних осіб – джерел формування НАФ, які передають документи до Державного архіву Кіровоградської області.

Окремо слід звернути увагу на оприлюднені «Правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників Державного архіву Кіровоградської області». У Правилах частково представлено пакет соціальних гарантій роботодавця, який притаманний європейській моделі КСВ. Наприклад, у Правилах визначається порядок чергування працівників в архіві понаднормово, у вихідні, неробочі і святкові дні, і вказано на те, що від виконання цих обов'язків звільняються жінки, які мають дітей-інвалідів.

Необхідно зазначити, що на червень 2016 р. рубрика «Інформуємо громадськість» з'явилася на сайтах більшості державних обласних архівів (ця рубрика відсутня на сайтах державних архівів Черкаської, Миколаївської, Івано-Франківської, Волинської, Житомирської областей, а сайти державних архівів Хмельницької і Тернопільської областей не діють). Відповідальні за інформаційне наповнення сайтів часом творчо підходять до змісту рубрики. Так, на веб-сайті Державного архіву Закарпатської області [4] розміщено звіти

про роботу за 2011-2015 рр., плани виставкової діяльності (за 2015 р.), звіт про роботу експертно-перевірної комісії Державного архіву Закарпатської області у 2011 р. На сайті Державного архіву Дніпропетровської області [3] у рубриці «Інформуємо громадян» окрім графіку особистого прийому розміщена інформація про роботу «гарячої телефонної лінії», а також план-звіт організаційних заходів Державного архіву Дніпропетровської області на I півріччя 2016 р.

На жовтень 2014 р. майже половина державних обласних архівів (40,5%) розмістили на своїх сайтах плани і/чи звіти державних закупівель, оприлюднюючи таким чином інформацію про обсяги державного фінансування. Водночас, на сайтах державних обласних архівів була відсутня інформація про обсяги спонсорської допомоги, рівно як і про етичні принципи роботи з документами.

У червні 2016 р. інформація про державні закупівлі присутня майже на всіх діючих веб-сайтах обласних архівів, за винятком сайтів державних архівів Полтавської і Рівненської областей. Інформація про спонсорську допомогу і етичні принципи роботи з документами відсутня.

Моніторинг у жовтні 2014 р. показав, що єдиний параметр, який вдалося ідентифікувати на сайтах обласних архівних установ України у напрямку забезпечення довіри громадян до цифрової історико-культурної спадщини, що представлена на їх веб-сайтах, є неможливість маніпуляції з інформацією. Йдеться про вирішення питань забезпечення автентичності цифрових документів, надійності довгострокового доступу до них тощо.

Довіра – це індикатор, що засвідчує наявність чесної, передбачуваної, прозорої поведінки зацікавлених сторін у галузі збереження і доступу до цифрової історико-культурної спадщини.

Список використаних джерел і літератури

1. Васильевне Н. Доверие и стратегии его укрепления средствами этики / Н. Васильевне // Соціальна етика: Теоретичні і прикладні проблеми. Зб. наук. статей. Київ: Ун-т Україна, 2012. С. 33-6.

2. Васильевене Н. Этика в деле формирования корпоративной социальной ответственности / Н. Васильевене // Соціальна етика: модули відповідальності, Міжнародна наук.-практ.конф. 20-21 жовт. 2010 р.: [матеріали доповідей і виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2011. С. 92-108.
3. Державний архів Дніпропетровської області. URL: dp.archives.gov.ua (дата звернення: 08.06.2016).
4. Державний архів Закарпатської області. URL: dazo.gov.ua (дата звернення: 08.06.2016).
5. Державний архів Кіровоградської області. URL: dakiro.kr-admin.gov.ua (дата звернення: 08.06.2016).
6. Калакура Я. С. Професійна етика архівіста та запобігання конфліктів: контекст менеджменту / Я.С. Калакура // Архіви України. 2012. № 4(280). С. 15-31.
7. Об этических принципах научной деятельности: Аналитический обзор и Проект Декларации для государств-участников СНГ / Р.Г. Апресян, О. И. Кубарь, Б. Г. Юдин. СПб.: Изд-во НИИЭМ им. Пастера, 2011. 36 с.
8. Положення про Державний архів Одеської області. URL: http://archive.odessa.gov.ua/files/derjarhiv/INFO_dokumenty/polojenna_derjarhiv.pdf (дата звернення: 08.06.2016).
9. Guidelines for the Preservation of Digital Heritage / by National Library of Australia. Paris: UNESCO, 2003. 177 p.
10. Memory of the World: General Guidelines Rev. ed. 2002 / by R. Edmondson. Paris: UNESCO, 2002. 72 p.
11. Service Priorities and Best Practices for Digital Cultural Heritage / DC-NET Working Group 3: New Services Priorities. Brussels: EU Commission, 2012. 64 p.
12. Ten Have H. Environment, Ethics and Policy /H. ten Have // Environmental Ethics and International Policy / H. ten Have (ed.). Paris: UNESCO, 2006. P. 11–21.
13. Trust in Digital Records in an Increasingly Networked Society URL: <http://www.interparestrust.org> (Accessed: 08.06.2016).

РОЗДІЛ 8. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ПОЛІТИКИ ОН-ЛАЙН ДОСТУПУ ДО ЦИФРОВОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ВЕБ-САЙТАХ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ТА ОБЛАСНИХ КРАСЗНАВЧИХ МУЗЕЇВ

Дослідження стану збереження та забезпечення он-лайн доступу до цифрової історико-культурної спадщини в системі Державних архівів областей України та краєзнавчих музеїв на основі порівняльного аналізу із зарубіжним досвідом дозволили сформулювати рекомендації. Зокрема, для створення регуляторного середовища керування цифровою історико-культурною спадщиною на веб-сайтах архівних установ та краєзнавчих музеїв установам потрібно визначити засади політики/місії, які визначатимуть норми практичної діяльності з цифровими документами для задоволення інформаційних потреб суспільства. Зокрема, при розробленні політики/місії потрібно врахувати такі позиції:

- 1) сформулювати цілі політики, вказавши відповідальних за її впровадження;
- 2) визначити критерії відбору документів, які підлягають оцифруванню, публікації на веб-сайті та їх збереження;
- 3) сформулювати політику опублікування документів, зорієнтованих на різні групи населення;
- 4) сформулювати правила/норми публікації оцифрованих документів на веб-сайті, вказати правила розміщення та роботи з ними у соціальних мережах;
- 5) зазначити обсяг оцифрованих документів, цифрового/електронного архіву;
- 6) розробити інструменти забезпечення доступу до цифрового контенту для осіб з особливими потребами/вразливих верств населення;
- 7) сформулювати правила мовної політики в контексті долучення національних надбань України до світової культурної спадщини;
- 8) визначити персональну відповідальність за публікацію документів на веб-сайті та сфери її поширення: за

забезпечення автентичності, достовірності і цілісності зафіксованої інформації;

9) зазначити правила збереження авторських прав та вказати норми відповідальності за їх порушення;

10) вказати правила роботи з цифровими документами в он-лайн режимі та читальній залі;

11) роз'яснити порядок авторизації на веб-сайті для роботи з документами та науково-довідковим апаратом;

12) визначити обмеження щодо зберігання документів на веб-сайтах.

Для формування політики є надзвичайно важливою етична складова, яка, зокрема, передбачає інституалізацію етичних норм у галузі збереження і забезпечення он-лайн доступу до цифрової історико-культурної спадщини. Йдеться про створення етичної інфраструктури – системи чинників функціонування і дієвості етики у галузі:

1) на основі міжнародних ціннісно-нормативних документів ЮНЕСКО «Пам'ять світу: Загальні рекомендації щодо збереження документальної спадщини» (1992), «Рекомендації щодо збереження цифрової спадщини» (2003), «Міжнародного етичного кодексу архівіста» (Пекін, 1996) та українських документів ДСТУ 4423-1/2:2005 «Керування документаційними процесами» установи пам'яті мають розробити та запровадити етичний кодекс з метою інституалізації зобов'язань, що їх прописано в міжнародних і вітчизняних документах.

В етичному кодексі мають бути:

– прописані етичні принципи оцифрування документальної історико-культурної спадщини, її збереження і доступу;

– визначені план і стратегії оцифрування документальної культурної спадщини у несприятливих обставинах з усвідомленням того, що очікування слухних політичних чи фінансових умов призведе до її втрати;

– роз'яснено правові аспекти процедур оцифрування, збереження у довготривалій перспективі та забезпечення доступу до цифрової документальної історико-культурної спадщини;

– встановлені засади співробітництва з іншими галузевими і суміжними інституціями пам'яті та зацікавленою громадськістю;

– визначена чесна, передбачувана, прозора поведінка у галузі оцифрування, збереження і доступу до цифрової історико-культурної спадщини;

2) на основі міжнародного стандарту ISO 26 000 «Керівництво соціальної відповідальності» установи пам'яті мають запровадити підготовку соціальних (нефінансових) звітів, які відбивають соціально відповідальну діяльність установи;

3) на основі міжнародного досвіду і відповідно до потреб розробки, запровадження, моніторингу етичних документів (етичного кодексу, нефінансових звітів) створити прозорі етичні підрозділи (комісії з етики, посадовців з етики) з виборними посадами, які візьмуть на себе залагодження етичних конфліктів в установі між співробітниками і конфліктів з відвідувачами/клієнтами, а також інформування громадськості про соціально відповідальну діяльність установ тощо.

CHAPTER 8. RECOMMENDATIONS ON THE DEVELOPMENT OF THE POLICY OF ONLINE ACCESS TO HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE ON THE WEBSITES OF STATE ARCHIVES OF UKRAINE'S OBLASTS AND OBLAST LOCAL MUSEUMS

The research of the state of preserving and providing the online access to digital historical and cultural heritage in the system of the State Archives of Ukraine's oblasts and local museums, based on the comparative analysis of foreign practices, allowed us to formulate present recommendations. To create a regulatory environment for managing the digital historical and cultural heritage on archival institutions' websites and local museums, institutions need to define the principles of policy/mission that will determine the rules of digital activity, which will meet the information needs of the community. In particular, when developing a policy/ mission, we should complete the following tasks: formulate policy objectives, indicating those responsible for its implementation;

1) formulate policy objectives, appointing individuals responsible for its implementation;

2) determine the selection criteria for documents subject to digitizing, posting to the website as well as criteria for their preservation;

3) formulate the policy of posting documents targeting different population groups;

4) formulate rules/norms for posting digitized documents to the website, specify the rules of their placement and work with them in social networks;

5) specify the amount of digitized documents, digital/electronic archive;

6) develop tools for providing access to digital content for people with special needs/vulnerable groups;

7) formulate rules of language policy in the context of the inclusion of Ukraine's national heritage to the global cultural heritage;

8) determine the personal responsibility for posting documents on the website and its distribution areas: ensuring the authenticity, credibility and integrity of the recorded information;

9) mention the rules of copyright protection and specify the compliance legal liability for their violation;

10) specify rules for working with digital documents in online mode and in the reading room;

11) explain the authorization procedure on the website for working with documents and finding aid;

12) determine restrictions on the storage of documents on websites.

The ethical component is extremely important for policy-making, which involves the institutionalization of ethical norms in the field of preservation and provision of online access to digital historical and cultural heritage. We mean by it creation of an ethical infrastructure – the factor system of functioning and effectiveness of ethics in the industry:

1) on the basis of UNESCO's international values and normative documents “Memory of the World: General Guidelines to Safeguard Documentary Heritage” (1992), “Guidelines for the Preservation of Digital Heritage” (2003), “International Code of Ethics for Archivist” (Beijing, 1996), and Ukrainian documents DSTU (National Standards of Ukraine) 4423-1/2: 2005 “Documentation Management” institutions of memory have to develop and implement an ethical code in order to institutionalize the obligations they are prescribed in international and domestic documents.

The ethical code should:

– define ethical principles of digitizing the documentary historical and cultural heritage, its preservation and access;

– contain the plan and strategies for digitizing documentary cultural heritage in adverse circumstances, bearing in mind that waiting for appropriate political or financial conditions can lead to its loss;

– clarify the legal aspects of digitization procedures, long-term preservation and access to digital documentary historical and cultural heritage;

– establish the principles of cooperation with other industry organizations and allied memory institutions and the public concerned;

– define fair, predictable, transparent behavior in the field of digitization, preservation and access to digital historical and cultural heritage;

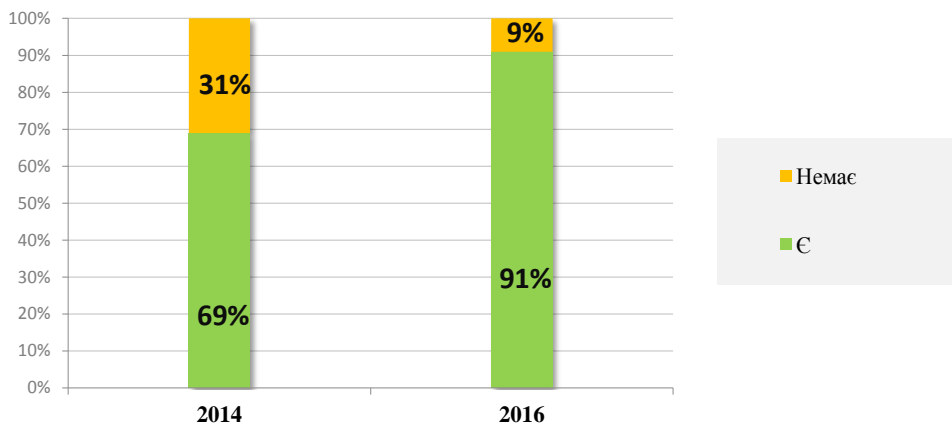
2) on the basis of international standard ISO 26 000 “Social Responsibility Guide”, memory institutions should introduce the preparation of social (non-financial) reports that represent socially responsible activities of the institution;

3) on the basis of international experience and in accordance with the needs for the development, implementation, monitoring of ethical documents (ethical code, non-financial reports), create transparent ethical units (ethics commissions, ethics officials) with elective positions, who will deal with the settlement of ethical conflicts in the institution among employees and conflicts with visitors/clients, as well as inform the public about the socially responsible activities of the institutions, etc.

Додатки

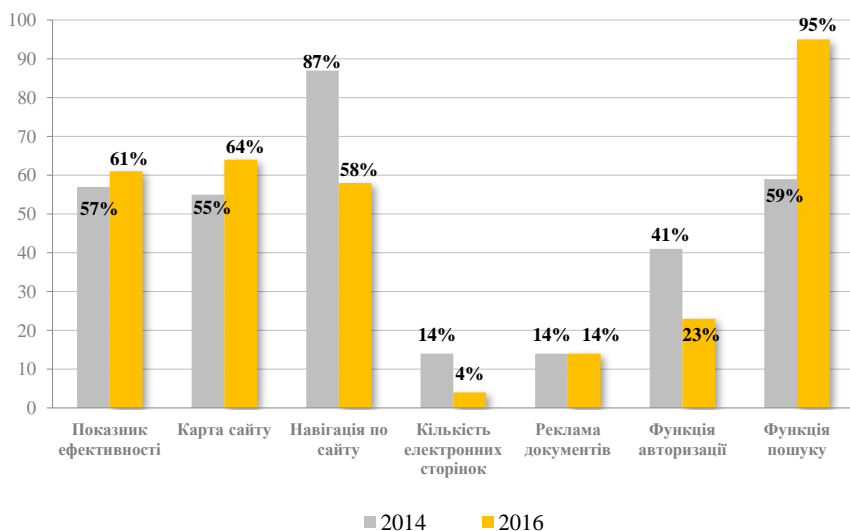
Додаток А

Рис. 5.1.1
Загальна характеристика процесу прозорості

Додаток Б

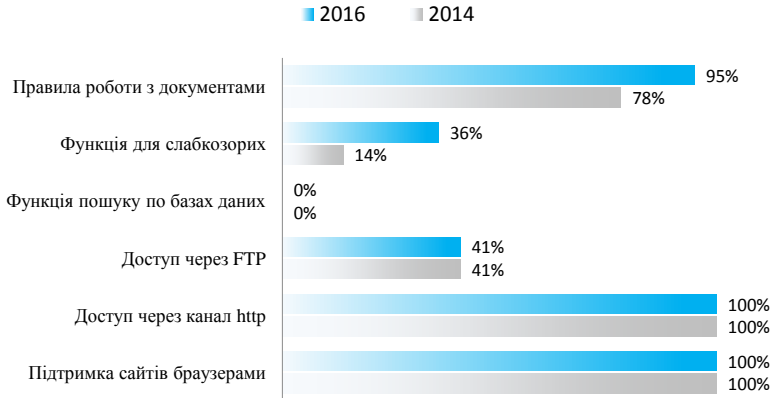
Рис. 5.2.1
Загальна характеристика процесів ефективності

Додаток В

Рис. 5.3.1

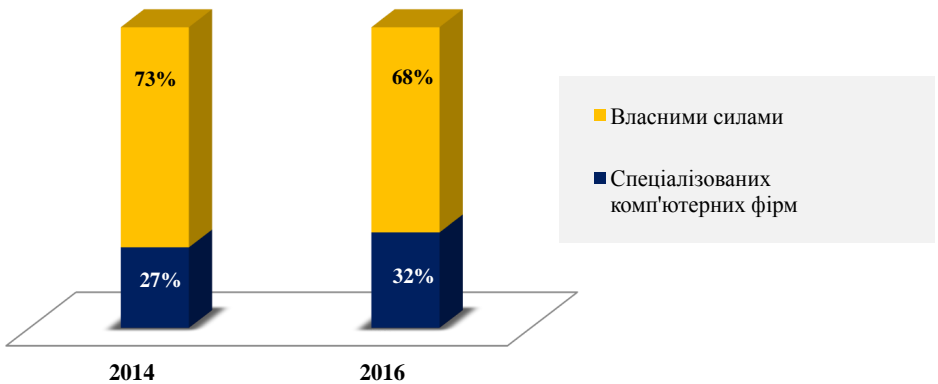
Характеристика процесів доступності

Додаток Г

Рис. 5.3.2

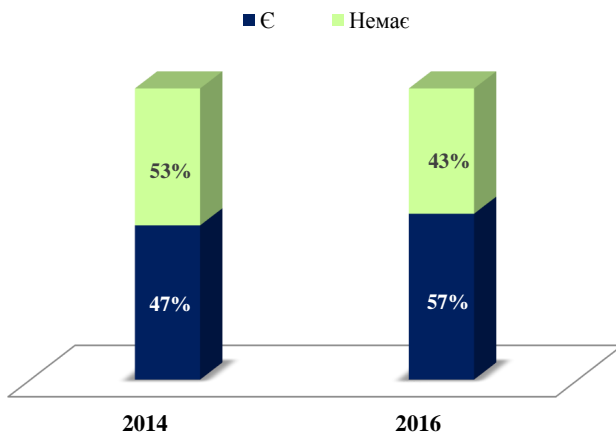
Характеристика якості розробки сайтів

Додаток Д

Рис. 5.3.3

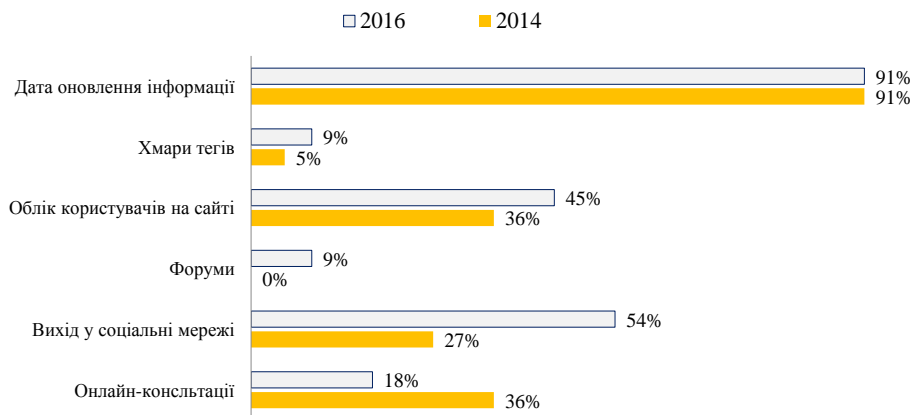
Усереднений показник процесів доступності

Додаток Е

Рис. 5.4.1

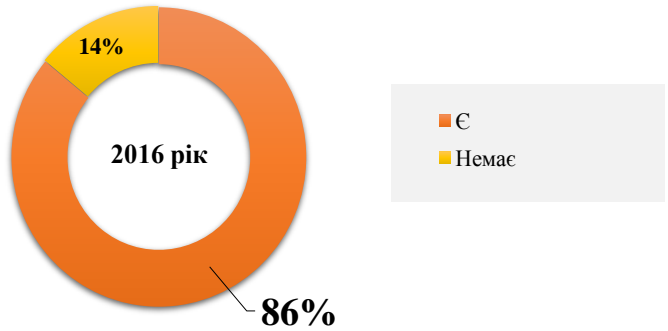
Характеристика процесів реактивності

Додаток Ж

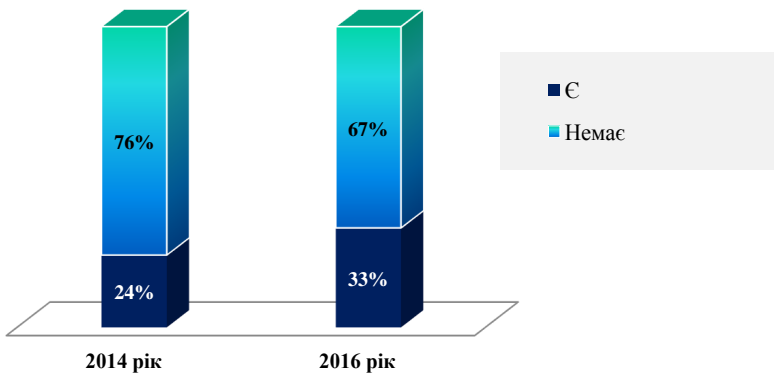
Рис. 5.4.2
Характеристика зв'язків із засобами масової інформації

Додаток З

Рис. 5.4.3
Узагальнений показник процесів реактивності

Додаток К

Рис. 5.5.1

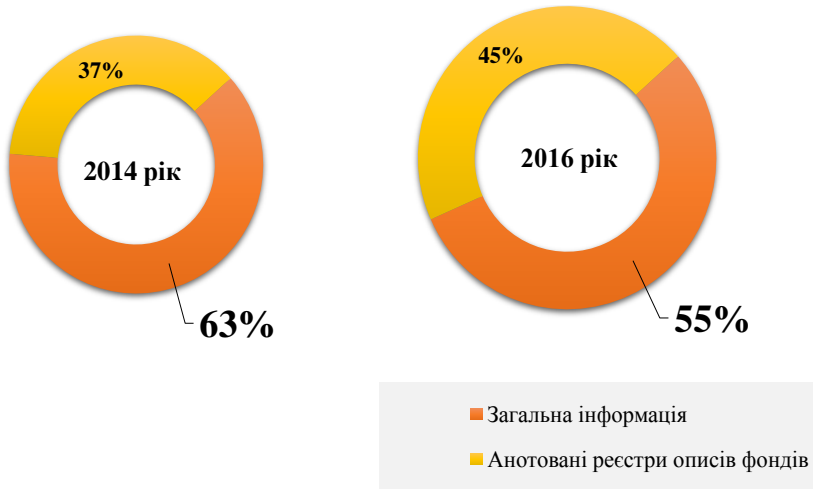
Наявність засобів доступу до історико-культурної спадщини

Додаток Л

Рис. 5.5.2

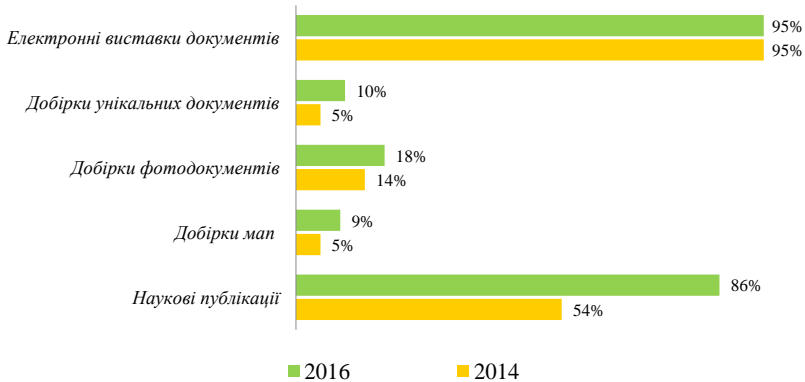
Структура розсекречених матеріалів

Додаток М

Рис. 5.6.1

Видова структура добірок документів у цифровому форматі

Додаток Н

Таблиця 5.6.2

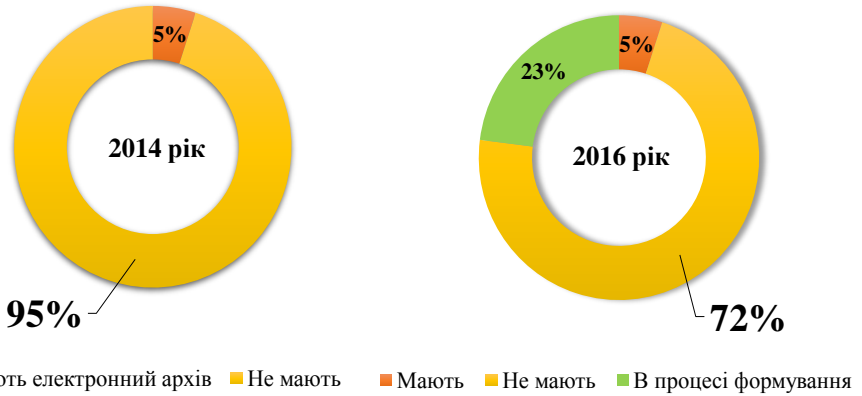
Документальні виставки он-лайн (за даними моніторингу 2016 р.)

№ п/п	Назва архіву	Загальна кількість	Персоналії	Тематичні	Ювілейні
1	Вінницька область	2	0	2	0
2	Волинська область	13	3	7	3
3	Дніпропетровська область	9	4	5	0
4	Житомирська область	26	6	1	19
5	Закарпатська область	10	1	7	2
6	Запорізька область	53	11	24	18
7	Івано-Франківська область	17	3	5	9
8	Кіровоградська область	52	2	37	13
9	Київська область	5	3	2	0
10	Львівська область	69	13	32	24
11	Миколаївська область	97	5	54	38
12	Одеська область	20	6	1	13
13	Полтавська область	37	7	18	5
14	Рівненська область	6	1	5	0
15	Сумська область	27	3	13	11
16	Тернопільська область	4	0	2	2
17	Харківська область	16	1	10	5
18	Херсонська область	27	3	15	9
19	Хмельницька область	0	0	0	0
20	Черкаська область	26	6	8	12
21	Чернівецька область	19	8	5	6
22	Чернігівська область	43	4	22	17
ВСЬОГО:		578	90	275	206

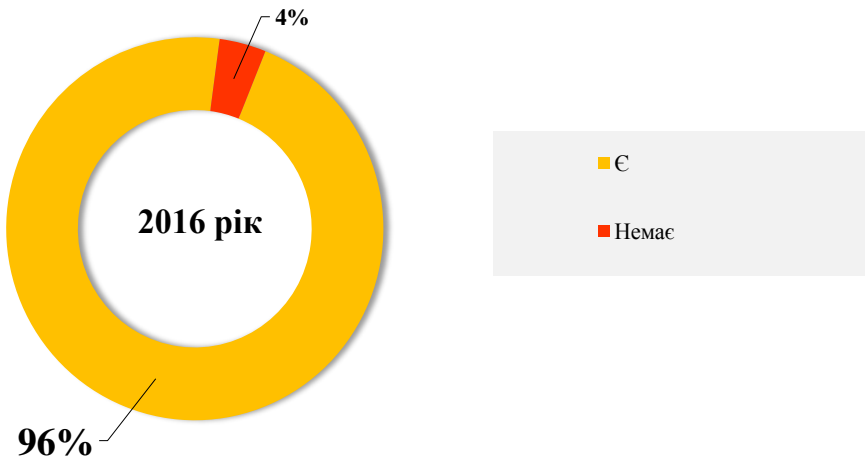
Додаток П

Рис. 5.6.3
Електронні архіви

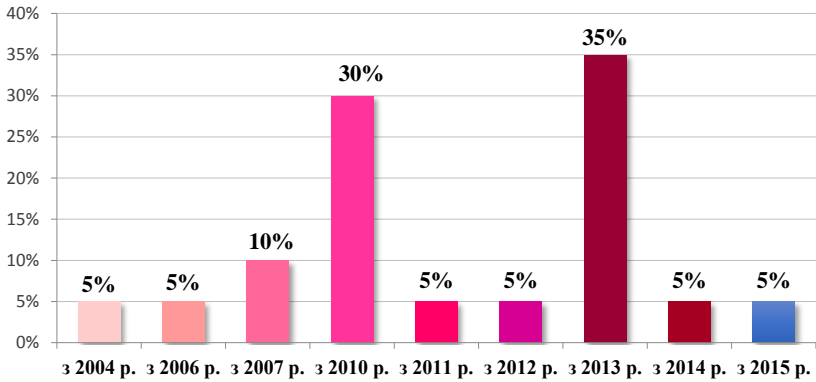
Додаток Р

Рис. 5.7.1
Узагальнений показник наявності архіву новин

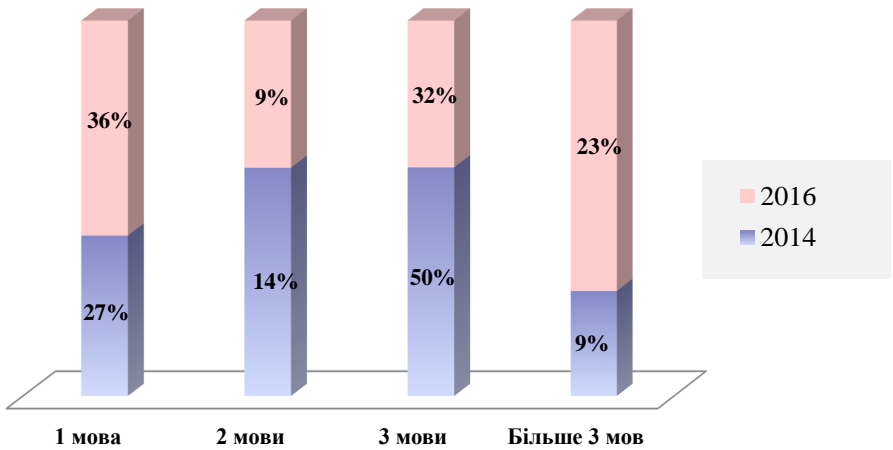
Додаток С

Рис. 5.7.2
Архів новин (січень 2016 р.)

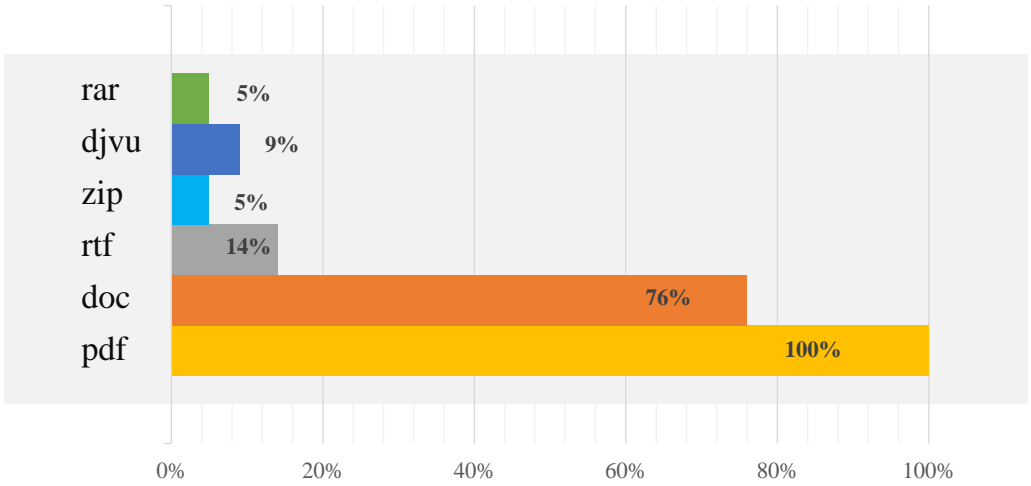
Додаток Т

Рис. 5.8.1.
Характеристика мов доступу

Додаток У

Рис. 5.9.1
Формати збереження документів

Наукове видання

Тюрменко Ірина Іванівна
Рогожа Марія Михайлівна
Божук Людмила Володимирівна
Курченко Тетяна Євгенівна
Халецька Леся Пилипівна

СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

Монографія

Дизайн обкладинки
Графічний дизайн додатків
Редактор

Свердлик З. М.
Загунна Є. О.
Лопоносова Н. П.

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 10,0.
Наклад 300 пр. Зам. № 62.08-17.

*Видавець і виготовлювач ТОВ «Талком»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23, тел./факс (044) 424-40-69, 424-56-26
E-mail: ukraina.vdk@email.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4538 від 07.05.2013*